szél-járás

XIII. ÉVFOLYAM 1. szám • 2020. március

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
Böröndi Lajos (Feketeerdő)
Deák Ernő (Bécs)
Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
Farkas István (Dunasziget)
Hornyák István (Pozsony)
Kepe Lili (Lendva)
Kovács László (Egyházgelle)
Tuba László (Mosonmagyaróvár)
Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námestie 1. Mája 10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok @csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. borondi@falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/I/8. Levélcím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: becsi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség megbízásából kiadja: Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u. 11. E-mail: mosonvarmegye-kft@gmail.com Nyugat Takarékszövetkezet: HU90 5950 0155-1108 5733 0000 0000 SWIFT:TAKBHUHB

Előfizethető a fenti bankszámlára való utalással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy évre a négy szám 3200 Ft, illetve 10 euró.

Sárga csekk a kiadó címén kérhető! mosonvarmegyekft@gmail.com

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.). Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Böröndi Lajos *Trianon (vers)* 3

irodalom

Sárándi József *Akkordok, Ezredforduló, Adj új hitet, Uram, A paternalizmus színeváltozása (versek)* 4
Czirok Ferenc *Vándorlás a tűzzel (Sárándi József háromnegyed évszázada)* 7
Gál Sándor *Belső Univerzum (napló)* 14
Csáky Anna *Örökül kapva (vers)* 20
Száraz Pál *Gerlice (elbeszélés)* 21
Oros László *Maróthy Jenő, a Felvidék trianoni krónikása* 24
Olasz Valéria *Tavaszi ágra virradtam* 27

honismeret

Mezey László Miklós *A hely, mint életforma (Ötven éve halt meg Fábry Zoltán (Fábry Zoltán és Stósz)* 28
Kovács László *Köztéri szakrális szobrok keresztek Csallóközcsütörtökben* 35
Tuba László *A természetes vizektől a vezetékes vízig (Mosonmagyaróvár ívóvíz ellátásnak és csatornázásának története)* 40

barangoló

Pap Boglárka *Megfordult a világ (Őszből tavaszba – Utazás a déli féltekén 1. rész)* 47

képzőművészet

Bedi Kata *Petőfi arcai* 55

Az én múzeumom

Görföl Jenő *Térkép – történelem* 61

szélfúvás

Száraz Erzsébet *Mert a múltat nem szabad feledni! Rendhagyó könyvbemutató Nagyfödémesen* 67
B.L. *Haza a magasban* 68
Szárazné Manczal Erzsébet *Gazdag évet értékelt a Csemadok Nagyfödémesen* 70

Zsódi Viktor *Színházajánló – Poppea megkoronázása* 72
Böröndi Lajosné *Ismét Alsóbodokon* 73
Molnár György *Isten áldd meg a magyart! A GYAK ünnepi irodalmi estje* 74
Böröndi Lajos *Két gyönyörű képeskönyv Felvidék középkori csodáiból* 75
Jakubecz Márta *A magyar kultúráért Alsószeliben* 78

recenzió

Mezey László Miklós *Emlékek ereje – Czirok Ferenc verseiről* 79

Szenc város

SZENC- ÉS VIDÉKE TÁRSULÁS
ZDRUŽENIE SENEC A OKOLIE

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG
BETHLEN GÁBOR Alapkezelő Zrt.

Mosonvármegye Lap- és Könyvkiadó

1.sz..pmd 2 2020. 03. 20., 15:20

Böröndi Lajos

Trianon

Célkeresztben már jó száz éve
ravaszon matattak az ujjak
besült a fegyver élve maradtál
mint azok akik mind meghaltak

kinézte régen házadat nődet
hazádat mindenféle népség
nem felejtik ne félj el soha
nem felejtik hogy élsz még

övék a világ mohón élni és
túlélni mindent ez ma a törvény
lehúzták múltadat elragadta
jövődet is a forgó örvény

a remény örök hogy talán mégsem
ember emberrel összebékül
naiv vagy az voltál mindig
így halsz meg aztán végleg végül

1.sz..pmd 3 2020. 03. 20., 15:20

Sárándi József

Akkordok

Mikorra engem megkövettek
ellenem mindent elkövettek
útonállói a változásnak

Magamba roskadva élek
nem hiszek csupán remélek
felejtést mindenki másnak

Múltam utol nem érhetem
sorsomat mégis kérlelem
vezessen jó irányba

Legyek látó és hallható
csöndetekben ott szunnyadó
düh zengő melódiája

Ezredforduló

Dolgoznak a szócséplőgépek
Etetni kell a magyar népet

Vegyes rögeszmék kerülnek garatba
rémült a molnár s ujjába harapna

Rémült az is ki e sorokat rója
Szalasztott esélyek futóbolondja

Mutass valamit mi valahol Éden
Pokollá fajul a Kárpát-medencében

S önhit önbecs s akarat nélkül
Don Quijotéknak szélmalom épül

Szélmalomharc derűre-ború
Gyakorlótér s újabb háború

1.sz..pmd 4 2020. 03. 20., 15:20

Adj új hitet, Uram

Engedem a világot futni -
És visszafutni kérőn, hallgatagon. (Ady Endre)

Mikor a hit elhagyja a testet
Az emberrel bármi megeshet

Infarktus Rák AIDS Elemebaj
Gázoló Valaki táblátlan kocsival

Éjszakánként „fortélyos félelem”
Növeli fölöslegesség-érzetem

Szükül a hurok s köröttem a kör
Rabló lehetek Pandúr vagy Hatökör

Szerettem volna nem „bűnöző” lenni
Nem kinevezett balek „közveszélyes” senki

Agyonhallgatott Isten teremtménye
Álmodozó - Ady úr vágyott méhesébe’

Ringben indultam - cirkuszban vérzem
Valakinek fejére hull átkom s vérem

Uram ha már megmutattad magad
Adj új hitet - lehetnék általad szabad

1.sz..pmd 5 2020. 03. 20., 15:20

A paternalizmus színeváltozása

Úgy teszek mintha fenéken billentenélek
te meg ... mintha fájna – mondotta volt
egy azóta elhunyt államhivatalnok
csak hát a „dorgálás” dokument
minek okán **Valaki Arctalan**
alkalmasint posztodról elmozdíthat
(Meg is történt nyolcvannégy[x] novemberében)
Persze lehettél volna lemezlovas
fényorgonás diskóklubban
vagy fújhatnád a port
boldogult skriblerek hagyatékát rendezgetve
a piripócsi múzeumban
Tanítani? – Azt nem! mennydörgött
emberünk jelen s jövő időben
„maga” utcára vinné az ifjúságot!
Hát igen – a tankönyvet még nem írták meg
amit tanítottál ...
s idegenbe helyben szakadtál
Bent rekedtél – zuhanó lift –
két emelet között a mocskos liftaknában
– Ő halott
– szélsőbal
– szélsőjobb
– középpárti
– reformkommunista
esetleg él
s álellenzéki

Jól tudja: mikor miért mibe
„ábrándul” ki/be

[x]George Orwell: 1984

1.sz..pmd 6 2020. 03. 20., 15:20

Czirok Ferenc

Vándorlás a tűzzel

Sárándi József háromnegyed évszázada

Amikor 1945. március 8-án, más megközelítésben Trianon után 25-ben, született Papp József, alias Sárándi József, a Tiszántúlon fekvő, ma Füzesgyarmathoz tartozó Cserepesmajorban, akkor még Dunántúlon javában tombolt a testet, lelket pusztító háború. Közben bűnhődtük a múltat. Március elején Esztergomban a német városparancsnokság és nyilas segítőik éppen összeszedték a tizennégy éves fiúkat, és vitték őket a frontra. „Jók lesznek golyófogónak” – jegyezte meg röhögve az egyik, német egyenruhás magyarul beszélő katona nagyapámnak. Pusztították a jövő nemzedékét, vele együtt a megteremteni kívánt új Magyarország szellemi erejét, jövőnk lehetőségeit. Gyűlöletet szítottak. Nem tudtuk, hogy sorsunk már eldőlt *Roosevelt, Churchill és Sztálin* titkos tárgyalásain. Megegyeztek, és átalakították a világot! Halottak szegélyezték az egész országban a háború vágóhídjára, meg a haláltáborokba elhurcoltak fájdalmas útját, amelyhez a felrobbantott hidak béna csonkjai, leszerelt néma gyárak, az elrabolt nemzeti vagyon értékei szolgáltak szomorú díszletként az emberi őrület nyílt színpadán, az egyik oldalon. De a cserepesmajori újszülöttnek, aki ebbe a helyzetbe született bele, az élete sem volt biztonságban a Vörös Hadsereg által már megszállt országrészben. Ott meg folyt az erőszak és a rablás a „felszabadítók” részéről, és a kastélyok kifosztása az uradalmak lakosai részéről, amelytől nem lett gazdagabb a falu népe csak erkölcstelenebb! Legfeljebb a tyúkok ittak, némely udvaron, meisseni porcelán levesestálból! Alig takarodtak ki a német csapatok egy település egyik felén a másikon már fogdosták össze, és vitték az ellenkező irányba – a szövetségesek hallgatólagos jóváhagyásával – a szovjet hadsereg katonái „egy kis munkára” a munkaképes embereket. A győztes természetes közönyével tették ezt – van-e „győztese” egyáltalán az ilyen vandál pusztításnak?

„Az oroszok valóban felszabadulást *hoztak egy tarthatatlan és erkölcstelen, tragikus helyzetből. De* szabadságot *nem hoztak, mert az nekik sincs, s mert szabadságot nem lehet kívülről hozni. Egyén és nemzet csak önmagának adhatja meg azt, a maga erejéből.”* (Márai Sándor, Napló IV. kötet 207. oldal)*

A nem kívánt szerelemgyereket, csak a faluközösség éber figyelme mentette meg a pusztulástól, és ez az éberség sokkal hasznosabb még, ha olykor kellemetlen is az érintett számára, mint a kíméletlen közöny. A törvénytelen gyermek megszületésének következményeitől félő fiatalasszony – szándékosan nem írok anyát! – egy disznóól a hidegben is bűzölgő trágyahalmára vetette a nem kívánt kapcsolat rongyokba tekert ártatlan következményét, akivel a hideg és a patkányok hamar végeztek volna. *„Uradalom Cselédlány Gazdatiszt / Regényes történet kétségtelen / unnád ha nem rólad szólna / A távlat megfoszt a romantikától / Tény vagy / egy kihasznált alkalom megtestesülése”* (Regényes történet)

A világra hívott, tehetséggel áldott-vert „következmény”, szerencsésen túlélte a születéskor kitervelt tragédiát. Később, volt ereje kibirkózni magát a zsigereibe iszaposodott félelmek közül, a

1.sz..pmd 7 2020. 03. 20., 15:20

halálunkig ránk tapadó láthatatlan, de acélnál is erősebb, emlékőrző ideghálók éjjelente hideg verejtéket hozó szorításából, ha csupán annyira is, hogy élhessen. „Mélyről jött”, szokták mondani elnézően, de rögtön megbélyegzően a szerencsés sorsúak, az ilyen emberi életre. Igen, olyan mélyről, ahonnan az érkezőnek nem kell mesterséges ellenvéleményt, vadkritikát gyakorolni, vagy felvett pózban ellenzékieskedni, mint azt teszik sokan ma is. Nem. Csupán el kell mondania mi történt, milyen érzések dúlnak benne, miért jutott ide, és mit nem szeret azon a társadalmon, amely ide juttatta?

És az ifjú Papp József elkezdte mondani, amit azután Sárándi József pedig következetesen, taktikázástól mentesen folytatott minden későbbi élethelyzetben. *„A kiváncsiság hajtott meglátni / fogantatásod emberedényét: nőszülődet / de semmi semmi belső mozdulat / Vaskos idegen asszony ült előtted / Bár nem kérted tőle számon / szabályosra emlékezte múltját / s vizited* megtérésnek *vélte / mintha te hagytad volna el / mintha hatalma lenne rajtad / a vér szavával”* (Regényes történet). A cselekedeteink következményeit mentegető hitvány kísérletek ezek a léleksértő helyzetek, a „minden úgy történt, ahogyan történnie kellett”, arcpirítóan önmentő elsimítása a mindenkori felelősségünknek. A költő pedig profetikus felkiáltással megírta feltörő érzéseit, mert „ott állt, és mást nem tehetett.” Az átélés erejét mutatja a bevett mondás: „ennél kevesebbért is öltek már!” A nőszülő, azonban, csak egyik fele a történéseknek. Van másik! Kiálthatnánk az emlékek elrongyolt bohócruháinak keserű bugyraiban kutatva. *„Keresem az apámat, aki nemzett, / akit még öntudatlan ondószemekkel / láttam, s akire csupán / a génjeim emlékeznek. / Nem vádolnám én semmivel, amikor találkoznánk, / csak megnézném magam az arc-tükrében – / a zabi-múlton-túli történelem érdekel. / Milyen fajból valók vagyunk, / hogy vesszőfutás az életünk, / bújnánk mindenbe, ami rejt, s a* részvétlenség *szerzett tulajdonunk.”* (Hirdetés) De nem találta meg a felelőssége elől élete végéig menekülő „alkalom kihasználót”!

Mit is mondhatott volna az a tanult, jó és hasznos szaktudású ösztönember? A gyermek, aki következménye lett egy kíváncsi aktusnak, végül, életben maradt, mert volt, aki szerette és anyaként felnevelte. Sárándi egy őszinte érzelemtől telített emlékversben állított lelkünknek jól látható, szemünknek láthatatlan fényszobrot az asszonynak, aki nem szülte, de SZERETTE.

Anyaidéző

Simon Eszter nevelőanyámnak,
aki, ha élne, idén lett volna: százesztendős.

Viszem-hozom Lelkedet
házunktól a temetőig
a sírig s onnan vissza
hiszen mindig itthon vagy szívemben
mint Jézus és Márianissza

Anya Fiú Szentlélek
szentháromsága jelenlétetek
senki el ne vegye tőlem
ezt a misés krizantémos
kegyelmes ünnepet

1.sz..pmd 8 2020. 03. 20., 15:20

Testem napfényes templomában
vidáman csivitelve röpdösöl
FECSKEALAKBAN!

Röpdöss lidérces álmaimban is
s én megírom az írhatatlan csodát
szavak nélkül vagy fecskeszavakban

Egyetlen, igazi ünnep van „testünk napfényes templomában”, a minket szerető szívnek hálával megköszönni mindazt, amit értünk tett egész életében, anélkül, hogy bármit is várt volna érte cserébe. Minden gyönyör felett van, és maradandó az ilyen érzelemfolyam vissza nem hozható gyöngéd ajándéka. A sértett megbántottságból eredő dacból felébredve idővel Sárándi is megértette a feltétel nélküli szeretet gyógyító erejét: *„Lassan kifehéredem én is / s rám alkonyul az elvont élet / Míg árnyékom lesz / kijárok hozzád beszélgetni”.* (Kultikus hely a sírod) Kedves halottaink porladó teste fölött, lelkiismeretünk szavakat cserél a végtelen életgondolat testetlen elemében.

•

A mindenséget kutatva hányódunk az örök kétségek gyakran viharos tengerén, mint Odüsszeusz, és igyekszünk „végtelenül” leleményesnek lenni a fennmaradás ösztönös küzdelmében. Nem sok sikerrel. Néha árbochoz köttetjük magunkat, ha hallani akarjuk a szirének izgató énekét. De, magunkat tudjuk csak adni, az üzenetet, aminek átadásáért megszülettünk, mert a világ, közben, zsibong tovább a maga útján, és a bátran figyelmesek véleményt is mondanak. A vers pedig a belső harcok, indulatok, önámítás és léleksimogatás helyett – miként a látnokköltő nevezte – sokszor kíméletlen osztályharcos lesz, és legtöbbször nem szeretjük ezeket az őszinte, feltáró, magunkba nézésre kényszerítő üzeneteket, amikor is a pofánkba vágják az igazság egy változatát. Magyarországon, ahol több évszázados hagyománya van a politikai költészetnek: Batsányi, Petőfi, Ady, József Attila nyomában akad ma is bátor, és az örök alkalmazkodók érzékenységével vagy az üldözők elszántságával nem sokat törődő üzenetet küldő versíró, helyzetjelentő szófaragó. Aki nem a neki lepottyanó lehetőség baksisáért szónokol szépeket, hanem elmondja véleményét.

Sárándi egyfajta „területen kívüli” *Rendszerdöntögető*, ádáz és kíméletlen, akkor is az volt, amikor a magát „egyedül üdvözítőnek” tartó párt tagja volt, aki naiv hittel „belülről akart jobbítani” a karrieristák és az anyagi érdekeltségiek ellenében! Vesztésre volt ítélve. 1978-ban, éppen a krisztusi korban, két kötet és a József Attila-díj után – a büntetés fájó keresztjét még nem kapta meg, de vártak az alkalomra – így látta helyzetünket a költő: *„Az ember is lezüllesztheto / akár a birodalmak / Eljuthat addig / hogy már nincs miért / uralkodnia gyöngeségén / Ha az akarat mögött / meginog az életösztön / legnagyobb élményünk / a zuhanás”.* (Szétesés-kezdetek) Pontos látlelet korról és az örök emberről, amely érvényes mai világunkban is.

A költő által elképzelt zuhanás, azonban nem a vég, van tovább is. Az idomítottak című „tényfeltáró röpiratban”, amely versnek van álcázva, egy boncolási jegyzőkönyv hitelességével tárja fel a „virágzó szocializmus” belső valóságát 1978-ban. *„Nem akarnak ezek semmit / csak pénzt / mert a Pénz az istenük / Főnök és Alkohol pórázán duhajkodnak / keserboldogan / Ifjú férfiak ha férfiak / szolga-illedelmesek s puhák / (Mintha romló tökbe bökném ujjam – / a korhadó héjnak / még némi tartása van / de húsa-béle már rohad) / Ők az idomított új nemzedék / a büszkén-betörtek / törtető serege / Mikor lemondok / a rólam lemondókról / törvényt-tagadó kivételnek / tudom magam / kinek talán / a jövőn sem kell osztoznia”.* Korosztályom szívbe markolóan fájó, de igaz kritikája ez a romló tök hasonlat a büszkén-betörtek törtető seregéről. Aki így látta az akkori helyzetet az a felső hatalomtól

1.sz..pmd 9 2020. 03. 20., 15:20

nem sok dicséretet várhatott, és azon a bizonyos jövőn – mindnyájunk közös jövőjén – neki, a nyersen őszinte, szókimondó igricnek is osztoznia kellett. Így adódhatott a következő, „ártatlannak” tűnő veszélyhelyzet még mindig 1978-ban. *„Hiúságtól ostobán / rajongóknak véltem őket, / a diákálarc mögül kíváncsiskodókat. / A* kiket kedvel, kiket nem*nél / rándult meg a fejem. / Műfajuk:* a jelentés, */ mely alkalomadtán / bármire fölhasználható. / Vannak persze / dörzsöltebb koponyák is, / értenek az írott-hallott szóból – / nem akarják, / hogy kifussam a formám, / legyek az, aki / (szerintük) /: magyar torzó.”* (Leíróim leírása)

A „magyar torzó” mindnyájunkra nézve szívfájdító lehetőségének voltak megdöbbentően a lényegre világító előzményei Sárándi életében. Részlet Váci Mihály Papp Józsefnek 1966. I. 5-én írott leveléből: *„Nehogy azt higgye, hogy majd jutalmat kap, ha ön a jót, a tisztességeset, a nemeset akarja, ha önzetlenül dolgozik. Tönkre fogják érte tenni – legalábbis idegileg. A kérdés az – bírja-e, és megalkuszik-e, olyan lesz, mint a környezete, vagy örökös küzdelemben akar majd tőlük különbözni – és ellenükre több lenni. Mit akar? Milyen elismerést? Milyen jutalmat? Hiszen Maga már így is elért valamit: – maga a falusi, a parasztgyerek – az ács, merészelt ilyet: írni! – irodalmi kört szervezni, irodalommal foglalkozni. Hogy képzeli! Mit gondol, ki bocsátja ezt meg Magának? – a környezete nem, csak gyűlölni fogják érte. Hiszen Ön élő szemrehányás az összes tunyafejű, ködlelkű szerencsétlennek. És ha egyszer sikerülne az irodalomba „betörnie” – azt hiszi, akkor boldog lenne? Ott még kevesebb irgalomra számítson. Ott még kevesebb a bocsánat. Semmi jót nem jósolok magának: – mindig így fog élni, csinálni akar valamit, küzdeni, elérni valamit – s ez mindig nehezen megy majd, és alig akad társakra.”*

Félelmetesen látnoki szavak ezek, egy akkor negyvenkét éves, Kossuth-díjas –, de már sok hasonló élethelyzetet látott és megélt – költőtől, szerkesztőtől, a kezdő és leendő feleannyi idős, tapasztalatlan idealista pályatársnak. Váci Mihály megfogalmazása riasztóan, szinte bénítóan őszinte. Az ifjú titán pedig egy időben azt hitte, minden jó lesz majd, és nincsen igaza Vácinak: túloz és fölöslegesen aggódik érte az „öreg”. De Váci Mihály tudta mit beszél, hasonló utat járt végig, és „az ő lábára is rátaposott már a fekete tehén”, miként Czirók nagyapám szokta mondani a tapasztalatgyűjtés fájdalmasan erőszakos formájára, és amit jósolt Sárándinak az meg is valósult élete során. Az országgyűlési képviselőséget is vállaló Váci Mihály költői hitvallása szerint „a művész is cselekvő részese a történelmi változásoknak”. Az őnála is egy „apányi” nemzedékkel idősebb Márai Sándor, a polgári író, akit nem szédített meg a kommunista propaganda, így ír erről 1946 júliusában Budán: *„E vad hordával szemben, amely társadalomnak nevezi magát, addig van csak valamilyen földi hatalmam, amíg semmiféle részt nem vállalok a földi hatalomból.”*

Sárándi József tovább csiszolja kétségeinket a helyzetfelismerés minta gyémántján. 1980 tavaszára megjelenik harmadik kötete a *Barbárság kora.* Az 1978-as éles hangnemben bíráló versei után szerintem ez a kötet verte ki igazán a biztosítékot az őt figyelő és figyeltető „nagy testvérnél”, akit a költő egy időben – elvi alapon – még támogatójának is gondolt. A pályáját elindító Váci Mihály akkor már tíz éve, az öreg segítőtárs, Féja Géza két éve halott. A látszólag „szürke kis kötet” megmozgatta a figyelők fantáziáját, rájöttek teljes bizonyossággal, hogy kitermelték belső ellenzéküket, aki komolyan gondolja azt, amiről ír, mint Csörsz István, Hajnóczi Péter, Siklós László és mások. A kötet borító- és kötésterve Domokos Géza munkája, aki fekete és ezüst színeket használ a könyvbe zárt versek hangulatának és üzenetének átadásához. Komor világ, komor hangulat a „koszorús ünnepeken” vidáman lengedező vörös zászlók ellenére vagy éppen azért. Plebejus gőggel vágja oda a rendszer díjazott írójaként, kitüntetői és az olvasói elé a kötet címadó versében: *„Nekem a szép is gyanús / mert itt minden mást mutat lényegénél / Az én időm? Az én világom? / Barbárok közt barbár lesz az ember / vagy kilép a pangó semmibe”.* (A barbárság kora). A nyolcvanas

1.sz..pmd 10 2020. 03. 20., 15:20

évekre a lassan, de biztosan olvadozó, nemzetközivé lett világrendszer hazai hídfőállásában az anyagi és szellemi szerencselovagoknak (néha a kettő egybe is esett) ez a Sárándi által leírt diagnózis már rémítő, sőt egyenesen fenyegető lehetett. Költőnk, jelképesen, de beleköpött a langyos tóba. A sokszor vérlázító és infarktust vagy alkoholizmust okozó megalkuvásokkal, de legtöbbször önként és dalolva a rendszerbe illeszkedett értelmiségieknek, művészeknek, hivatalnokoknak, sőt még Soós Zoltán gorombakovácsainak is, eszük ágában sem volt szétverni azt, amit nagy nehezen, óriási áldozatokkal kialkudtak, összeumbuldáztak maguknak. Ezt igazolják a '89-es év történései, amikor bizony „nem tetszettünk forradalmat csinálni"! Hiszen, nem „az istenadta nép" akart változtatni, hanem a liberális gondolkozású – már csak a nevében kommunista – hatalmi elit egy része és nyugati segítőik, amikor furfangos módszerekkel visszavetették, amit elvettek tőlük a nép nevében, hogy az elvtársak egy új elitet építsenek ki maguknak. A „nép", mint egy operett naivája, valamiféle elképzelt mesebeli, mindenből kiszabadító egyszerűen értelmezhető szabadságra vágyott, pedig, mondja Márai: *„csak egyféle szabadság van: az alkotó emberé. mikor munkája fölé hajol."* A többi illúzió.

A szabadság, Isten tudja milyen ízű italának kortyolgatása közben, még nem jutottunk el az el sem gondolt politikai változásokig – amikor annyira voltunk szabadok amennyire megengedték – viszont elkövetkezett az orwelli *ezerkilencszáznyolcvannégyes év.* Beteljesült a jóslat. Ekkor, véglegesen kiderült Sárándi számára is, hogy nem mindenki barát, aki látszólag barátságos. Az *Új Forrás* 1984. októberi számában, Sárándi főmunkatárs döntése alapján megjelent (talán csak hagyták, hogy megjelenjen!) az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* című Nagy Gáspár vers. Amelyben megjelenik szóvégeken kiemelve Nagy Imre monogramja az NI. Sem Nagy Gáspárt, sem a főszerkesztőt nem érte különösebb retorzió e miatt, csak Sárándit. Szőnyei Tamás így foglalja össze a történteket *Titkos írás* című nagy érdeklődést kiváltó két kötetes könyvében. A *Nagy Gáspár vers miatt Monostori csak szigorú megrovás fegyelmi büntetésben részesült, Sárándit viszont elbocsátották. Pedig előbbi volt a főszerkesztő (igaz nem régóta) utóbbi pedig a párttag. De úgy látszik minden korábbi problémát – a minisztériumi fegyelmiket is –, a termő vitát a nemzetről, Aczél és a megyei vezetők megfricskázását, az 1983. szeptemberi balatonvilágosi művésztalálkozón kifejtett ellenvéleményét a Mozgó Világot szerkesztő Kulin Ferenc leváltásával és Csoóri Sándor Élet és Irodalom-beli megbírálásával kapcsolatban – tetézve, azzal telt be a pohár, hogy megjelent Nagy Gáspár akkoriban nem kívánatos politikai tartalmat hordozó verse.* (Mert a Kádár és környezetének szovjet segítséggel hatalomba helyezett belső erői, az uralmuk megtartása érdekében kivégeztetett Nagy Imrének még a monogramját sem bírták elviselni, és ráadásul a vers, az októberi számban jelent meg, az „ismert események" a 28. évfordulóján! C.F.) *Hiába bizonygatta Sárándi a BM titkos munkatársa előtt, hogy <<ha a vers belső mondanivalóját meglátta volna, biztos, hogy nem közli le>> – elcsapták az Új Forrástól."* Szőnyei megfogalmazása metszően pontos: „elcsapták", igen, mint egy rossz tanulót. Kitették a „pikszisből" a párttaggá lett, kellő támogatók, barátok nélküli munkásgyereket, aki, mert nem értette meg azt a leckét, amit a látszatdemokrácia álarca mögött is látnia kellett volna, ha kellően „dörzsölt". De Sárándi nem volt dörzsölt, mint az egyszeri fal mellett járó rendőr, hanem szókimondó költő. Isten proletár elefántja a szocializmusnak nevezett üveg- és porcelánboltban. A rendszer pedig tette a dolgát. Hamvas Béla tömören megfogalmazta az elvárásokat: *„Csak szolgának és pojácának szabad lenni, minden többi tilos!"*

Sárándi a rendszerváltásnak nevezett ravasz hatalomátmentés után így ír erről: *A népieknek nem voltam / elég népi. / Az urbánusoknak / eléggé urbánus. / Mentem a fejem után -: / Sem velük, sem ellenük.* De, aki nincs velünk elvtársak… Az örök konfliktus alaphelyzete ez a kevert népességű Magyarországon az utóbbi 120 évben. Erre a lényeges alapkérdésre, azonban már a négy éves

1.sz..pmd 11 2020. 03. 20., 15:20

Babócsay János, Máraiék neveltfia is felfigyelt az otthon hallottak alapján, 1945. december elején, amikor két napig együtt voltak az íróval, mint nevelőapával. *„Csak a lényegesről beszélgettünk, mint a nagy szellemek és az elsőrendű emberek vagy szuverének. Miről hát? A halálról s arról, hogy a kis boci szopott délelőtt, s a nyúl foga alatt ropog a lucerna. Természetesen ő is író lesz, ezt tudtomra adta. Milyen író? „Népis – mondja. – És maga lesz a turbános.”*

Sárándi nem tudott beletörődni a félreállításába, de az 1990-es politikai változások sem hoztak számára megoldást. Forintosították ugyan sértettségét, ám lelki feloldást nem kaphatott, hiába is várta: többen örültek félreállításának, mint annak, ha megint szabadon ítélkezik megalkuvástól terhes életükön. (Amit persze így is megtett, csak nehezebben kapott hozzá támogatást és fórumot!) Az elkeseredettségét, kilátástalanságát részben alkoholba fojtotta, amiből egyetlen mentőöv segített főhősünket kihúzni: a szerelem istene. *„Erósz nem ismer életkort, sem kalendáriumot. Szuverén erő, akkor szólal meg, amikor eszébe jut. S akkor nem tűr vitatkozást.”* (Márai Sándor Napló, 1947.) Nem is tűrt, és Sárándi soha nem ellenkezett. Nem vívódott, csak vágyott és soha nem szabott vágyainak határt. Mint láttuk a politikai versek hangnemét is megújította, de igazán újat a Rideg István által jellemzett *„barbárabb erotikában”* alkot. Az *Ördög szépsége* ciklus a legjobb bizonyíték erre.

„Hogy nézel ki? – kérdeztem az erotikus hangú / kandi távbeszélő démont / Százhetven magas és ötvenhat kiló vagyok / szemem barna és a nők szerint is szép / Hajam fekete néha festem / Arcom pedig olyan amilyennek látni szeretnéd / Borotválom hónaljszőrzetem / ÉS OTT IS / *Ezt a melót átvállalnám tőled Adrien* - / suttogtam izgatottan / Testnedvemmel és tejszínhabbal puhítanám bozótosod / S aztán dilettáns borbélyként tépkedném / édes pinahajszálaidat / hogy sóváran ámulhassam a vonagló kaput / mely trópikus fővárosodba vezet” (Vetkőzőszám, szadista függelékkel). A testi vágy tájleíró szakszavai ezek, amelyeket mindenki használ, csak legfeljebb nem írja le, és még vágyik is esetleg arra, hogy egy ilyen „akcióban” részt vegyen, de (ál)szemérmesen elhallgatja. Sárándi nem. Sőt! Egy tényfeltáró riporter pontosságával rögzíti az eseményeket, és amíg mellőzöttségén beszeszelve dühöngött, telefon-ámokfutásokban keringett a telefonvonalak nem mindenkinek titkos labirintusában.

A kíméletlenül elérkező kijózanodás fájdalmas realitását úgy védte ki Sárándi, hogy szinte pillanatok alatt vigasztalódott egy-egy új kalanddal. *„Úgy beléd siklanék / szépséges húsevő virágom; / szádon jönne ki a végem…* / Postscriptum: / *„Pont jókor mondsz ilyet, / nagyon tüzel a te kis szukád…”* (Pont jókor) Aztán a „harc hevében” eljut a dolgok egyik végétől a másikig. *„A mester pihen / a nyelv dolgozik barna / vidrafészkedben.”* (Haikuk Dóra hasán és fenekén III.) A cím tovább- és visszalendít az alkotónak nem ebben a ciklusban olvasható, képzeletünket megmozgató erotikus verséhez, mert a természetfia is ismétli önmagát, aki nemcsak a hóban szeret szerelmeskedni. *„Az volt a szép / mikor verset rögtönöztem / a fenekedre / Se pont se vessző / csak szikár betűk karavánjai / vonultak bőröd sivatagára / S miközben két tükörrel / manővereztél a szöveg olvasatán / rázkódtam a kacagástól / Egy elmésebb csínytevő / ezalatt / kilopta pincémből / legjobb boromat”* (Kroki) Boccaccio vagy Bandello mester sem álmodhatott volna frappánsabb történetet az élvezet iskolájából: életünk kedvenc foglalatoskodásáról, a szerelmi játékról. Filmre kívánkozó jelenet, amelyet Jiri Menzel finoman erotikus, világhírű „pecsételős jelenetének” stílusával – hiszen tudhatjuk Sáránditól, hogy *„Jószmékölnek velünk / a - / szigorúan ellenőrzött vonatok*” –, és Pier Paolo Pasolini furmányos olasz csibészeinek gazemberségével ötvözve tudnám ezt a filmet elképzelni; hiszen Sárándi nagyszerű történetének az „Öreg” írta, az Oscar-díj elnyerésének esélye nélkül, a forgatókönyvét! Az általában féltő gondossággal ápolt testrészre – orvosi nyelven *nagy farizom*, amely latinul a *musculus gluteus maximus* hangzatos nevet viseli – írott vers olyan, mint az indiánok és tibetiek homokkal „festett”

1.sz..pmd 12 2020. 03. 20., 15:20

képei: a pillanat fájdalmasan gyorsan elillanó gyönyörűsége! Az IDŐ mindig elvégzi feladatát, és Sárándi is elismeri: *„…hiszen mi élő / életet éltünk és nagyon akartuk az örömöket. / Szerettük / volna az Élettől kicsikarni a kalandok maximumát.”* (Az értelmiség osztályuralma). A kierőszakolt örömök azonban legtöbbször nem segítenek, a „teljesítmény gyönyöre” gyorsan múló rekord, a legtöbbször annyi sem marad belőle, mint a feszes bőrre írott versből. De mégis, a tapasztalat többet ér egy fabatkánál! Az átélt pillanatok következménye ott munkál bennünk, míg élünk, és a teljesített vagy elrontott helyzetek sora végig vonul az emlékezés csodálatos filmjében, életünk megmaradt bizonyítékában.

Hetvenöt év lehetőségeit, eredményét és kudarcait világosan megmutatja Sárándi József hullámvasútként leírható életútja, amely nem választható el az ország, a nemzet reményekkel felfelmagasodó és csalódásokkal visszazuhanó, mégis csodásan változatos életétől. Az importált, ránk erőltetett „népi demokrácia” kudarcától, szabadságvágyunk letörése utáni kegyetlen megfélemlítésétől, és az egészből, a rendszerváltásnak nevezett, a diktatúrából ügyesen kihátráló mesterkedésétől, majd a mesterkedők számításának keresztülhúzásáig, mind-mind együtt, ez az életünk sok felvonásos drámája. Ezt az utat, miként azt szerzőjük bejárta, legjobban versei mutatják meg. Közben éltünk, ahogy engedték, ettünk, amit lehetett, tanultuk a kiszabott anyagot, dolgoztunk az életkörülményeink jobbításáért, s ezalatt szeretkeztünk és szerelmeskedtünk, hogy kibírjuk az egészet.

Számomra Sárándi József életének legszebb lírai összefoglalása, az *Emlék* című verse 1998-ból. Az ÉLET nyolc sora ez, amelyben a fájdalmas gyorsan elillant múlt, a meg nem valósult álmok, hozzá a vers befejezése egyaránt az elszántan tudatos KÖLTŐ művészi felfogásának hűséges tükre.

„Elröpült az udvar
hol beléd szerettem
leszakadt a híd honnét
úszó arcmásodra nevettem

Kiapadt a folyó hová
csókolni véled sose jártam
végül a zokogást is
csak kitaláltam”

**Hiteles tanút kerestem és találtam a 120 éve született Márai Sándor (1900 – 1989) személyében, akinek naplófolyama 1943-tól 1989 januárjáig íródott. A marxizmus-leninizmus internacionalizmusával ugyan 1919-ben pár hónapra „megfertőződött”, de egészséges polgári szervezete hamar kitermelte a megfelelő ellenanyagot. Világszerte elismert, nagy formátumú íróról, gondolkodóról van szó, és nem mellesleg kiváló költőről is, aki azoknak, akik Magyarországon átélték – 1945. március 8-tól, mint Sárándi József – az eltelt háromnegyed évszázadot, érthetően és megbízhatóan leírja, mi is volt gond az egésszel. Félrenevelt generációnknak az ő gondolataival szeretnék egyensúlyt tartani, és segítséget adni a tudatosan belénk nevelt eszmék zűrzavarában.*

1.sz..pmd 13 2020. 03. 20., 15:20

Gál Sándor

Belső Univerzum

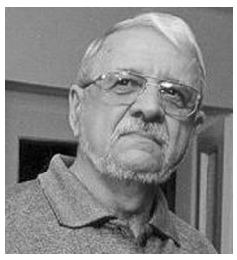

249. nap

És hajnalban valóban kimentem vadászni, de megtapasztalhattam, hogy az augusztusi hajnalokra, amikorra lecsupaszodnak a repce-, az árpa- és a búzatáblák, megváltozik a vadak viselkedése – és hajnali vonulása is.

Itt a síkságon csupa tarló és rögös szántások távolsága váltakozik. Így alig egy órás kintlét után hazajöttem. Egy vadászó rókát, s néhány őzet láttam – igen távolról. Tetejére örültem, hogy be tudtam állni az autóval a diófa alá. Hideg szél fújt, fáztam és szédelegtem...

Vénségemre megtanulhattam volna már, hogy kevesebb kockázat is bajba keverhet, mint felmászni egy magaslesre, amikor a földön-járás is gyakorta bizonytalan...

250. nap

Ha menetközben olykor elbotlok, fel se fogom e botlás jelentőségét. Semmi az egész – megyek tovább. Ha a garázsnál jobbra fordulva, beütöm a fejemet a garázstetőbe, az azonban olykor megállásra és gondolkodásra kényszerít. Mert, úgy vélem, a kisebb balesetek arra figyelmeztetnek, hogy előbb-utóbb komolyabbak is utolérhetnek. Megéltem már néhányat, de eddig még szerencsém volt – megúsztam kisebb sérülésekkel. Például a Sárgadombon a Frontéra hátsó ajtaja „becsukódott", s a bal kezem középső ujját odacsapta az ajtónyíláshoz. Közel egy esztendő telt el, amíg a körmöm megújult. A napokban – szinte "sorozatban" – összetörtem két remek boros poharamat, amelyek hiányát most is érzem. Mert az egyáltalán nem mindegy, hogy például a félédes tokaji furmintot milyen pohárban látom gyöngyözni – s inni is, természetesen. Holott nem vagyok válogatós! Hogy a természet kegyelme mostanáig megtartott, azt bizony egy hívőbb lélek csodának is nevezhetné. Az én kételkedő értelmem nem zárja ki ugyan, de nem is igen hisz a csodákban. Mondom ezt annak ellenére, hogy a jövő hónap végén kezdem a rák utáni időm tizedik évét.

Ennek ellenére jobban kellene ügyelnem magamra, meggondoltabban kéne cselekednem, talán óvatosabban lépnem, vagy mondjuk kapaszkodnom, hogy egy ideig még minden fontosnak vélt elvégezni valómat teljesíteni tudjam.

Így a nyolcvanadik esztendőm maradék napjairól készítendő írnivalót is.

251. nap

Ma, augusztus 10-én hívtak a Magyar Főkonzulátusról, hogy a kitüntetést 18-án délelőtt 10 órakor adják át.

Az előbb Guillevic versét olvastam, a Tömegsírt: Menj a virágok közt és odanézz: / a mező szélén áll a sírgödör. / Száznál nem több – de jó csomó, / mint egy túl nagyra nőtt féreg hasa – és lábak keresztül-kasul.(...) Hányan tudták, miért? / Hányan haltak meg, tudva, hogy /mennyien nem tudták, miért?

Micsoda felvétel! Hol láthatta ezt a költő? Amit én is láttam 1944. karácsony havában – de virágok nélkül.

1.sz..pmd 14 2020. 03. 20., 15:20

Az én emlékezetemben, „felvételemben” az egész háttér fehér, és igen: jéggé fagyott. És itt se tudták, hogy „miért”? Csak „igent mondtak a rothadásra...”

Odalent megdermedtek a fények, szerteporladtak a Nap sugarai, s nem emlékszem, hogy hol voltam **akkor** ...

252. nap

A Szlovák TV híradásában azt hallottam, hogy restaurálják a Spiská Nová Ves-i színházat. Ezzel nincs is semmi gondom. De ha azt írom, hogy az *iglói színház kupoláját restaurálják*, úgy vélem, hogy a művelt olvasók java sem tud ma már ezzel a névvel mit kezdeni. Holott Krúdy mester postakocsija nyomán, Stószról kerülve, igen kanyargós utakon régebben arra utaztam nem egyszer a Tátrába. Vitt a kíváncsiság Krúdy történetei nyomát fellelni, bárha nagyon soká tartott Krúdy prózájának a végigszálalása és szépségeinek – nem a felismerése, hanem a megértése. Mert Krúdy prózájának színei vannak, nem olyan erejűek, mint Csontváry napragyogású vásznai. Más irányból ébresztenek nyugtalanságot az emberben. Több regényének elolvasása után, annak láttán, hogy nálam bölcsebb olvasók nagy művésznek tisztelték, az az érzés kezdett bennem eluralkodni, hogy valami nincs rendben, mert ugyanazokat a történéseket én „másként élem meg”. Aztán később mindez feloldódott!

De most nem erről van szó! Hanem, hogy ez az egykori Igló ma már szinte nevében sem létezik. Az elmúlt 70-80 évtized csehszlovákiai elnemzetlenítési politikája – hol nyiltan, hol az internacionalizmus köntösébe bújva – folyamatosan számolta fel e térség magyar jellegét, hagyományait... Így a Tulajdon Fő Neveit is!

Írtam erről már korábban is, több alkalommal. De az Iglói Reduta restaurálása megdöbbentett. S milyen büszkén nyilatkoztak erről Spiská Nová Ves polgárai.

Az IMIGYEN SZÓLA ZARATHUSTRA című Nietzsche kötet könyvtári pecsétjében ez olvasható: A „Besztercebányai Kir. Főgimnasium Tanári Könyvtára. L.678.” Ebben a könyvben olvasom, hogy „Ami nagy az emberben, az az, hogy ő csak híd és nem cél...” Hát van-e esély ma az átjutásra? Igló? Késmárk? Eperjes? Lőcse?

Az ember nem maga parancsol az álmainak.

253. nap

Legszívesebben kihagynám ezt a napot. Hetek óta nyomaszt egy „kudarc-élmény”, hogy több, mint fél évnyi munkánkat ez a szaharai hőség tönkre teszi – az egész kert, a mostanra beérő termés, tönkre megy. És tehetetlenül nézem – és élem meg – ezt a pusztulást.

Mintha a „belső univerzum” kudarc-élményei vetülnének rá erre az egész tájat megérintő pusztításra- és pusztulásra. Még egy-két ilyen nyár és egy új sivatag lakói leszünk, vagy lehetünk. Bár-ha az én kurtuló időmet ez aligha is érinti komolyabban.

De: mi jut gyermekeinknek és az unokáknak osztályrészül? Egy akármilyen rövid zápor megváltás lehetne a karalábé lehajló, hervadó leveleinek, vagy a földben elfonnyadó sárgarépa „fölkiáltó-jeles” kétségbeesésére. Görögdinnye-reménységeim pedig öklömnyivé nyomorodtak.

254. nap

A tegnap esti vadászat rosszul végződött. A magaslest benőtték az akácfabokrok, azokat akartam megritkítani, de a tőr pengéje megcsúszott a fán és mélyen bevágta a bal mutatóujjamat, amely

1.sz..pmd 15 2020. 03. 20., 15:20

erősen vérezni kezdett. Satya gyorsan mindent bepakolt az autóba, s előbb haza, majd, miután fertőtlenítettük a sebet, Sacára mentünk a kórházba, hogy a sebet rendbe tegyék. Igazi szerencsénkre két magyar orvos, az egyik Satya iskolatársa, a sebet rendbe tették, s közben egy kevéske irodalom is bekerült a seb varratai közé, hiszen az idősebb doktor úr szepsi diákkorából emlékezett rám, s nem akarta egyszerűen elhinni, hogy én, én vagyok. Szóval nagyon kedvesek és készségesek voltak – 23-án kell bemennem, reggel, amikor majd kiveszik a varratokat. Hát ez az est, bár nem vadásztunk, ilyen kalandosra sikerült.

De estére újra kimegyünk a Barackosba, mert Satya látott egy derék őzbakot – hát azért.

255. nap

És Satyának sikerült! Nem a „nagyot”, de a nála is fontosabbat sikerült terítékre hoznia – ujjnyi agancsú selejtet, s ez jelenti az igazi sikert, mert ha ilyen selejt bakot nem tudunk prezentálni akkor a társulat nem kapja meg jövőre a vadkilövéshez az engedélyt. A gidát Hímben hagytuk „hűlni”, s ma délután fejtjük le a bundáját. Igen örülök Sándorunk sikerének, mert-hisz rövidesen ő foglalja el a helyemet a társulatban, én örökös tiszteletbeli taggá avantzsálok – folyamatos vadászati joggal. Majd ahogy sikerül...

Különben a „bemetszett” ujjam, úgy érzem, gyógyul, csak óvatosan kell vele bánnom. Még péntekre kell kitalálnom valami köszöntő-félét – rövidet, s ez a nehezebb!

256. nap

A jelen-idejű események megörökítését a felületesség és az időhiány, a **sietség** okozza, hogy az utóbbi napok „belső és külső” leírása a kapkodás, s nem az igazi alkotói igyekezet „termékei”. Mert nincs elegendő távolság a nagyobb összefüggések felismerésére, s főleg megfogalmazására. De – sajnos –, ez a hét már csak ilyen. Igyekszem ugyan kikecmeregni ebből a meredek falú gödörből, de nem sok sikerrel.

Sándorunk már útban van Bécs felé, ami több órás izgalmat jelent, hiszen közel ezer kilométert kell vezetnie, ami a mai közlekedési viszonyok mellett nem valami nagy gyönyörűség.

257. nap

Ahogy így elnéztem a szombat este beírtakat, az elrongyolódott kötések sorát, azon töprengtem egy ideig, hogy az emberi szervezet a különböző külső és belső csonkoltságait miként képes – vagy nem képes – kiegyenlíteni?

Rák utáni létem szellemi és biológiai „ regenerációja” hozzávetőlegesen egy esztendeig tartott, elviselve a folyamatos fájdalmakat, a túlélés, a tovább-élés lehetőségének a fenntartására. Persze, mindez viszonylagos, mert amellett, hogy újra képessé váltam a szellemi és a fizikai munkára, folyamatosan fizetni kellet az egyéb-irányú *biológiai vámot*. A fogaim pusztulását, például, vagy a közel húsz kilós súlycsökkenés tudomásulvételét, amely az orvosok szerint abból a szempontból kedvező, hogy nem terheli a szívet és a tüdő folyamatos működését, hogy rendben- és szinten tartja a vérnyomást.

1.sz..pmd 16 2020. 03. 20., 15:20

Szóval ezek a tények hétköznapi gondokat jelentenek, amelyekkel meg kell tanulnia együtt élni a magamfajta vénségnek. Illik gondolkodnia felőle, hogy a járása **legínyes legyen**. Bárha olykor a váratlan szédülések kivédése is ok az óvatosságra.

Igaz: van egy helyre-görbebotom, de egyelőre megvagyok nélküle is...

258. nap

Ritkán fordul elő, de ma délután a holnap délelőttel foglalkoztam, mert elérkezett az ideje a kitüntetés átvételének.

Mert soha nem voltam még ilyen helyzetben, s mert a kitüntetést illik megköszönni, ha sikerül, a következő gondolatokat szeretném elmondani:

1. Megköszönni a kitüntetést, azoknak, akik az elmúlt évtizedekben segítették közéleti- és írói vállalásimat megvalósítani – elsősorban a szűkebb családomnak.

2. Hogy ezt a kitüntetést azok között a falak között vehetem át, amelyek tanúi voltak annak a pillanatnak, amikor Kazinczy, Batsányi és Baróti megalapította az első magyar irodalmi folyóiratot, a Magyar Múseumot – s hogy én ezért – jelképesen – Kassát a magyar irodalom fővárosának neveztem meg magamban és magamnak!

3. És végül, hogy az elmúlt 80. esztendőben történteket igyekeztem összefoglalni, s benne megőrizni az anyanyelv nemzetmegtartó és egységesítő erejét – mert az anyanyelv a nemzet legfőbb attribútuma – őrizzük, vigyázzuk és adjuk tovább!

259. nap

Ma délelőtt átvettem Kassán a Magyar Főkonzulátuson a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét.

260. nap

Váratlanul, ám nagy örömünkre Márkusék érkeztek hozzánk délelőtt, Nagyida-Kassa néző igyekezetükbe – így eldicsekedhettem a tegnap kapott kitüntetésemmel. Aztán úgy döntöttünk, hogy átmegyünk Perénybe ebédelni, de az étterem valami rendezvény miatt be volt zárva. Így abban egyeztünk meg, hogy visszafelé jövet megállnak, legalább egy kávé erejéig.

Anyámnak most lesz a születésnapja – ha élne, két év múlva lenne kereken száz éves. 96 éves korában változott égi csillaggá! S ha így eszembe jut a mama, mindig egy-egy kimetszett képet látok magam előtt. A mostani képen kint vagyunk a Meggyesben, ahova apám tavaszi árpát vetett, mielőtt kivitték volna a frontra. Az árpa mostanra megérett, s a termést be kellett takarítani.

Azon a napon, reggel, befogtuk a kocsi elé Juci lovunkat – kiszuperált katonaló volt, az egyik fülét átlőtték, kerek luk maradt a golyó helyén, át lehetett rajta látni a dűlőút távoli, poros párhuzamára. Vilma húgomnak anyám a kocsiderékban „megágyazott”, én pedig, miután kiértünk a faluból, „hajtottam a lovat”. A Meggyes-dűlő messzire volt a falutól, így a párkányi úton majdnem a peresi pusztáig zötykölődtünk.

Az árpaföld szélén volt egy termetes akácfa, az alá álltunk be a kocsival. Aztán anyám megszoptatta Vilma húgomat, s vissza tette a kocsiderékba aludni. Ő pedig a kaszával beállt az árpatáblába, s rövid, szép ritmusú léptekkel, belefogott az árpa aratásába. Én pedig, marokszedő mivoltomban, igyekeztem „kerek markokat szedve” összerakni a levágott árpát. Anyám időnként megállt pihenni,

1.sz..pmd 17 2020. 03. 20., 15:20

s meghallgatni, hogy a kicsi Vilma nem sír-e? Az akácfa környékén csend volt. Csak átlőtt fülű Juci lovunk – amely neve ellenére herélt ló volt – , farkával csapkodta a szemtelenkedő legyeket.

Nagy volt a békesség, vagy pontosabban: a békesség látszata, mert egyszerre csak Esztergom felől tompa morajlás hullámai érkeztek hozzánk, aztán megjelentek a Budapest felett bombáiktól részben megszabadult négymotoros bombázó-rajok, s az őket kísérő vadászgépek. Amikor úgy a Peresi puszta fölé értek a magasság megtelt a fegyverek és a motorok dübörgésével.

Amikor pedig a bombázók fölénk értek, megszabadultak maradék bombaterhüktől. Meg az óriási, szivar-alakú üzemanyag-tartályoktól, hogy könnyebben tudjanak menekülni a német stukák elől. Anyám pedig Vilmát magához ölelve, mindhárman a kocsi alá bújtunk a veszedelem elől. Rövid idő eltelte után a süvöltő bombák a learatott és markokba szedett árpa közé zuhantak, felrobbantak, óriási fekete földtölcséreket röpítve a magasba. A robbanások hangja nemsokára elült, a bombázórajok pedig Érsekújvár felé eltűntek a messzeségben.

Fölénk pedig visszatért a csend.

Anyám ekkor a learatott és a légnyomás által szétrepített árpát a „gyülehúzó” nagygereblyével összegereblyézte, három petrencébe, mert kévébe kötni azokat nem lehetett.

És ez a döbbenetes, apokaliptikus kép azóta is kimerevítve él lehunyt szemem mélyén! Még a **dübörgés** is **látható**.

Anyám pedig este levelet írt papának a frontra, hogy az árpatermés elpusztult, de mi megmaradtunk.

261. nap

Nem vagyok biztos benne, de időnként oda jutok magamban, hogy a legtávolabbi emlékeim „mitizálódnak.” Voltak, vannak pillanatok, amelyek a maguk idejében valami módon időtlenné szervesültek, és – nem tudni miért – sok mindentől elkülönültek, vagy – mondhatni – átlényegültek.

Van, ami – tartalmában – úgy emelkedett az átlag fölé, ahogy az eposzok nyelve, s formájában és ritmusában a poétika legősibb paralelláit követte! Az én tudatomban és értékrendemben a már régebben megfogalmazott FÜGGŐLEGES HULLÁMZÁS egységét megteremtve. Például az 1938-as „nagy tűz” emléke, amely a nádtetőkből felröppenő, izzó nádszálak rakéta-röptét, annak sötétpiros izzását jelölte a magasságban. Az égő házból a kút melletti szilvafa alá menekített ki dédnagyanyám, Szabó szüle és Noszkai úr, a pék.

Így, utólag nekik köszönhetem, hogy azt a mitikus, augusztusi látomást megőriztem mostanáig, s hogy ide leírtam, egy kicsit, hogy megmaradjon, egy kicsit, hogy hihetővé váljék – *elhitethetővé.*

Mert ilyen távolságokat is megőriz a Belső Univerzum, amelynek tágulása és zsugorodása létezésem minden pillanatában változatlanul az egyetlen létezőben, a MOST-ban valósul meg.

És tudom: ha a végére jutok, csak én távozom, a MOST jelene itt marad változatlanul.

262. nap

Van abban valami különös és nyugtalanító, amikor az ember látja – és érzi is –, hogy minden égtáj irányából vihar közelít. Különösen ha az alkony – a sürvedés – vérszínű foglalatában jelenik meg. Amikor a távoli villámok gyakori fellobbanása csak **látható**, ám a magasságok dördülő, veszedelmeket jelző rianásai még nem érkeznek el hozzánk, tudatunkban nem alakul ki a pusztítás képzete. Csak valami döbbenetes, *belülről induló lehetséges érzete alakul ki bennem.* Gondolom, másokban is.

1.sz..pmd 18 2020. 03. 20., 15:20

És ez nem félelem! Attól sokkalta bonyolultabb a lüktetése, elképzelhető, vagy elképzelhetetlen majdani valósága – maga a pusztulás. Ami ellen nincs semmi esélyünk belső és külső javaink megvédésére.

Most derűs az alkonyat, a kukoricatábla felett remegnek a feltarajló hőhullámok, csend van itt alant, s a magasságokban is. Hanem akkor mikét jelennek meg lehetséges veszedelmei előttem?

Ha már az se hihető, amit látok?

263. nap

Korábban már leírtam azt az igen kedvezőtlen felismerés különféle jeleit, miszerint a biológiai leépülés felgyorsulását tapasztalom magamon. E kedvezőtlen belső folyamatok egyértelműek. A biztonságérzetem hanyatlását minden cselekedetemben folyamatosan tapasztalom, tetten érem. Most, például e mondat megkomponálásában, s fizikai megformálásában is! És hasonlóak a mozdulataim, mozgásom tekintetében is. Mintha nem érezném a **reális teret**, amelyben mozgok, ugyanakkor döbbenetes, hogy a nevek emlékezetemből pillanatok alatt kihullanak. Ha egy verssort, vagy prózai idézetet leírok, s a szerző nevével azt hitelesíteni szeretném, nem jut eszembe az író neve. Azt tudom és leírom, hogy „minden kérdés keresés”, de Heidegger, a szerző, elveszett névként, szerzőként. Meg kell keresnem a Lét és Idő-t, a „hitelesítés” végett.

Nem folytatom ezt a döbbenetes felismerés-sort magamban, mert nemsokára oda jutok, hogy magamat is elfelejtem – nem csak **megnevezni**, de itt e füzetben **folytatni** is. Pedig, hogy befejezzem ezt a munkát, már csak 103 napot kell leírnom – lehetőleg olvashatóan.

264. nap

Reggel Sacán a kórházban kiszedték az ujjamból a varratokat. Úgy tűnik, a seb szépen behegedt.

Itthon délelőtt nagyon rosszul lettem, s még most is nehezemre esik a járás. Délben egy kevéske levest el tudtam fogyasztani, s most három kis szelet piritós-kenyeret vajjal és egy szelet sonkával. Még mindig erősen fáj a halántékom, nehezemre esik a járás – az írás is – és szédülök.

Németországban M. Schultz, Merkel asszony ellenfele egészen megdöbbentő kijelentést tett a közelgő választások előtt. Lényege ez: az USA vonja ki Németországból nukleáris rakétáit(!)

És alig rezzent meg Európa levegője! Ötven év óta ilyen horderejű követelést német politikus nem kijelenteni, elgondolni se mert. Kiutasítani Európából a NATO leghatalmasabb tagját, akkor, amikor az Orosz Birodalom legnyugatibb határvonalára, Lengyelországba, a Lettek, Litvánok, Románok területeire mostanában vonul be az USA hadserege.

Meglehet Schultznak ez a „kampányfogás” csak kicsúszott a száján, és senki nem gondolt arra, hogy Trump hogyan értelmezi ezt a „szövetségesi” gesztust? Lehetséges, hogy elég korlátolt, hogy ne tudja felfogni az üzenet lényegét?

Még az is lehet, hogy egyetért vele, hiszen származását tekintve ő is **német**. Igen, így: kis „n”-el!

(Később lehet, hogy ide még visszatérek, a „szellemi alultápláltság” okán.)

Felismerni az egyszerű dolgok nagyságát. Hogy találtam egy tökéletes formájú, érett szőlőfürtöt, ott, ahol egészen mostanáig azt hittem, hogy a télen elfagyott venyigék levelet se hajtanak. Ahogy a szél megbillentette az alkonyulatban a szőlőlevelet, s mögötte az aranysárga szőlőbogyók megjelentek. Mint megannyi kicsi napocska a magasság tükrében. Egészen hihetetlennek tűnt a látvány!

Meglehet ennek a pillanatnak nincs semmi értelme. De akkor miért írtam le? Miért?

1.sz..pmd 19 2020. 03. 20., 15:20

265. nap

Lebegés! Az egész napom az. Teljes bennem a bizonytalanság. Az önfegyelem és a szándék ide hoz –a folytatás kötelező teljesítéséhez. Sok mindent leírtam az elmúlt évtizedekben és többen írtak azokról az általam **leírtakról**. Vagyis: a „leírtakról” mondtak el valamit. Ez idáig rendben is volna – ha kedvező, ha elmarasztaló a róluk – rólam – alkotott vélekedésük.

Ebben a pillanatban azonban számomra az a legizgalmasabb, hogy *amit még nem írtam le eddig, arról mi **tudható** ?! Mert a holnapi leírnivaló bennem már **jelen idejű valóság**.* Létező egész! De olyan, ami vagy tárgyiasul, vagyis semmivé oszlik egy adott pillanatban. Ezért a kérdés.

Pontosan éjfél van. Mindenkinek megbocsájtok, aki szeretett!

Csáky Anna

Örökül kapva

A gyönyörű, lázas, édes ifjúkor
örökül hagyta rám a régi utcát,
ahol minden varázsol körülöttem:
zöldek sűrű erdején ide jutsz át
a napi gyötrelmek rabsága alól,
itt mesébe vált a bokor, fa, virág,
titokszőtt ruhát ölt a kertek alja,
legendák sóhaja minden ház falán,
és a csoda a lelket szárnyra kapja.
Itt tombol a nyár, dáliák lobognak,
szerelmi pompa a vadgesztenyefán,
hófehér álmokat adva koromnak.
A kertkapuk fejét dús lonckorona
rózsaszín füzérrel fogja keretbe,
a rózsák szirmai lángokra gyúlnak,
s velük ég, hull a lélek minden este.
Itt a mennyekig emeli a múltat
az éveken át ívelő szivárvány,
ezüst-kék holdsugár a kert küszöbén,
örökségem színes útjait járván.

Sohasem feledem az ifjúi évek
álomi kertjeit, a szépség szent honát,
hol apám, anyám mint fölséges királyok
ültettek belém tündéri harmóniát,
míg fűtetlen szobánkban melegség honolt.
Örökölt jussom csak úgy marad valódi,
ha az álmok, a vágyak körbehímezik,
s ha hozzá fel tudok mindig magasodni.

Száraz Pál

Gerlice

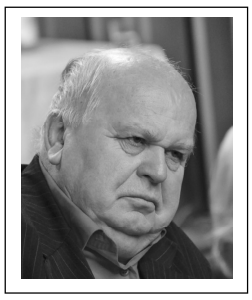

– Michael a legjobb barátunk, mondta Aneta néni, miközben megigazította gallérkáját.

– Fáradhatatlan, elsőrangú, formás. – tette hozzá Emil bácsi, s kocsiját Michel háza felé irányította.

– Nézd Janette, ezeket a végtelen földeket, ezeket a hatalmas nyájakat. Michael négyezer hektáron gazdálkodik.

Janette pillantása a teraszra esett, ahol a ház ura nyári ingben, rövidnadrágban állt. Amikor az autó megállt, Michael maga nyitotta ki a kocsi ajtaját.

– Kellemes húsvéti ünnepeket mindhármuknak! A piros tojásokat a kert bokrai közé rejtettem, keressék majd meg! Isten hozott Zsani! Már sokat hallottam rólad, és örülök, hogy az idei húsvétot itt, Tunéziában töltöd. Egyenesen Párizsból jöttél? Párizs! Jó pár éve nem láttalak! Meséld el, divatos-e még a bubifrizura?

Janette elnevette magát.

– Látszik, hogy már régen elkerültél a civilizált világból! Tudod, milyen most a divatos hajviselet? Csupa csigából, csavarásból áll.

Virágzó narancsfák között költötték el az ebédet. A felhőtlen égről fényözön hullott alá, a levegőben virágillat úszott. Janette nem vette le a szemét a háziúrról, aki most úgy tűnt, ügyet sem vet rá. Elmerülten magyarázott Paul bácsinak a gabonáról, juhokról, gyapjúról, Bőre kicserzett, bronzszínű, haja a halántékán már szürkül. „Milyen nagyszerű lenne ezt a vadembert meghódítani, – gondolta Janette – esetleg feleségül is lehetne hozzá menni… Milyen meglepetés lenne, ha megírnám párizsi barátnőimnek.”

Janette elpirult, amikor ábrándozása közben idáig jutott. Michel most rápillantott és felkiáltott:

– Milyen elragadó látvány ez a fehér ruhába öltözött fiatal lány, amint szeme a messzeségbe mereng és ujjai között virágszirmokat morzsolgat! Ilyen képre érdemes a költőknek odafigyelni. Valamikor régen ismertem egy leányt, akinek ugyanilyen szeme volt, Gerlicének becézték.

„Tapintatlan. Nem tud a nőkkel bánni. Miért emlegeti a múltat? „ – gondolta Janette bosszúsan, de örömhullám borította el, amikor Michel az öregekhez fordulva így szólt:

– Megengedik, hogy unokahúgukat néhányszor magammal vigyem a kocsimon? Janettnek nem szabad úgy hazamennie, hogy ne lásson mást Tunéziából, mint a főváros nevezetességeit.

•

Michel háromszor dudált Ursula néni lakása előtt. Janette kifutott a teraszra, és meglepődve nézte, milyen egészség és erő, milyen biztonság árad a kormánykeréknél ülő férfiból.

– Milyen bájos ebben a ruhában. Hány éves, tizennyolc? Nos, gyere, ülj ide mellém – szólt Michel. Kezét egy pillanatra rátette a leány karjára és Janette úgy érezte, hogy egyszeriben szebb a világ körülötte.

– Nézd ezt a virágba borult mimózamezőt, ugye gyönyörű?

– Michel, vágott közbe Janette – ki volt Gerlice?

1.sz..pmd 21 2020. 03. 20., 15:20

– Óh, hát nem felejtetted el a múltkori megjegyzésemet? Gerlice… Te nagyon hasonlítasz rá, Janette. Évek óta nem beszéltem róla senkinek, de neked bevallom, ő volt életem egyetlen szerelme.

– Milyen volt? Hol élt? Miért volt ilyen furcsa neve?

– Te a fiatal lányok szokása szerint, mindent tudni akarsz. Nos, hát legyen, ahogy akarod. Már csak ezért is, mert irántad mély bizalmat érzek. Szóval kezdem az elején: húsz éves voltam akkor, szegény és félénk falusi fiú. Egy nap a közelben levő park kerítésén keresztül megláttam egy tündöklően szép fiatal lányt, fehér ruhájában egy virágzó magnólia bokor előtt állt. Kék szeme csupa mosoly, szőke fürtjei repkedtek az arca körül, szája érett cseresznye. Aztán hallottam, hogy valaki szólítja: „Hol vagy, Gerlice?” Így tudtam meg a nevét. Éttől kezdve gyakran ólálkodtam a park körül, és sokszor láttam Gerlicét. Egy nap a kultúrotthonban találkoztunk. A bolondulásig beleszerettem.

– És ő? Ő is szeretett téged? Akart a feleséged lenni?

– Nem hiszem, hogy igazán szeretett volna. Nem láttam a szíve mélyére, nem ismertem igazán. Gerlice furcsa, szeszélyes kis tündér volt, aki álmok között élt. Játszott, nevetett, sírt, verseket írt, vízi sellőkkel és eredeti nimfákkal társalkodott. Én akkor szegény voltam, ő kastélyban lakott. Nem gondolhattam házasságra. Felkerekedtem és nekivágtam a nagyvilágnak. Idevetődtem, és sikerült megvetnem a lábamat.

•

Janette a tükör előtt állt. Derekára rózsaszín szalagot kötött. A tükör felé bókolva, halkan suttogta:

– Tetszem-e neked, Michel? El tudnád-e miattam felejteni Gerlicét?

Nyugtalan volt, nem tudott egy helyben maradni. Leült az íróasztal elé, mert eszébe jutott, hogy Gerlice verseket írt. De hát hogyan foglalja rímekbe azt a boldog érzést, ami ezen a friss, virágillattól terhes reggelen eltölti?

Kintről felhangzott Michel autójának tülkölése. Húsvét óta sokszor jött érte kocsiján. Janette az ablakhoz futott és mosolyogva intett felé.

– Gyere, gyere már, Gerlice!

Mialatt a kocsihoz futott, arra gondolt, mit fog ma mondani neki Michel? Talán…talán azt, hogy szereti? De Michel hallgatott, néha nevetett az ő furcsa, csendes nevetésével.

Janette sírni szeretett volna ilyenkor, annyira boldogtalannak, megalázottnak érezte magát. Igen, hiábavaló minden reménykedése. Későn került ennek a férfinak az életébe, aki úgy látszik, még mindig nem tudja elfelejteni Gerlicét.

•

A repülőgépnek, amellyel Janette vissza akart térni Franciaországba, kedden kellett volna indulnia. Vasárnap még egy utolsó kirándulásra mentek Karthágó romjaihoz.

– Gerlice, olvastad Salammbot? – kérdezte Michel. – Ezek a kövek itt mennyi mindent tudnának mesélni! Magad elé tudod képzelni, ezen a helyen az arannyal hímzett ruhákat, a bíbortól és a sáfránytól roskadozó állványokat, a hatalmas város lázas lüktető életét?

– Nem törődöm Karthágóval, nem érdekel Flaubert regénye, kiáltott fel hevesen a leány. – Két nap múlva elutazom, és te Salammboról beszélsz nekem…

Úgy érezte, mintha valaki azt súgta volna a fülébe: „légy bátor! Hátha Miachel fél beszélni és csak arra vár, hogy biztatást adj neki. Nem érzed, hogy tetszel neki?” Összeszedte minden bátorságát és intett a férfinak:

– Michel, ülj ide mellém, erre a kerek kőre, szeretnék mondani valamit neked. Éjjel rólad álmodtam. Édes és csodálatos álom volt, Valami miatt nagyon szomorú voltam, miközben te vigasztaltál, én a válladra hajtottam a fejem.

1.sz..pmd 22 2020. 03. 20., 15:20

(Óh, ha megértené, mennyire szeretem és csak az a vágyam, bár örökre az ő erős vállára támaszkodhatnék…)

Michel elhúzódott a lánytól. Arca elkomolyodott.

– Kishölgyem, – kezdte – nem szabad az álmoknak hinni. Ezeknek a vállaknak már túl sok teher jutott osztályrészül ebben az életben, semhogy másnak támaszul szolgálhatnának.

(Nem szeret! Oh, Istenem!)

– Én már csak arra való vagyok, hogy megmérjem a kocsikon a gabonát és megszámoljam a juhokat. És gondold meg, öreg is vagyok hozzád.

(Bolond álmokat szőttél Janette! Ha elutaztál, egy ideig még gondolni fog rád, valahogy így: Kedves kislány volt és mindig fehér ruhát viselt, mit Gerlice!)

Janette sápadtan, magába roskadtan ült Karthágó kövein. Nem válaszolt. Úgy érezte, minden ereje és bátorsága elhagyta. Felkelt és elindult a kocsi felé. De pár lépés múlva valami furcsa belső kényszer folytán visszanézet a férfira. De hát mi ez? Káprázik a szeme, vagy valóságot lát? Mintha az erélyes, erős férfi szemében könnyek csillognának… Aztán érezte, hogy valaki megfogja bársonyövét, magához húzza és átöleli… Ő pedig fejét a férfi vállára hajtotta, úgy, amint álmában látta. Érezte Michel karjának szorítását és hallotta a hangját, amely most végtelenül lágy volt:

– Igen, kis csacsikám, igen…

Nem mondott többet. Pár szó, aminek nem volt folytatása, ami talán nem is akart semmit mondani és mégis megértették mind a ketten.

1.sz..pmd 23 2020. 03. 20., 15:20

Oros László

Maróthy Jenő, a Felvidék trianoni krónikása

Aki ismeri Maróthy Jenő (1895–1937) könyveit, annak nyomban az jut eszébe, hogy ez a remek író csakis felvidéki születésű lehet. Minden írásában ugyanis olyan szeretettel, tisztelettel és hűséggel a szívében ír az itteni emberekről, a szlovák-magyar kapcsolatokról, ahogy azt csak a tősgyökeres felvidéki író teheti. Behatóan ismeri a táj szépségeit, az emberek szokásait, gondjait-bajait, a vidék történelmét… meg a Trianon okozta sebek fájdalmait. Ki volt hát valójában ez az író?

Maróthy Jenő 1895. április 22-én született a nógrádi hegyek alján elterülő Vanyarc község evangélikus parókiáján. Édesapja, Maróthy Emil ugyanis itt lelkészkedett. A község lakosai is evangélikusok. Őseik lényegében a törökök visszavonulása után kerültek ide, mégpedig akkor, amikor az elpusztított és elnéptelenedett faluba szlovák telepesek érkeztek. Ők lettek hát a község új alapítói, az evangélikus gyülekezet megszervezői, majd a templom építői. És hát itt, a templom melletti parókián látta meg a napvilágot Maróthy Jenő, aki a faluban töltötte a gyermekéveit. Ma pedig márványtábla őrzi nevét a parókia falán.

Középiskolát Pozsonyban, az evangélikus líceumban végezte, majd a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem bölcsészeti karán szerzett tanári és bölcseletdoktori oklevelet. 1920-tól aztán Budapesten, a kőbányai polgári iskola tanár lett. Szeretett tanítani, mégpedig olyan szelíd, barátságos módon – szinte mesélve a tananyagot –, hogy mindenki a szívébe zárta őt. A másik szerelme pedig az írás volt. Már 1916-tol elbeszélései és versei jelentek meg a fővárosi lapokban, 1928-tól pedig a Pesti Hírlapban. Hétről-hétre küldte oda a remek, magyar zamatú, mikszáthi humorral átszőtt novelláit a felvidéki emberek életéről, humoráról, gondjairól és bánatáról. Az olvasók pedig mindezt nagy örömmel és hálás szeretettel fogadták.

Maróthy Jenő életében két könyve látott napvilágot – halála után pedig további kettő –, mégpedig olyanok, amelyek ma is megnyernék az olvasók szívét, ha hozzáférhetők lennének.

Az első címe **Új urak régi hegyek között** volt, mely 1928-ban látott napvilágot Budapesten, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában. Sokat mondó a könyv alcíme is: *Rajzok és elbeszélések a megszállott Felvidék életéből,* melyet *A Felvidék szabadlelkű rabjainak* ajánlott!

A háromszáz oldalas kötet huszonkét szlovák témájú elbeszélést tartalmaz. Vagyis a cseh megszállás alatt élő Felvidék szlovák kisemberének napi gondjait-bajait, szenvedéseit és örömeit, tréfáit mutatja be. De nem is akárhogyan, hanem reális, józan szemmel, valahogy úgy, ahogyan azt a régi időkben Mikszáth Kálmán is tette. Elbeszéléseinek egyik területe a gyermekkorában megismert hont-zólyomi magyar-szlovák világ. A történetek nagyobb része azonban már az új világot mutatja

1.sz..pmd 24 2020. 03. 20., 15:20

be. Azt a világot, amikor az első világháború után csehek jönnek a szlovákok közé. Most már ők képviselik a hatalmat, ők lettek az új urak, de a mohóságuk sokszor nevetségessé teszi őket. Az egyszerű szlovák ember pedig reménykedik és vár, és időnként felcsillan a szeme, ha a régi hegyek között a régi világ emlékei is megjelennek. Mindez azonban ne tévesszen meg bennünket. A történetek színhelye ugyan csupa szlovák falu, minden alak, minden ott szereplő név szlovák, sőt az öröm és a bánat is az, de mindez együttvéve mégis a felvidéki magyar világ részét képezi. Úgy, ahogy Mikszáth Tót atyafiainak olvasásakor nem zavar a szlovák (tót) helyszín, meg a nevek, ugyanúgy nem zavar Maróthynál sem. És így van ez fordítva is: ha egy szlovák olvassa ezeket az írásokat, akkor csupa magyarságot lát benne, és mégis a saját otthonának érzi a vidéket. Aki viszont ismeri a cseh mentalitást, az meglátja és érzi a hátteret is: azt, hogy a szlovák embernek idegen a cseh világ.

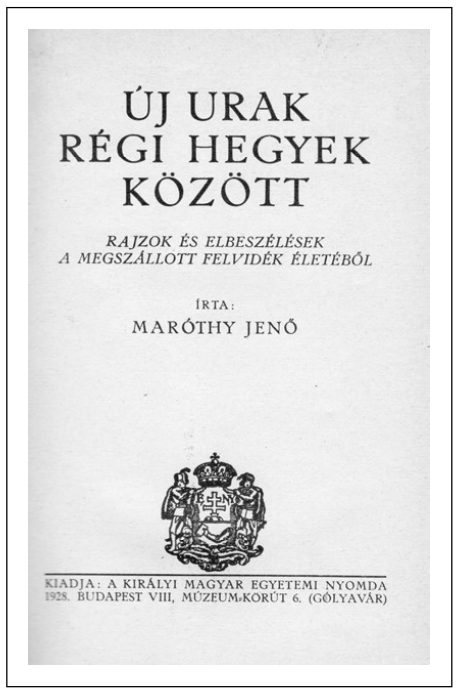

Másik könyve pedig a **Szeptembertől–márciusig** című regény, amely két kötetben jelent meg 1934-ben a Studium r.t. Budapest kiadásában. A regény első részében ezúttal is megismerkedhetünk a felvidéki élettel, a szlovákság világával az összeomlás előtt. A történet Lukavka nevű faluban játszódik, ahol a pap vezeti a nép erkölcsi tanítását. Abban az időben az embereket rend, megelégedés, boldogság és szeretet vette körül. Majd jött a nagy fordulat: a Monarchia összeomlása és a cseh megszállás. Maróthy pedig sok-sok apró mozzanatból és anekdotákból állítja össze a cseh megszállás történetét. Az emberek ugyanis nem tudják, hogy miképpen viselkedjenek a nyakukon ülő vadidegen emberekkel szemben. Akiknek viszont fogalmuk sem volt az itt élők lelki világáról, szokásáról és életéről. Azt gondolták, hogy erőszakkal és lenézéssel meghódíthatják ezt a földet, ami zavaros körülmények között került a kezükbe.

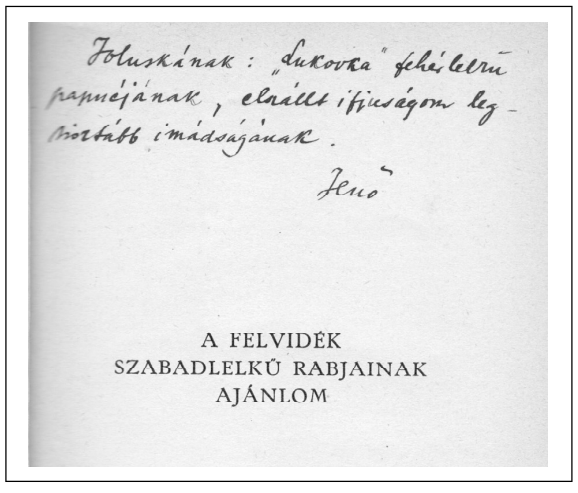

Ez a könyv azonban nem is regény, hanem valamilyen új elbeszélő műfaj, illetve remek kor- és néprajz, ahol a szerző egy falu életén keresztül mutatja be az egész felvidéki szlovákság elszakításának tragédiáját.

Maróthy további két könyve már csak a halála után látott napvilágot. Az egyik, a **Felvidéki falevelek** – *Húsz küzdelmes esztendő életéből* címmel 1939-ben jelent meg Budapesten, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda kiadásában. A kiadó ebben kötetben gyűjtötte össze a szerző legszebb novelláit. Témája pedig a Felvidék rabságban töltött húsz évének fájdalmas emléke, és a feltámadásban vetett hit leírása. A novellák ízes magyar nyelve, stílusa és Maróthy lendületes mesélő kedve, illetve humora ezúttal is Mikszáth novelláit juttatja az eszünkbe.

A másik pedig a **Szegények szíve** címet kapta, amely 1943-ban a Luther-Társaság kiadásában jelent meg Budapesten. A huszonöt novellát tartalmazó kötet a szerző irodalmi hagyatékának

1.sz..pmd 25 2020. 03. 20., 15:20

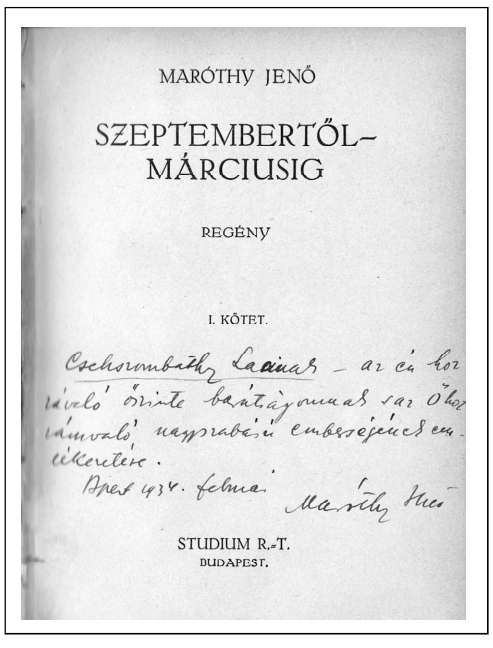

gyöngyszemei. Tele vannak érzéssel, költészettel és a gyermekek iránti szeretettel. A könyv utolsó története – a *Van Pozsonyban egy sír* – azonban drámával végződik. Az 1920-as esztendő elvitte a pozsonyiaktól az utolsó reménységet is. Akkora már minden cégtáblán a keresztnevek kerültek előre, a vezetéknevek pedig hátra. Március 15-én azonban kisütött a nap, a pozsonyi magyar diákság szíve örömmel telt meg és eldöntötték, ők bizony megkoszorúzzák Petőfi szobrát. Az ünneplő diákokra rátörtek a legionáriusok, nekik még sikerült elmenekülniük, csak a lámpaoszlopra kapaszkodott kis másodikost találták ott … és lelőtték. Senki sem kísérhette ki a temetőbe, de a virágok a sírján sosem hervadtak el, mindig újat hoztak helyette.

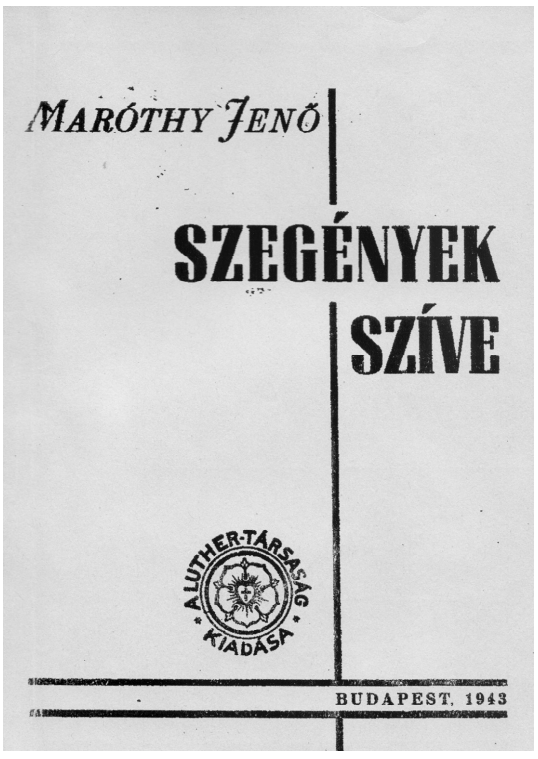

Nos, ilyen ízig-vérig magyar írásokat tartalmaz Maróthy könyve. Maróthy Jenő fiatalon halt meg, alkotó erejének teljében, amikor még sokat várt tőle a magyar irodalom. Igaz, hosszabb ideje betegeskedett a szívével, de ezt a váratlan eseményt senki sem sejtette előre. 1937. november 21-én is az Erzsébet körúti cukrászdában társalgott a barátaival, amikor hirtelen a szívéhez kapott és a földre zuhant. A társaság nyomban a segítségére sietett, értesítette a mentőket, akik pillanatokon belül megérkeztek, de az írón már nem tudtak segíteni: a mentőkocsiban meghalt.

Temetése november 24-én volt az ágostai hitvallású evangélikus egyház szertartása szerint a Kerepesi-úti temetőben.

Könyvtáramban mind a négy kötete megtalálható, melyből kettő dedikált. Az egyiket Csehszombathy László (1894-1968) orvosnak, a Független Kisgazda Párt országgyűlési képviselőjének ajánlotta 1934-ben, a másikat pedig egy hölgyismerősének.

1.sz..pmd 26 2020. 03. 20., 15:20

Olasz Valéria

Tavaszi ágra virradtam

Tavaszi ágra virradtam,
rügyező éjem kipattant,
bimbózó álmom harmatán
átkelő fényed rám talált.

Tavaszi ágra virradtam,
magam is kitavaszodtam,
harangos hóvirág-ingem
guruló napra terítem.

Tavaszi ágra virradtam,
be nem telek az illattal,
vágyom az égnek kék szemét,
sokáig, hosszan látni még.

Tavaszi ágam nem adom,
szíved vázáiba rakom,
rügyező éjem dédelgesd,
bimbózó álmom ott repdes.

1.sz..pmd 27 2020. 03. 20., 15:20

Mezey László Miklós

A hely, mint életforma

Ötven éve halt meg Fábry Zoltán
(Fábry Zoltán és Stósz)

„Az író ott ír, ahol van, mást nem tehet.”
(Fábry Zoltán: Stószi előszó)

Bizonyításra nem szorulóan igaz, hogy egy-egy írói életmű létrejöttében döntő szerepe lehet a helynek, annak a helynek, ahol az író született, ahol él, ahová valamilyen okból erősen kötődik. Már csak azért is így van ez, mert az írói hivatás, az írói munka életforma is. Az életformának pedig rendszerint fontos meghatározója a hely minden színe-íze, a hely szelleme. Egy-egy írói életmű beható vizsgálatakor megkerülhetetlen az életút helyszíneinek számbavétele, még akkor is, ha tudjuk: a különböző írói életművekben különböző súllyal, más és más belső tartalmi fontossággal van szerepe a helynek. Vannak alkotók, akiknek a munkásságában különös jelentősége van működésük helyének, és megfordítva, egy-egy író munkássága különös súlyt ad egy-egy hely kultúrtörténetének. A példák számolatlanul sorolhatók: Kazinczy és Széphalom, Berzsenyi és Nikla, Petőfi és a Kiskunság, Ady és Nagyvárad, Juhász Gyula és Szeged — és így tovább. Ha van a magyar irodalomban szorosan összetartozó alkotói személyiség és hely, akkor Fábry Zoltán és Stósz mindenképpen ilyen. Sőt, Fábry Zoltán élete és munkássága a legjobb példa arra, hogy a hely döntően meghatározza az életformát. Hiszen Stósz neve összefonódott a magány, a „remeteség” fogalmával. Régtől fogva közismert Fábry állandó jelzője: ő a „stószi remete”.

Hiteles forrásaink vannak arról, hogy Fábryban korán kialakult a magány iránti – kezdetben persze kamaszos romantikájú – vágyakozás. Alig 19 évesen papírra vetett első, jegyzetnyi terjedelmű írásában így vall: *„A mindent egyszerre kiönteni akaró lélek mohósága lep el engem, most, amikor gondolataimba burkolva ülök a kávéház márványasztala mellett. Jobban szeretnék egy szerzeteshez hasonlóan elvonulva egy erdő mélyén elmélkedni, gondolkodni. Istenem, micsoda boldogság lehet ez: nyugodtan élni, gondolkodni, elmélkedni, élvezni a szellemet, ezt a nagy kincset. Boldogság volt íróasztalom otthonias melegénél ülni. Egyedül, a gondolataimba merülve.”* A

1.sz..pmd 28 2020. 03. 20., 15:20

mosolyogtatóan naiv, ábrándos írás egyfelől csakugyan rögzíti szerzője magány iránti vonzalmát, másfelől azonban kinyilvánítja a világgá tárulkozás igényét is. Itt és ekkor még jókora ellentmondás feszül a „mindent egyszerre kiönteni akaró lélek mohósága” és az erdő mélyén élő remete meglehetősen öncélúan ható „élvezni a szellemet” elgondolása között. Később, az 1920-as évek első felétől, közepétől teremtő összhangba kerül az elvonultság létformája és a közösségért való tenni akarás programja. Az életmű egészének ismeretében bizton állítható, hogy Fábry esetében a magány létformája a leghatékonyabban szolgálta a tömegekre ható, széles körű, nemzeti, sőt közép-európai léptékű szellemi kisugárzást.

I. Az első világháború véres, szennyes poklából a nagybeteg és lélekben összetört fiatalember hazautazik szülőfalujába, a „fenyvesek gyógyító ózonjába”. Soha el nem múló lekötelezettséggel, szeretettel és hálával emlegeti ezután, hogy Stósz nem csupán születése helye, de életének megmentője is. Hálája a Vörösmartyval szóló sírig tartó ragaszkodás: *„A nyugta és a köszönet csak egy lehet: itt élned, halnod kell. És csodák csodájára – a betegek fegyelmezettségével – elértem a hetvenedik évet.”*

A fenyvesek ózonja, a hegyoldal dús kaszálója, az árnyas Bódva-parti fasor, a Fábry-ház nyugalmas csöndje, gazdag könyvtára – ahogy azelőtt írta: „az íróasztal otthonias melege” – eszményi környezetet varázsolnak a háború testi és lelki borzalmait kipihenni, feledni vágyó, a szellem örömeit élvezni kívánó Fábry Zoltán köré. *„Én pihenni akartam, piszok és vér után hazatalálni az entellüktüel gyönyörökhöz, élvezni kultúrát, irodalmat, művészetet szürcsölni, zenét, mítoszt csiholni, titkot fejteni… Ady kellett és Daubler, Péguy és Trakl, Bluber és Claudel, Pannwitz és Füst Milán. Szomory Dezső az intuíció Freudját, Franz Kafka az írás csodáját jelentette. Ezt akartam, ezt élveztem, ez volt a világom, az otthonom. Ennyi volt, amihez közöm volt, ami rokonom volt, ami az enyém volt. És ennek az akaratnak, ennek az entellektüelgyönyörnek könyveimben nem lelitek fel a nyomát.”*

Az emlékezésből vett idézet utolsó mondata az életforma és az általa is teremtett mű ellentmondását, legalább is egymástól való függetlenségét hangoztatja. Fábry azt állítja, hogy ugyan boldogan szürcsölte a könyvekből felé áradó intellektuális élvezeteket, az általa teremtett műben semmi gyönyörködtető, semmi gondtalanul élvezhető nincs. Mi a magyarázat? A „gyorstalpaló” hadi érettségi után frontra vezényelt, majd onnan súlyos betegen hazatérő Fábry számára – a rövidke budapesti kitérő után – az 1920-as esztendővel kezdődő évtized a szellemi begyűjtés korszaka. Az iszonyatos háborús tapasztalatok, majd a szinte rögtön rájuk következő fölemelő irodalmi élmények – mint Ady lírája, a német expresszionizmus, később a baloldali irodalom eszméltető hatása – válaszolják meg azt a kérdést, hogy a stószi elzártság, a magány életformája miként termi meg azt az élményt, azt az intuíciót, ami rövidesen világgá tárulkozássá, közösségi érvényű mondandóvá növekszik. Igen, az irodalmi élményekből, a művek katarzisából fakadó, ám attól jellegében jócskán elütő mondandó ellentmondásosságának föloldása a hely szelleméből is következik. A kerti lombok alatt fekvőszékben olvasgató, tüdőbetegsége miatt frissen fejt tejet iszogató Fábry ugyanis keményen dolgozik: keserves tapasztalatait, háborús megrendültségét, Trianon traumáját, illetve az emberi kultúra magas rendű élményeit, szárnyakat adó hatásait rostálja össze gonddal, gyúrja és keleszti nagy igyekezettel sajátos mondanivalóvá. Olyan világnak szóló üzenetté, amelyet – természetes írói ambíciója szerint – csak ő fogalmazhat meg. A szellemi ember, a valódi entellektüel „változni, változtatni” formulával leírható cselekvési programja fogalmazódik meg az 1920-as évek első felében stószi ház kertjében és boltozatos könyvtárszobájában. Számára az elmélyült olvasást követő fölismerések a belső édenteremtés, a lelki-szellemi önépítés eszközei. Azonban hamar túljut az öncélú gyönyörködésen, az alkotások csak magának fönntartott élvezetén, mihamar megfogalmazza első alkotói programját: a közösségi kiterjedésű változtatás parancsát. Eszménye az az írás lesz, amely előbb az embert, utóbb a világot

1.sz..pmd 29 2020. 03. 20., 15:20

képes megváltoztatni. Fölöldódik tehát az elvonultsággal, magánnyal jellemezhető életforma, valamint az egyetemes emberi célokat szolgáló aktivitás immár látszólagos ellentmondása is. Hivatásának fölismerésére így emlékezik az 1960-as években: *„A háború rokkantjaként buktam vissza a stószi menedékbe. Passzív civil lehettem volna, ha az emlékek és bizonyosságok, az egyre ismétlődő valóságok nem lettek volna erősebbek. És egyszerre csak a civil posztján álltam – teljes aktivitásban – a katona ellen, a háború ellen, és fegyver és vitéz ellen énekeltem egy életen át."* Ezzel veszi kezdetét Fábry Zoltán első írói korszaka, az ún. „emberirodalmi" korszak, és ekként kezd kibontakozni a „vox humana" névvel jellemezhető gondolkodói rendszere. Fábry Zoltán az aktív humanizmus írója így indul el pályáján.

A stószi remeteélet és a világgá tárulkozás, a magány és változni-változtatni akarás dialektikája erősen hajaz a felvidéki – akkori szóhasználattal: szlovenszkói – kisebbségi sors képletére. Az elcsatolt északi területek magyarsága árvaságra jutott, de néhány letargikus év után fölfigyelt arra, hogy a kisebbségi sors nem pusztán szenvedés, de lehetőség is, új távlatok megismerésének esélye. A bánatot, az apátiát, a passzív rezisztenciát lassan fölváltja az érdeklődés, a nyitottság, az új és más iránti fogékonyság. Erről a kezdetben lassú, később, az 1920-as évek második felében kibontakozó változásról Fábry Zoltán így ír: *„A stószi magányt nem utolsó sorban a kisebbségi helyzet határozta meg, és valahogy tükörképe is az egésznek. Kiestünk egy változatlannak hitt, beidegzett nagy közösségből, az ezeréves Magyarországból: az édesanyát vesztett árvák sorsa lett a mienk. Magunkra maradtunk és begubózottan. De épp itt, e passzivitásban fordult csodájára, aktivitásba helyzetünk: a világ hangja elől el nem zárkózhattunk, világosság, új-ság, más-ság áradt felénk és belénk. És egyszerre többet láttunk magunknál és többek lettünk kicsinységünknél. A világ többletével, színeivel, hangjaival, valóságaival, szépségeivel és jajaival telítődtünk. Magyarságunkat a világ hullámhosszára állítottuk be, és többé nem lehettünk egyedül, de elkötelezett egyformák: emberiség tudói, emberség vállalói és hirdetői, a vox humana megszállottjai és realistái. A minimum – a kisebbségi helyzet – maximumra kényszerített és képesített. A mondanivaló a nálunknál nagyobb közösséget szolgálhatta."* Rövidebben szólva: Stószon Fábry Zoltánnal az és úgy történt, ami a felvidéki magyarság közösségével: az anyaországból való kihullás, a talajvesztettség érzetét valami csoda – a messianisztikus kisebbségi küldetéstudat – folytán fölváltotta a mintaadás ambíciója, az az eltökélt szándék, hogy a magyar csakugyan kovász nép legyen, amely példát mutat humanizmusból, kultúrából, amelyik a kisebbségi sors keservét a maga előnyére és a nagyobb, európai közösség javára tudja átfordítani. Majd 1927-ben Győry Dezső *Kisebbségi géniusz* című röpiratában jut csúcspontra a szlovenszkói magyarság kisebbségi messianizmusa, európai rangú humanista küldetéstudata.

Fábry magányosan él Stószon, de éppen nem zárkózik el a világtól, ugyanakkor mindig fönntartja magának a lehetőséget, hogy visszahúzódjék éltető közegébe, a teremtő magányba. Létformája a magány, de a magány ahhoz szükséges, hogy szellemileg távlatos és közösségi érvényű művet teremjen. Ilyen értelemben jogos a Fábry sajátos terminológiája: „kollektív magány". Erről a fogalomról így ír: *„Stósz a kollektív magány szálláshelye és példája lett. Hiteles hely. (…) A kollektív magány csak a szolidaritás őrhelye lehet! Helytállás a közösségért: itt állok, másként nem tehetek! A közösségről, a kollektív tudatról van szó, nem a reflektorozott kinti ágálásról."*

II. A később számos alkalommal „áldás és átok" kettősségével jellemzett magány mintegy másfél évtizedig jószerével csak munkára sarkalló, inspiráló erejével mutatkozik meg a számára. Ám az 1930-as évek közepétől, még inkább a '40-es években, a fasiszta Szlovák Állam, illetve a II. világháború utáni kollektív jogfosztottság idején fedi föl előtte gonosz arcát a magányosság: a tehetetlenségre kárhoztató, fojtogató némaság és egyedüllét formájában. De még ezelőtt, 1935-

1.sz..pmd 30 2020. 03. 20., 15:20

ben, sajtóperben hozott ítélet következtében egy hónapot tölt börtönben, ekkor veti papírra a következő mondatokat: *„Ha alaposan meggondolom, nekem nem is olyan nagy teher a cellaélet. Otthon is, kifelé is a magány embere vagyok. Szám többet van csukva, mint nyitva. Itt egy szót sem kell beszélnem, tehát elememben vagyok. Végezhetem azt, ami az életformám.”* A naplójegyzet tanulsága szerint az időleges elnémítottság nem sújtja le. Csakhogy itt és most az időlegesen van a hangsúly! A kényszerű elzártság, a hallgatás és visszhangtalanság napjai és hetei előre tudottan, pontosan kiszabottak. Tudja, ha kitölti büntetését, visszatérhet a megszólalás szabadságát fönntartó és nyújtó önkéntes stószi magányába, vagyis az alkotó munka lehetősége fönnmarad. Ekkor Fábry még nem szembesül a bizonytalan idejű, ezért akár véglegesnek is hihető elnémítottság rémével.

1939 márciusát követően, a Szlovák Államban hosszú-hosszú évekre bizonytalan, sőt életveszélyes helyzetbe kerül. De talán a bizonytalanságnál is rémisztőbb számára a megszólalás lehetőségétől megfosztó magány félelmetes bezártsága: a fojtogató csönd és a visszhangtalanság egyedülléte. Hiszen most már nem csak a fegyházban, de otthoni, stószi alkotó közegében is némaságra kényszerítve kell élnie – ez már az elviselhetetlen magány átka. A szólás jogának és lehetőségének megvonása egy csapásra megszünteti a magány korábbi értelmét: a teremtéstől, a hatóképességtől megfosztott ember süket csöndbe zuhan. Talán először szól elkeseredetten a magányról, a semmittevés kínjáról: *„Íme egy ember, akit irigyelni lehet és irigyelni kell: semmi dolga, eszik, iszik, sétál, pihen, olvas, hízik. Reggel felkel, hogy megvárja az estét, este lefekszik, hogy reggelre virradva folytathassa előző napi munkáját. Boldog ember: megtévesztő csoda. Nem nyugdíjas, nem tőkepénzes, frakkot, bundát sem ismer, és mégis: semmi dolga, sétál, pihen, olvas, hízik. Munkanélküli. Nem dobták ki a gyárból, nem kergették el a pult, sem eke mellől, felmondást nem kézbesítettek neki, és mégis egyszerre kicsöppent mindenből, felesleg, bélistás, elavult, elárvult. Nem volt sem gazdája, sem irodája, nem volt szerződése és fix fizetése. Valami megbízatása volt csupán, önnönmaga által adományozott cím és jelleg, mely szemérmetlen perceiben a 'küldetés' szóval pöffeszkedett. (…) Néha nekiül a munkának. Atavisztikus mozdulat: évezred, évszázad, vagy csak egy-két évtized telt el azóta? Úgy, mint régen: írógép, jobbra-balra papírlapok. A cédulákra még csak kerül néhány ceruzasor – álomfoszlány —, de a gép megmakacsolja magát és különben is rossz, döcög, akadozik, nem vált sorokat és nem vált meg sorsokat… (…) Ez a boldogság halálos tehetetlenség, ez a behemót idill: a szellem facér kietlensége. Tehetetlenség, mely nem érdekel senkit, katasztrófa, melyet senki nem lát. (…) Egy ember pihen, lustálkodik, bakafántoskodik, egy ember szenved.”*

Keresi a bénító, tehetetlen magányból való kitörés útját. A példája most is, miként az első világháború utáni időszakban: Ady, a „ki látott engem” poétája. Miként az 1910-es, 1920-as évek fordulóján, most a fasizmus korszakában is az „ember az embertelenségben” helyzettudata és cselekvésre ösztönző parancsa vezeti. A nagy eszmék és nagy tettek szolgálatába állított magány helyébe a fojtogató egyedüllét kerül. És ez a magány már csak arra való, hogy önmagát számolja föl. Ez a magány csak arra való, hogy leszámoljanak vele. Ha a csöndben valaha gondolat termett, közösségi érvényű, azaz „változtató” mondanivaló, annak most vissza kell hatnia a személyes életformára, Fábry tehetetlenségre kárhoztató helyzetének megváltoztatására. Ám a fasizmus – a szlovák válfaja is – éppen azért fasizmus, mert kizárólagos és kíméletlen. Épp azt nem engedi, hogy az elnémított szétverje maga körül a hallgatás falát, hogy kitörjön kárhozatos szellemi egyedüliségéből. A diktatúra embertelensége elsőül éppen a szólás és a tett lehetőségétől fosztja meg a gondolkodó, cselekvő embert.

Fábry számára tehát nem a személyes magány az elviselhetetlen, hanem a magányos életformából következő – alkotásokban megtestesülő, gondolatok szétsugárzó – értelem hiánya. A szólás lehetőségének megvonása értelmetlenné teszi a korábban oly termékeny életformát, ily módon

1.sz..pmd 31 2020. 03. 20., 15:20

viszont céltalan maga a létezés! *„Író, kit fogolyként kezelnek egyformán illavai cellájában és otthonában – visszhang és szolidaritás nélkül – elfúl.”* Amennyire fontos volt számára korábban, hogy a világba tárulkozás hevéből a belső csöndhöz maradjon visszavezető út, most éppen olyan elviselhetetlen, hogy a kivezetőket, a közösség felé tartó utakat elrekesztik előtte. Fábry – önmaga számára — daccal Beethoven példáját idézi: *„… a süketséggel megvert legnagyobb magány adta a IX. szimfóniát, a legkollektívabb világgesztust: 'Átölellek, emberiség!'”* Fábry magányt oldó gondolati erőfeszítései újabb elemmel gazdagítják az immár ismert magány-képletet. Jellegzetes kisebbségi logikával a helyzeti hátrányt erkölcsi fölénnyé gerjeszti. A kollektív célú és értelmű személyes magány belső összefüggéseit rövidre zárja Ady, Beethoven és a magát mindenséggel mérő József Attila példájával. Azt állítja, hogy a személyes létezés és az egyetemesség csupán lépésnyire vannak egymástól. Szerinte az emberi szellem nagysága akkor nyer legtisztább fölragyogást, ha az alkotó elme emberséges gondolata ezt az egyetlen, ám annál döntőbb lépést megteszi. Akár a szűkebb közösséggel való szembenállás árán is, de csökönyösen a legnagyobb közösség, az emberiség nevében és érte szólni, tenni – ez a nagyság értéke és minősítője, a babitsi „nagy magányosság” értelme. Vagyis itt és ekkor már nemcsak a közösségi hivatású, illetve önmagát megszüntetni képes magányról van szó, hanem a magányosságnak olyan szellemi tettekben megnyilvánuló egyetemes érvényűségéről, amely az egyéni létezést univerzálissá avatja.

Fábry számára az egyetemes szférájába való átlépés színtere természetesen Stósz, amelyhez egész életében szenvedélyesen ragaszkodott. Emberi kötődése a többszörösen életet adó és életet mentő faluhoz nyilvánvaló. Az alkotó elme, az írói ego ezerszálú kapcsolata a szülő- és megmentő faluhoz természetes. Ennek az intenzív és tartós vonzalomnak olyan epizódjai is vannak, amelyek különös figyelmet érdemelnek Ezek között említhető, hogy 1938-ban Fábryt fölszólították, emigráljon, kisegítették volna Párizsba vagy Moszkvába. Ő szobájában a könyvek falára mutatott, és azt mondta: *„— Nem engednek el”.* A következő évben, immár a fasiszta Szlovák Állam idején Adalbert Hudák, a hitlerista stószi evangélikus lelkész arra bujtogatta a helyieket, hogy égessék el Fábry könyvtárát, ezt a „fertőző gócot”. De a stószi könyvmáglya nem lobbant föl, nem akadt a faluban egyetlen német lakos sem, aki kezet emelt volna Fábryra vagy a könyveire. És talán a legizgalmasabb epizód: *„És 1944-ben még a kis számú helyi német nácisták is beharapott szájjal hallgattak, amikor minden stószi férfilakosnak el kellett vonulnia egy SS tribunál előtt: Csak egy szó kellett volna, és én nem vagyok többé. De a szülőföld, amely 1919 novemberében gyógyítón ölelt magához, még elbitangoltságában, még hűtlenjeiben sem árult el engem.”*

1939 és 1948 közötti elnémítottsága a magány átkát jelentette számára Azért volt őrjítő ez az elzártság, mert Stósz ebben a bő évtizedben nem lehetett az, ami a hivatása lett volna: archimédeszi pont. Nem lehetett szellemi fókuszpont. Nem gyűlhetett oda levelek, folyóiratok, újságok, könyvek, hírek segítségével a szűkebb és tágabb világ üzenete, és nem áradhatott onnét széjjel Fábry tekintetének értelmező, magyarázó, eligazító, fölhívó, féltő és ölelő sugara. E szörnyű évtized némaságban nem reflektálhatott a világra. Az európai humanizmus stószi őrtornyában, az önként vállalt örökös szolgálatban – akár a pompeji őrálló – csak a barna és vörös diktatúra barbarizmusát láthatta, és még csak föl sem kiálthatott, el sem sikolthatta az iszonytató látvány fájdalmát.

III. A szlovákiai magyarság kollektív jogfosztottságának 1948/49. évi oldódása, majd megszűnte után, illetve szomorú következményeinek részleges fölszámolása idején Stósz ismét – sőt, megújulón és még a korábbinál is sokkal szélesebb sugarú hatókörrel — betölthette méltó hivatását az egyetemes magyar szellemi életben. Újból az alkotóhoz méltó, hiteles életforma szimbólumává válhatott. Nagyon sokat mondó, hogy stószi látogatásakor Németh László azt írta az *Irgalom* címlapjára Fábry Zoltánnak dedikálva regényét: *„Az első embernek, akit irigylek”.* Fábry erre az epizódra emlékezve

1.sz..pmd 32 2020. 03. 20., 15:20

így ír: *„Ezzel és itt egy életforma kapott nyugtát és szentesítést. Néha azon kapom magam, hogy én is irigyelni kezdem a stószi életformát, amely hiteles létformát teremtett. Életformát – és legendát.”*

Stósz valóban – jó és rossz értelemben egyaránt — legenda lett. A fogalmakat összezavaró, mert a lényeg helyett csak a külsőségekre figyelő, csupán a különösség, vagyis a „remetelét” iránt érdeklődő figyelem a hangsúlyokra oly kényes Fábryt nagyon zavarja. A zsurnalisztika, az efemer irodalom csak az életforma külsődleges jegyeit írja le, azt abszolutizálja, mit sem törődve az életforma lényegével: a humanizmusban kiteljesedő életművel. *„A képzetek makacs teremtmények.* – méltatlankodik Fábry – *Író, aki nem központban él, de központilag hatón egy életen át vidéken, sőt falun, kell, hogy képzetet izgasson, és képzetet mozgasson. Egy kis bukolika, egy kis romantika, és – az atomkorszakban — kész az egzotikum: a remetelét.”* Pedig Fábry Zoltán magánya – fölösleges is magyarázni —éppen nem elvonultság, hanem kollektív magány, közüggyé váló és közügyeket szolgáló sajátos életforma. Ahogy ennek dialektikájáról maga szól: *„A magány a dialektikai feszültség játéktere, csatatere. Közeledés és távolodás, ütközés és egyesülés. A magány a legbonyolultabb paradoxon, egy ember legszemélyesebb ügye, de ha feloldódik, azonmód közösségbe kívánkozik.”*

IV. Az 1960-as évektől előbb ritkábban, később mind gyakrabban szívbetegsége akadályozza, hogy úgy érintkezzék az emberekkel, mint azelőtt. Azelőtt a napirendje a Stószra érkező buszok menetrendjéhez igazodott, hiszen folyton jöttek a látogatók. Később már csak a gyerekek és a madarak látogatták rendszeresen. *„Csak a gyerekek járnak az ablakomhoz, és ütemesen kiabálnak be – Fábry bácsi, Fábry bácsi! —, ilyenkor kijár nekik néhány szem cukor. Naponta el is jönnek. Három csomag cukorka két napig tart. Télen meg a cinkék látogatnak, ide repülnek az ablakomba. Egyik ablakomban verebek, a másikban cinkék falatoznak. A verebek kekszet kapnak, a cinkék diót. Széjjel tudtam választani őket.”*

Rákos Péter értelmezi – Fábry által is elismerten – pontosan és találóan a „stószi remeteség” valóságos tartalmát és értelmét. Hiszen Fábry azon kevés magyar írók egyike, aki félelem, óvatoskodás, kiszámítottság nélkül, bár olykor súlyos tévedésekkel, de mindig teljes hittel, szívvel-lélekkel veti bele magát a XX. század Európájának nagy szellemi küzdelmeibe, *„aki fenékig ürítette mindazt a keserűséget, amelyet Közép-Európa oly bőkezűen kínált fiainak, s akinek bölcsessége beérett. Fábry, a kritikus, a publicista ma éppen azért a legismertebb és leghitelesebb alakja a szlovákiai magyar kultúrának, mert nem helyi érdekű jelenség.*

Vagyis a remeteség felületes, külsőségekre koncentráló legendájának súlyos cáfolata épp ez: a nem helyi érdekűség. Az a közösségi hatás, az a közügyi elkötelezettség, amely ugyan magányban fogant, de világtávlatba helyezte önmagát. Vagyis megtette azt a bizonyos egyetlen nagy lépést a személyességtől az egyetemességig vezető úton. Fábry Zoltán magányos életével visszájára fordítja a legendát, hiszen folyvást nyilvános vagy kollektív magányról beszél. Ebben a viszonylatban a stószi őrhely nem az elvonultság kuckója, hanem őrtorony, ítélő- és szószék. *„A kollektív magány* – írja Fábry — *csak a szolidaritás őrhelye lehet! Helytállás a közösségért: itt állok, másképp nem tehetek! (…) Itt és így a magányérzet ismeretlen: a valósággal, a világgal vagy, a valóságért, a világért. Minden körülötted kavarog. Szobád csatatér és néma temető”* Ebből — és talán a föntebb elmondottakból — is érthető, miért nevezhető a stószi életforma kollektív magánynak. Azaz kényszernek és vállalásnak, kötelezettségnek és erénynek, muszájból lett magasrendű hivatásnak. Olyan személyes függetlenség ez a magány, amely teljes elkötelezettségbe nőtt, olyan lehetőség, amely paranccsá lett. Talán ezért is elpusztíthatatlan Fábry legendája, ezért maradandó legendás magánya. Hiszen a legfelületesebb szemlélő is érzi, milyen súlyos belső tartalom van az egzotikus életforma mögött. A legenda tehát maradandó, sőt rendíthetetlen. Még Fábry Zoltán temetése napján is keletkezett egy újabb. *„Midőn az emberek eloszlottak a sírja mellől* – írja Féja Géza —, *bizonnyal megjelentek az ég madarai, kiket*

1.sz..pmd 33 2020. 03. 20., 15:20

egész télen táplált, nem akármivel, morzsával vagy hulladékkal, hanem apróra vágott dióval. Külön ablakuk volt a verebeknek, külön a cinkéknek. Lám, ez a csodálatos ember rendet tudott teremteni még a természetben is, csak az emberrel szemben volt tehetetlen., de annál inkább szerette őket.”

Irodalom

Ágoston Vilmos: A humanista Fábry Zoltán hite és félelme. In: Szövegek és körülmények. Bukarest, 1974. Kriterion Könyvkiadó, 15-34. p.
B. Nagy László: Stószi mérték. = Kortárs, 1964. 11. sz. 138-141. p.
Batta György: Színek Fábry Zoltán portréjához. Pozsony, 1990. Madách Kiadó, 182 p.
Csanda Sándor: A stószi író. In: Szülőföld és irodalom. Pozsony, 1977. Madách Kiadó, 128-143. p.
Dobos László: Búcsúbeszéd Fábry Zoltán temetésén. In: Gondok könyve. Pozsony, 1983. Madách Kiadó, 56-58. p.
Duba Gyula: Európai magány. In: Európai magány. Pozsony, 1987. Madách Kiadó, 138-171. p.
Fábry Zoltán börtönnaplója. (Közzéteszi Batta György) = Kritika, 1979. 4. sz. 8-9. p.
Fábry Zoltán: Stószi előszó (Pro domo – pro mundo). In: Stószi délelőttök. Pozsony, 1968. Madách Kiadó, 7-30. p.
Fábry Zoltán: Tanú és tanulság voltam. (Vál. Sándor László). Pozsony, 1977. Madách Kiadó, 190 p.
Fábry Zoltán válogatott levelezése, 1916-1946. (Vál. Csanda Sándor és Varga Béla). Pozsony, 1987. Madách Kiadó, 673 p.
Féja Géza: Temetés Stószon. In: Fábry Zoltán kortársai szemével. (Szerk. Duba Gyula) Pozsony, 1973. Madách Kiadó, 118-124. p.
Koncsol László: Egy kapcsolat háttérvázlata. In: Nemzedékem útjain. Pozsony, 1988. Madách Kiadó, 157-192. p.
Mezey László Miklós: A magány legendája és valósága. In: Határtalan irodalmunk. Bp., 2001. Hungarovox Kiadó, 25-37. p.
Mezey László Miklós: Stószi mozaik. = Hevesi Szemle, 1983. 2. sz.18-20. p.
Robotos Imre: Egy magyar humanista igaza. In: Arányok rendjében,. Bukarest, 1981. Kriterion Könyvkiadó, 37-44. p.
Simon István: Magnóval Fábry Zoltánnál. = Kortárs, 1967. 8. sz. 1248 pp.
Szalatnai Rezső: Fábry Zoltán ablaka. In: Fábry Zoltán kortársai szemével. 98-108. p.
Takács Tibor: Stószon a Fábry-házban. = Olvasó Nép, 1982. Ősz, 20-28. p.
Vígh Károly: Szlovákiai jegyzetek. = Új Forrás, 1981. 4. sz. 36-41. p.

1.sz..pmd 34 2020. 03. 20., 15:20

Kovács László

Köztéri szakrális szobrok, keresztek Csallóközcsütörtökben

Már a középkorban szokás volt, hogy valamely fontos esemény emlékére köztéri szobrot állítottak. A szoborállítás mindenkor egyének, csoportok, közösségek akaratából és anyagi hozzájárulásával történt. A barokk korban szinte általánossá vált a fogadalmi emlékek „pestisszobrok” állítása. A szentek kultusza is ekkor vált általánossá, ekkor állították a legtöbb szentet ábrázoló köztéri szobrot is. Egy-egy település belterületén, határi utak mentén, útkanyarulatoknál, hídfők mellett találhatók ma is ezek a szobrok.

Csallóközcsütörtök, mint volt mezőváros rendkívül gazdag ilyen emlékekben. Ezek közül több az idők folyamán elpusztult, szinte nyomtalanul eltűnt, némelyek helyén újat állítottak, melyek ma is láthatók. A legrégebbiekről a kánoni vizitációk tudósítanak. Ezek szerint 1781-ben a település felső részén, a legelőn egy „colossus lapidea quadrata” vagyis négyszög alapú kövön egy vaskereszt állt, az akkori új temetőben pedig egy fakereszt, melyet Füle Mátyás állíttatott. Az 1846-os Pogány-féle vizitáció nagyon részletesen leírja a község területén található szobrokat, kereszteket. Eszerint: A falu felső végén még megvan a négyszög alakú kövön álló vaskereszt, a falu alsó végén (a későbbi Fájdalmas kép helyén) egy Szentháromság szobor volt, tulajdonképpen egy kőállvány festett képpel, a pozsonyi út mellett állt a ma is meglévő Vörös kereszt; mindkettőt Sill Mihály állíttatta s gondozásukra 1810-ben egy 100 forintos alapítványt hozott létre. A templom közelében (nagyon valószínű a volt temetőben) egy fakereszt volt festett képpel, melyet Bíró András gondozott. Ezek közül ma már csak a Vörösköröszt található meg.

Vörösköröszt

Ez a legrégibb ma is álló köztéri szakrális emlék Csallóközcsütörtökben. Valamikor a falu felső végén állt. Mikor az új utcasort a 19. század közepén kialakították, akkor az úthoz közelebb hozták s egy vasráccsal vették körül. Ma is így látható. A kereszten a korpusz, a test barokk megformálású, a kereszt felső szárán az INRI (**J**esus **N**azareti **R**ex **J**udeorum) felirat külön táblán van, így van fölerősítve a keresztre. A korpusz alatt a fájdalmas Szűz Mária szintén barokk megformálású szobra látható. A talapzaton pedig S.M. (Sill Mihály) és az 1790-es évszám (az állítás éve) olvasható. Mind a keresztet, mind a szobrokat időnként vörösre festették, innen a Vörösköröszt népi megnevezés. Húsvétkor és mindenszentek napján virágokat helyeznek el a kereszt talapzatánál.

1.sz..pmd 35 2020. 03. 20., 15:20

Fehér kereszt (Fehér kép)

A falu északkeleti részén állt, a falun kívül, a pozsonyi út mellett. Homokkőből készült, időnként fehérre meszelték, innen kapta a Fehér kép népi megnevezést.
A szobrot 2017-ben, mivel a terület beépítés alá került, behozták a falu közepére és itt állították fel.

A talapzat fölött táblaszerűen kiképzett márványlapon az alábbi felirat olvasható:

Isten dicsőségére emeltette
Sill Jakabné Füle Zsófia
1913

Fölötte két féloszlop közrefogta barlangszerű mélyedésben Szűz Mária édesanyja, az imádkozó Szent Anna szobra áll. E fölött egy újabb talapzaton áll a kereszt, rajta a keresztre feszített Krisztus töviskoszorúval a fején. A kereszt felső szárán az INRI felirat. Mind a keresztre feszített, mind Szent Anna alakja rendkívül finoman kidolgozott alkotás, Hild L. soproni kőfaragó munkája. Vasráccsal van kerítve.

Szent Flórián-szobor

A tűzvészek ellen védő Szent Flórián alakja a 15. század végén vált közismertté. Bajorországban, Ausztriában, Csehországban és Lengyelország déli részén alakult ki kultusza, különféle ábrázolása is itt terjedt el. Magyarországon a 17. századtól vannak adatok ábrázolására. Ma a tűzoltók védőszentje, ünnepe május 4-én van.

A tűzvészek gyakran pusztítottak a nád- vagy zsuppfödeles falvakban, mezővárosokban. Csütörtök történetében is többről tudunk, melyek közül a legpusztítóbb az 1830-as volt, amikor a község déli része egy lángra gyulladt kenderkazaltól teljesen leégett. A 19. század második felében többször is volt tűzvész a településen. A szervezett tűzoltás a középkortól a mezővárosokban a céhek feladata volt. A céhek megszűntével a megalakuló önkéntes tűzoltó testületek vették át ezt a feladatot. A csütörtöki tűzoltó testület a legkorábbiak közé tartozott Pozsony megyében, már 1893-ban megalakult. A cséplőgép elterjedésével a tűzvédelem is sokkal fontosabbá vált, a kazaltüzek még a 20. század közepén is pusztítottak a faluban.

Nem véletlen tehát, hogy a Szent Flórián-szobrot az első cséplőgép-társaság állíttatta a faluban 1893-ban. (Ez a társaság egyébként az első cséplőgépet 1890-ben vásárolta Bécsben.) A szobor a falu közepén egy valamikori dombon van, ma is jó állapotban. A szobor talapzata két részből áll: az alsó rész keretezett márványtábláján négy név (Valacsai János, Tomasek István, Sill János, Sill István), a felsőn ugyancsak keretezett táblán szintén négy név olvasható (Németh Ferenc, Sill Jakab, Író Ferenc, Kállai Imre), a Cséplőgép-társaság tagjainak neve.

A talapzat fölött egy korintoszi oszlop áll szépen megmunkált akantuszlevelekkel. Az oszlopon áll a római katonaruhába öltöztetett Szent Flórián klasszikus megformálásban: vödörből egy lángoló

1.sz..pmd 36 2020. 03. 20., 15:20

házra önti a vizet. Magát az alakot testszínűre festették, ruháját különböző színűre. A 2013-as restauráláskor egyforma homokszínű lett az egész szobor. A szobrot vasrács veszi körül. A mai önkéntes tűzoltó testület rendszeresen gondozza.

A Szentháromság-szobor

A település legszebb köztéri szobra a Szentháromság-szobor a falu déli részén, a valamikori vásártér bejáratánál áll. A fákkal övezett tér ma is egyik legszebb része a falunak.

A szobor három egységből épül föl. A talapzat alsó részén egy süllyesztett márványtáblát helyeztek el a következő felirattal:

Felújíttatta a község
önkormányzata 2000-ben

Fölötte a talapzat felső részén egy stilizált stukkós keretbe helyezett márványtáblán a szobor állításának idejéből való szöveg olvasható:

A jubileumi szent év emlékére
Emeltette csütörtök
Mezőváros gazdaközössége
1900

A talapzat felső részének barokkosan ívelt kiképzésén áll egy oszlop, tőle jobbra Szent Pál, balról Szent Péter alakja látható. Az oszlop előtt, trónon ülve az egész emlékmű legesztétikusabban megformált hármas alakja van: középen a Kis Jézus, balról nagyanyja, Szent Anna, jobbról anyja, Szűz Mária. Jézus és Mária fején aranyozott korona.

A két szélső alakot aranyozott gyöngylánc kapcsolja össze. Az oszlop leveles és csigavonalas díszítésű felső részén a Szentháromság általánosan ismert megformálása van, esztétikailag igen szép kivitelben. Jobbról az Atya jogarral, balról a Fiú kereszttel, s köztük fenn a Szentlélek galamb képében egy aranyozott sugaras napkorong előtt.

A Szentháromság-szobrot 1900-ban állították, s többször megújították: 2000-ben, majd legutóbb 2012-ben a Polgármesteri Hivatal és a Szent Jakab Társulás közreműködésével, amikor is a szobor köré díszfalat emeltek és megvilágítást is kapott.

1.sz..pmd 37 2020. 03. 20., 15:20

Metercia ábrázolás a Szentháromság szobron

A Fájdalmas kép

Ezt a köztéri szobrot a volt Szentháromság-szobor helyén állították a huszadik század elején, délen az országút mellett, a falun kívül. Később a területen egy utcasor épült, így a szobor egy családi ház telkére került. Ezért 2011-ben a község önkormányzata úgy döntött, hogy innen kiemelik és a temető újonnan kialakított részén helyezik el. Ma már itt látható méltó környezetben.
A szobor népi neve Fájdalmas kép, tulajdonképpen egy kőből faragott kereszt. Ikonográfiailag egy Piéta, a keresztről való levétel utáni állapotot ábrázolja. A talapzaton két féloszlop között egy félköríves mezőben az alábbi szöveg olvasható:

Szeretetnek szent forrása
Oh Szűz, lelked bánkódása
Add, lelkemé is legyen.
1913

A kereszt tövében Mária tartja Krisztus testét. A kereszt barokk módon kiképzett felső részén egy ráncolt kendő van átvetve.

1.sz..pmd 38 2020. 03. 20., 15:20

A szobrot ugyanakkor állították, mint a falu felső végén a Fehér képet, s szintén Hild L. soproni kőfaragó műhelyéből került ki; állíttatójának a neve azonban a szobron nincs föltüntetve. Valószínűsíthető azonban, hogy szintén Sill Jakabné Füle Zsófia volt az állíttató. Mária-ünnepeken és mindenszentekkor virágokkal díszítik a szobrot.

1.sz..pmd 39 2020. 03. 20., 15:20

Tuba László

A természetes vizektől a vezetékes vízig

Mosonmagyaróvár ivóvíz ellátásának és csatornázásának története

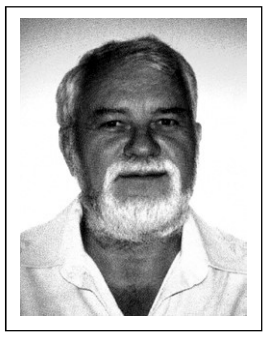

A víznek alapvető szerepe van az emberi lét fenntartásában, hiányában néhány nap múlva elpusztulunk. Egy ember évente átlagosan 625 m^3 vizet használ el, amely alapvető feltétele az élelmiszerek termelésének és nagyon sok ipari folyamatnak. Fölbecsülhetetlen szerepe van a közlekedésben, fontos kelléke a turizmusnak, közege a vízi sportoknak.

Már az ókor embere is ismerte a víz hatalmát és jelentőségét, lehetőleg forrás vagy folyó mellé, árvíztől védett helyre telepedett. Természetes határt képeztek a folyók és tavak az országok, egyházmegyék, közigazgatási területek és különböző tájak között, s a világ nagyvárosainak ékességei a rajtuk keresztül vonuló folyók.

Az ókori civilizációk nagy gondot fordítottak az egészséges ivóvíz biztosítására. Számunkra a legismertebbek a Római Birodalom mesterien magépített, hatalmas vízvezetékei, amelyek létesítése, fenntartása és üzemeltetése folyamatosan működő államhatalmat és jól szervezett mikrotársadalmat tételezett fel. Közösségi célokra a települések beruházásában készültek vízvezetékek (Scarbantia / Sopron, Savaria / Szombathely), a víz köztulajdonban volt, de a használónak díjat kellett fizetni érte. Ezek a vezetékek a római kultúrát elsöprő népvándorlás után tönkrementek, a honfoglaló magyarok is megelégedtek a folyó- és forrásvizekkel, a települések kútvizével. Tömeges vízigény nagyobb települések (királyi székhelyek, várak) létrejöttével alakult ki, mivel az ásott kutak nem biztosítottak mindig elegendő vizet. Kisebb településeken több telekre jutott egy-egy ásott kút, ezeket és a természetes vizeket különös tiszteletben tartották, védték az elszennyeződéstől.

Az óvári uradalomhoz tartozó községek számára 1635-ben kiadott rendtartás 63. artikulusa így rendelkezett: *„Minden undokságnak és dögnek utczára hordásárul. Ismegh ha valaky az utczát ugymint undokságos víznek kiöntésével rutul tartaná, avagy a házból hamvat, ganét… ebet, maczkát az utczára ky hagyigálna, valamennyiszer ez megh történnék, az a személy mind annyiszer megbüntettessék egy rényes forinthig, ötvenhárom pénzig és egy beczig.”*

Moson vármegye köztörvényhatósága 1887-ben hozott rendeletet a pöcegödrök tisztántartásáról és az állati hullák eltakarításáról. A közegészségügy fejlődésével egyre világosabbá vált, hogy a betegségek, járványok kialakulásában nagy szerepe van az ásott kutak egészségtelen vizének. Egyre nőtt az igény a mélyebb kutak iránt, különösen az Alföldön fúrtak több ilyeneket az 1830-as évektől. Moson vármegyében a XIX. század vége felé még egyetlen ilyen víznyerő hely sem volt, ugyanekkor Békés vármegyében 13, Csanád vármegyében 14 működött. Magyaróváron a Templom utca- Lotz Károly utca találkozásánál lévő kis téren, az egykori menházi kápolna előtt még az 1960-as években is látható volt az egyik nem mélyfúrású városi közkút maradványa.

1.sz..pmd 40 2020. 03. 20., 15:20

Moson Lenin út az artézi kúttal a hatvanas évek elején

Régi óhaj teljesüléséről tudósított a Mosonymegyei Lapok 1899. januári száma, amikor hírt adott a Magyaróvári Gazdasági Akadémián létesített vízvezetékről. Tudomásom szerint ez volt az első a városban, amely az akadémia épületének padlásán elhelyezett tartályból kapta az oda fölszivattyúzott vizet. Innen ágaztak el a vezetékek a folyosókra, laboratóriumokba, lakásokba, árnyékszékekbe. Polyva és szalma-kötegek védték a csöveket a hideg és a meleg ellen. A szivattyúkat gőzgép vagy két ember működtette, a víz forrása feltehetőleg egy kellő mélységű kút volt. Nagy Ignácz kismartoni gépész és kútfúró valósította meg e rendszert, aki az akadémia kertjében, valamint *„... a városban többfelé állított fel ilyen jeles szerkezetű kutakat*."

Néhány év elteltével a Magyaróvári Hírlap 1908. április 9-ei száma foglalkozott a magyaróvári vízvezeték tervével. A megyeszékhely Magyaróvár és Moson együttes lakossága ekkor 9500 körül volt. Még ez évben a Házépítő Részvénytársaság felhívást bocsátott ki a lakóépületek tulajdonosaihoz, hogy „*… házaikba a vizet vezessék be, illetőleg közös akarattal létesítsenek vízművet, amire egészségügyi és kényelmi szempontból oly nagy szükség van*." Bizonyos, hogy a felhívásra nem akadt elég jelentkező, mert néhány nappal később Moson vármegye Törvényhatóságánál és Magyaróvár képviselő-testületénél azt szorgalmazta a cég, hogy mondják ki: a tulajdonukban lévő épületeket a jövőben vízvezetékről látják el vízzel, s ezért díjat fizetnek. Az újság vezércikke szerint ez fontosabb lenne a közvilágítás és a gőzfürdő ügyénél, sőt a járdák javításánál is. Végül az ügy érdeklődés hiányában elakadt. Később az újság beton kutakat ajánlott a tiszta víz biztosítására.

Magyarországon az első korszerűnek tekintett vízvezeték 1800-ban épült föl Zólyomfaluban. Ezt követte 1818-ban a nagyváradi vízmű, majd Pest (1869), Győr (1884), Pozsony (1886), Veszprém

1.sz..pmd 41 2020. 03. 20., 15:20

(1897) stb. vízműve, azonban ezek műszaki színvonala általában nem volt megfelelő, s az általuk szolgáltatott víz kezdetben bűzös, zavaros, szennyezett volt. 1914-ig az ország lakosságából csak 5,5 millió embert láttak el egészséges ivóvízzel a vízművek. Lakásokba csak a gazdagok vitték be a vízvezetéket, a bérházak udvarán közös kút volt, erről hordták be a vezetékes, jó vizet. Moson megye közigazgatási bizottsága dr. Koch Béla tiszti főorvosnak az ivóvízről szóló lehangoló jelentése nyomán 1911-ben egy „… *Moson -Magyaróvár községek által együttesen létesítendő és halaszthatatlanul szükséges vízvezeték tervét*…” támogatta, de ez többszöri nekibuzdulás után sem valósult meg. Moson első egészséges vizet szolgáltató mélyfúrású artézi kútját is csak az 1930-as évek végén helyezték üzembe.

Súlyos közegészségügyi problémákat okozott a településeken a szennyvízelvezetés megoldatlansága is. A XVIII-XIX. században a magyaróvári belvárosban létesült néhány falazott szerkezetű csatorna, amely a szenny- és csapadékvizet egyaránt szállító egységes rendszerű létesítményként a Lajtába vezette tartalmát. Csapadékvíz elvezetésére azonban általában az utak melletti nyitott árkok szolgáltak. Mosonban az 1970-es évek elejéig emésztőgödrök voltak, illetve helyi kétaknás szűrő- és ülepítő telepek szolgáltak a kommunális szennyvizek derítésére, majd a szenny- és csapadékvizet nyitott illetve részben fedett árkokban a Mosoni-Dunába vezették. Bizonyos távolságra az öntisztítási folyamat következtében a szennyvíz elfogadható minőségűvé vált.

Magyaróvár külterületén a háborús készülődés jegyében 1914 közepén mintegy 600 holdnyi területen egy hatalmas hadiüzem építése kezdődött meg. Ennek során végül 274 épület közel 88 000 négyzetméterén lőporgyárat, egyéb vegyi üzemeket, erőműtelepet, pályaudvart, kaszárnyát, lakásokat, tűzoltó laktanyát stb. és egy vízművet hoztak létre. Ez utóbbi 3 hatalmas kútból állt, amelyek az alul elhelyezkedő kavicsrétegből kapták az utánpótlást. A működtetést víziszivattyú-generátorok, légüstök, kompresszorok, vas- és mangántalanító berendezés stb. és 50 kilométer csővezeték biztosította. A magyaróvári hadiüzemek beruházója gondoskodott az üzemeknél és a lakóházaknál keletkező szennyvíz ártalmatlanításáról és elvezetéséről is. Hiába létesült mindez a két település (1939-től az egyesített Mosonmagyaróvár) közelében, a hozzájuk vezető csőhálózat hiányában a lakosság az 1950-es évekig nélkülözte az egészséges ivóvizet.

1949-ben kezdték kiépíteni a magyaróvári városrész felé az első nyomócső-fővezeték szakaszt, hogy minél több fogyasztó bekapcsolásával biztosítsák a vízmű kapacitásának jobb kihasználását. A trianoni békeszerződés értelmében ugyanis a hatalmas hadiüzemet polgári célokra kellett hasznosítani, ez azonban tőke hiányában nehezen ment, a betelepülő ipari üzemek még az ezredforduló körül is találtak területet az évtizedek alatt kialakuló Ipartelepen. 1950-ben a csőhálózat elérte a magyaróvári kórházat és a városrész iskoláit, s a vezeték melletti lakóházakat is bekötötték a hálózatba. 1951. január 1-jével a Mosonmagyaróvári Városi Tanács céget alapított Mosonmagyaróvári Vízmű Vállalat elnevezéssel, ahol Wallisch László vezetésével egy adminisztrátor, három szivattyúkezelő és két segédmunkás igyekezett biztosítani a szolgáltatás kiterjesztését. Kezdetben a kis vállalat sok nehézséggel küzdött a vízmű kihasználatlansága, a különféle csövek, szerelvények, vízmérők és egyéb anyagok hiánya, valamint a bürokratikus akadályok miatt. 1951-ben már az Országos Vízügyi Főigazgatóság tervei alapján kezdték el komoly szakmai segítséggel az óvári városrész ellátását. 1952-ben a Mosonmagyaróvári Vízmű Vállalat 9,4 km vezetékkel, 2 közkúttal és 18 beépített vízmérővel rendelkezett. 1953-ban a Győr – Sopron Megyei Tanács indítványozta a városi vállalat beolvasztását a Győri Víz- és Csatornaművek vállalatba, ez azonban egy ideig nem orvosolta a nehézségeket. Pedig a döntés szakmailag helyesnek bizonyult annak ellenére, hogy a városi tanács duzzogva, de végül a hatalmi nyomásnak engedve törődött bele az átszervezésbe. Ugyanis a győri cég felszereltsége, anyagkészlete és képzett személyzete lehetővé tette a település

1.sz..pmd 42 2020. 03. 20., 15:20

Épül a víztorony

intézményeinek és lakóinak jobb ellátását, a szolgáltatás bővítését. Mivel a vízvezeték-hálózatot a tanács fejlesztette, a megyei vállalat kirendeltsége pedig a működtetést végezte, gyakran voltak átfedések, döcögött az egyeztetés, ritkán volt összehangolt elképzelés a jövőről. Ennek ellenére érzékelhető volt a fejlődés. 1963-ban a mosonmagyaróvári részleg munkatársainak száma 28 fő volt, az ivóvízhálózat hossza 30,7 km-re növekedett a városban, a termelt (hasznosított) víz mennyisége évente 400 m^3-ről 1 millió 681 ezer m^3-re emelkedett.

Mosonmagyaróvár az 1970-es évektől gyors fejlődésnek indult, az új utcák és lakótelepek ivóvízellátása is komoly beruházásokat igényelt. 1980-ban helyezték üzembe az V. számú 100 méter talpmélységű kutat az ásott kutak fokozott elszennyeződése miatt. 1982-ben egy 2000 m^3 vizet befogadó új víztorony építésébe kezdtek, amely később jól szolgálta a város egyre növekvő vízigényének kielégítését.

1986-ban a városi vízhálózat elérte a 98 km hosszúságot, a vezetékes vízellátásba bekapcsolt lakások száma 9640 (82,5%) volt, az átlagos napi fogyasztás 4500 m^3-re nőtt. Az 1980-as évek második felében egy szerencsétlenül kezelt szemét-ügy következtében szennyezés fenyegette az Ipartelepen lévő vízmű kútjait, ez és egy ipari szennyezés arra késztette a városi és megyei tanácsot, valamint az érintett országos hatóságokat, hogy új, megbízható vízbázist keressenek, mert egy nagyobb szennyezés lehetősége bombaként ketyegett a település felett. Próbafúrások után 1993 júliusában adták át a Mosoni-Duna partján, a várostól néhány kilométerre kiépített feketeerdei

1.sz..pmd 43 2020. 03. 20., 15:20

A termálfürdő a kezdeti években

vízbázist, amely napi 22 ezer m³ jó minőségű vizet termelt olyan minőségben, hogy máig kezeletlenül engedik az ivóvíz-hálózatba.

1963-ban a város átadta a megyei cégnek azt a 11 km elavult csatorna-rendszert, ami inkább csapadékvíz elvezetésére volt alkalmas, de rákötöttek lakásokat is. Egyre sürgősebbé vált a háztartási és az ipari szennyvíz elvezetésére és ártalmatlanítására szolgáló hálózat kiépítése, amelynek fontos lépéseként 1969-ben a Gabona rakparton létesült szennyvíztisztító, amely a főgyűjtő csatornával együtt fölöslegessé tette az addigi kis szennyvíztelepeket. 1986 végére a városi szennyvízhálózat elérte a 26 km hosszúságot, a bekapcsolt lakások száma 4600 (44%) lett. Indokolttá vált egy új biológiai rendszerű szennyvíztisztító telep létesítése, de ez még közel sem biztosította a keletkezett kommunális és ipari szennyvizek megnyugtató kezelését. 1992-ben a horgászok lapja arról írt, hogy a város szennyvize még mindig a Lajta és a Mosoni-Duna vízminőségét rontja, ami együtt járt a néha kellemetlen látvánnyal és szagokkal.

A rendszerváltás után Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata önálló városi vízmű megalakítását határozta el, mivel 1953-ban politikai döntés eredményeként állt elő az a helyzet, hogy addig a mosonmagyaróvári vízmű egy győri székhelyű megyei vállalat részlegeként működött. Hosszas és kemény tárgyalások után 1994 elején az a képviselő-testület megalakította az AQUA

1.sz..pmd 44 2020. 03. 20., 15:20

A feketeerdei vízműtelep

1.sz..pmd 45 2020. 03. 20., 15:20

Szolgáltató Kft-t és még ez év augusztusában jóváhagyta az elszakadás után létrejött végleges vagyonelszámolást. Az igazi célja a mosonmagyaróvári vízmű önállósodásának az volt, hogy az önköltség és a víz eladási ára közötti különbség ne Győrbe kerüljön, mert a bevételek visszaosztásánál az óvári üzemmérnökség és vele a működési terület többnyire hátrányba került. 1995-ben, amikor a feketeerdei vízbázis megbízható módon átvette a vízellátást, az AQUA Kft. értékesítette a régi ipartelepi vízmű-telepét, amelynek árából kifizette a hosszúlejáratú hitelállományát, és megszüntette a régi víztermelő kutakat. A következő években kiépült a város teljes ivóvíz-hálózata, s az AQUA Kft. önállóságának megőrzése érdekében a város környékén lévő 22 településen is átvette a víziközmű-szolgáltatásokat. Önállósága kezdetétől arra törekedett a cég, hogy minél több munkát saját kivitelezésben végezzen, így a kisebb saját beruházások vagy a nagyobbakban való részvétel mellett a folyamatos felújítási, karbantartási tevékenységeket sem bízza másra. Ez komoly megtakarítást eredményez.Mosonmagyaróvárnak komoly hiányosságai voltak a csatornázás terén, ugyanakkor az 1990-es évek elején rohamosan nőttek ez iránt az igények. Szerencsére a Belügyminisztérium a települések szennyvízcsatorna-hálózatának fejlesztését a támogatandó célok között az első helyre sorolta. Ebben az időszakban mindössze 30%-os volt a város csatornázottságának mértéke. A helyzet javítása felméréssel, majd fejlesztési terv kidolgozásával kezdődött, pályázatok kidolgozásával és a céltámogatások elnyerésével feszített ütemű kivitelezéssel folytatódott. Mosonmagyaróvár csatornázottsága 2000-re elérte a 90%-ot, s még ez évben átadták a korszerűsített szennyvíztisztítót, amelyet 2014-ben egy teljesen automatizált, korszerű és költséghatékony új szennyvíztisztító teleppel váltottak föl.

Joggal remélte az AQUA Kft., hogy a következő évet környezetvédelmi bírságok nélkül zárhatja. Ma már olyan fejlettségi szinten van az ivóvíz-hálózat és a csatornázottság, hogy ellátatlan ház/ lakás/ intézmény/üzem csak a tulajdonos elhatározása vagy az ingatlan különleges fekvése miatt van a városban. Az AQUA Szolgáltató Kft. sikeres cégként hosszú távon tudja biztosítani Mosonmagyaróvár és a környező falvak ivóvíz-ellátását, eleget téve a szigorodó környezetvédelmi követelményeknek.

1.sz..pmd 46 2020. 03. 20., 15:20

Pap Boglárka

Megfordult a világ!

Őszből tavaszba – utazás a déli féltekén 1. rész

Első alkalommal utaztam a déli féltekére. A pozsonyi Szőttes Kamara Néptáncegyüttes szervezte a dél-amerikai turnét, melyről nem csak a színpadi és próbatermi hangulatot hozhattam haza, de a kirándulások kincseit, élményét is. Két nagyváros volt a fő úticélunk, ahol a diaszpóra magyarság vendégszeretetét élvezhettük. Bécsből indultunk Madridba, majd Madridból röpke tizenkét órás út után megérkeztünk Argentína fővárosába. Mintha egy amerikai film szereplője lennék, úgy éreztem magam, amint a múlt századi kisbuszban elindultunk a Magyar Házhoz. Nyolc-tíz sávos utak, ellenőrző pontok, amik határátkelőre hasonlítottak. Felidézte bennem a *Lopott idő* című filmet, ott láttam talán először ilyen ellenőrző pontokat. Az út szélén kerti sütögetők voltak felállítva néhány vendégasztallal, a helyiek állítják, hogy érdemes ott leülni, de nem volt rá lehetőségünk. Megszámlálhatatlan sok pálmafa, de ami a vezetési stílust illeti… Európai gondolkodással életveszélyes. A sávokat nem tisztelik, mintha azért lennének felfestve, hogy azon közlekedjenek és ne azok között. A dudálás tizenöt perc múlva kellemes alapzajjá szelídül, az irányjelző az autóban teljesen felesleges. Egy kereszteződésben ha nincs lámpa, az 'erősebb győz' elven megy az elsőbbségadás, gyalogosként pedig igyekezz nyugodt pillanatot elkapni és rohanj az életedért, itt nem állnak meg, csak azért, mert te leléptél a zebrára. A kedvencem mégis a buszozás és a vonat volt. A megállóban állva aktív forgalomfigyelővé kell válnod, amikor pedig meglátod a számodra megfelelő buszt, határozottan kell leinteni, különben nem áll meg. Leszállásjelzés után menetközben nyit ajtót és átlagosan 10, maximum 15 másodpercet tölt egy megállóban. Ha nem figyelsz, könnyen lemaradsz. Ha pedig a helyi művészek tehetségkutatójának zsűrije szeretnénk lenni, a vonatközlekedést válasszuk. Mindegy hol foglalunk helyet, rövidesen meghallgathatunk egy énekest, nevethetünk egy komédiás műsorán, de a hittérítők is előszeretettel választják ezt a megnyilvánulási lehetőséget. Körülbelül félóra leforgása alatt három-négy produkciót van lehetőségünk támogatni pénzadományokkal. Néha feltéved egy-egy édességárus is. Szóval unatkozni nem lehet, és szerencsére a legtöbb énekes előadónak még hangja is van.

Buenos Aires, a neve jelentése szerint *jó levegő*, de másik értelmezés szerint használják, ami a *jó szelek*. Ennek eredete az 1500-as évekre tehető, amikor az első települést megalapították *Santa María del Buen Ayre* néven, amivel Szűz Mária, a jó szelek úrnője előtt tisztelegtek. Argentína legnagyobb kikötővárosa, két repteret tudhat magáénak számos belföldi és külföldi úticéllal. Főként spanyolok és olaszok telepedtek le, de a 19-20. század emigránsai is jószívvel vették erre útjukat. Bennszülött indiánokkal már nemigen találkozik az ember. A déli részen, a helyiek szerint az északi parton – Venezuela, Paraguay, Mexikó, Kolumbia – előbb találkozhat velük, arrafelé nagyobb csoportokban élnek még.

A város kiépítése nagyon tudatos tervezésnek tűnik a sugárutakkal és a négyzetrácsos úthálóval. A helyiek blokkok alapján tájékozódnak, minden utcasarkon található egy tájékoztató. A

1.sz..pmd 47 2020. 03. 20., 15:20

tömegközlekedés jól kiépített és egységes rendszerben működik, a távolságok pedig óriásiak. Buenos Aires tartomány összességében több mint három Magyarország területű, 48 kerületet ölel fel. Állítom, hogy ahány kerület, annyi arca van a városnak, ha nem több. Luxuskerülettől a gettóig. Számomra az egyik legcsodásabb élmény volt, amikor gyalogszerrel vettük nyakunkba a város kerületeiből párat. Mondani sem kellett, tudtuk, hogy átértünk egyikből a másikba, oly élesen váltott arcot. Városnéző túráink vezetője Honfi Júlia, aki már évek óta idegenvezetőként dolgozik a városban, angolul, spanyolul és magyarul is beszél.

Első állomásunk a város legnagyobb területű kerületében volt. Palermo Soho utcái falfestményekkel tarkítottak, az atmoszféra főként a fiatalokat kívánja ide csalogatni. Egymást érik a kávézók és jó éttermek, mind-mind hipster stílusba öltöztetve. A városrész akkor alakult át, amikor divattervezők, művészek, galériák úgy döntöttek, hogy a régi kúriákat új, divatos külsővel ruházzák fel. Színes és bohém.

Tovább utazva a második legnépszerűbb kerületbe érkeztünk, ahol a Recoleta-temetőt vettük célba. A városrészbe szinte beépült temető kedvelt turista látványosság, de a helyiek is gyakran látogatnak ide. Változatos szélességű utak vezetnek körbe, fő ismertetőjele pedig, hogy sokkal inkább tűnik egy kripta-városnak, mint európai értelemben vett temetkezési helynek. Sírkövek és kopjafák helyett 'egyszobás-kétszobás ingatlanokat' vehetnek az ide temetkezők. Ezután azt gondolhatnánk, hogy a halott tárgyaival, emlékeivel van tele a szoba, s talán található benne egy kisasztal és egy szék is, ha kedvünk lenne beszélgetni velük. Azonban a polcokon néhány képtől eltekintve koporsók fogadnak minket, bizarr képi élményt nyújtva. Egy család kriptájában általában padlótól-plafonig sorakoznak a koporsók, amikor pedig elfogy a hely, aláfúrnak és építenek egy új szobát. Az idegenvezető elmondása szerint a koporsók hermetikusan lezártak, de egyelőre nem vagyok biztos abban, hogy szívesen jönnék erre sötétedés után is. Számos híres ember nyugszik itt, miniszterelnökök, Nobel-díjasok, színészek, a haza nagyjai. Talán a legismertebb és a turisták által is leglátogatottabb Eva 'Evita' Perón elnökfeleség nyughelye, aki nagyon kedvelt személy volt,

1.sz..pmd 48 2020. 03. 20., 15:20

Evita sírja

1.sz..pmd 49 2020. 03. 20., 15:20

halálakor az egész ország gyászba borult. Érdekesség, hogy nem a férje mellé temették, hanem Evita családi sírjába. A temető misztikumát történetek is gazdagítják. Az egyik kripta előtti rácsra rengeteg fehér zsebkendő van csomózva. Az ide eltemetett lány története és a hozzá kötődő szokás számomra kissé ellentétes, de a következőképpen hangzik: Fiatalon, alig tizenhat évesen férjhez adták egy gazdag, 30-40 évvel idősebb úrhoz. Házasságuk nem tartott sokáig, férje hamar meghalt, a vagyonát pedig ráhagyta. A lány gyönyörű szép volt, sorakoztak is az udvarlók, ám a pénzvágy erősebb volt a szerelemnél, egy nála szintén jóval idősebb ember megölte őt a vagyonáért. A szerelmesek, akik kilátogatnak a temetőbe, fehér zsebkendőt kötnek a rácsra, ezzel bizonyítva hitüket a csodákban, cserébe pedig szerencséjük lesz a szerelemben. A temetőt gazdagító szobrok fehérségétől a bebújó napsugarak egészen csodás fényeket csalnak ki. Idegenvezetőnk hangját halljuk:

Itt egy olasz lány nyugszik, akinek férje magyar volt. A lányt lavina sodorta el épp a nászútjukon. Férje és kutyája túlélték az esetet. Azonban egy évvel a lány halála után, pontosan ugyanazon napon a kutyája is követte a gazdáját a túlvilágra. Az ő tetemét is itt helyezték el. A kripta előtt bronzszobor magasodik a gazdáról és kutyáról, az évek alatt már zölddé vált a rozsdától, azonban a kutya orrán még lehet látni az eredeti színt, mivel sokan a szerencse reményében megdörzsölik azt.

Alig eszméltünk fel a szürreálisan nyugodt és szép hangulatból, amikor már indultunk tovább megnézni a város legidősebb fáját. A Gomero fát 1791-ben ültették, azóta már több, mint 50 méter magas. Hatalmas, szilárd gyökérszoknyája méltóságot parancsoló, magasba nyúló ágai fenséges látványt nyújtanak. Érezni véljük több száz év élettapasztalatát. Környékén rengeteg kávézó és étterem épült, többek közt a La Biela, ami látogatóiról híres. Ide jártak Oscar Alfredo Gálvez és Juan Manuel Fangio legendás autóversenyzők, de Guy Williams, hollywoodi filmcsillag is. Napunk végén a San Martin térre mentünk, ahol a legnagyobb argentin hős szobra magasodik.

Az est folyamán hagyományos argentin dallamokat játszó zenekar tartott előadást számunkra, és néhány argentin néptánclépést is elsajátíthattunk. A fénypont egyértelműen az volt, amikor a két prímásunk beállt a zenekar mellé muzsikálni.

Buenos Aires vízparti város, az Ezüst-folyó hullámai nyaldossák a kikötő köveit, ami a hozott hordaléktól sárfolyóra hasonlít. A fürdőzés nem ajánlott benne, de a helyiek előszeretettel hódolnak a vízi sportoknak, mint a vitorlázás, szél-szörfözés, a jó szeleknek köszönhetően, de népszerű a kenuzás, kajakozás és sétahajózás is a Tigre egyes szakaszain. A következő városnéző túránk célja egy vásári kikötő, ami a Gyümölcspiac nevet viseli, ezzel ellentétben túlnyomórészt a turisták számára árusított szuvenírek kapnak itt helyet. Tigre városrész folyókkal átszőtt terület, tele szigetekkel, néhol nem is gondolnánk, hogy ez még a településhez tartozik. A tigrisről kapta a nevét, ami valójában jaguár. Elsőre furán hangzik, mondom hát hogy történt a névadó. Az ide érkező, letelepedni vágyók egy állatra lettek figyelmesek, ami elterjedt volt ezen a területen, így könnyen a vadászok célpontjává vált. Úgy hitték, hogy tigrist láttak, s ez lett a városrész jelképe. Később nyilvánvalóvá vált mindenki számára a városi jelképet nézve, hogy valójában jaguárt láttak. Helyileg a Parana deltánál található a máig is jelentős fakitermelésének köszönhetően kereskedelmi központtá váló terület. Sétahajózásunk megkezdése előtt egy uszályt pakoltak fel rengeteg élelmiszerrel. Ez a folyóparton élők boltja. Ezt csak akkor értettük meg, amikor elindultunk és a parton nem akartak szűnni a lakóépületek, melyek mindegyikéhez tartozott egy dokk. Itt autó helyett a csónak volt a divat, a bolt pedig házhoz jött, elég, ha jelzésként kint hagysz a stégen egy üres szatyrot. A belső szabályrendszer teljesen elvarázsolt. Megtudtuk, hogy működik itt iskola, ahova iskolahajóval érkeznek az itt lakó diákok, és van elkerített tisztább vizű strand, madármúzeum, hajómúzeum és szerviz. Ha nem felel meg az uszály-bolt kínálata, ki kell hajókázni a nagyvárosba.

1.sz..pmd 50 2020. 03. 20., 15:20

Az elnöki palota

Kutyák őrzik a stégeket és játszva rohangálnak a zöld területen. A kormorán elterjedt vízimadár erre is, megkeseríti a horgászok életét. A hatalmas folyóhálós városban egy órás hajóutat tettünk. Eljátszottam a gondolattal milyen lenne itt élni. Biztosan nyugodtabb, mint a belváros, lábakon álló házam lenne – a dagály miatt-, verandával és szép kerttel, papagájok fészkelnének verebek helyett és mólón parkolna a járművem. Elszigetelve a folyó ölelésében, fűzfák ágai simogatnák az udvar gyepét. Lehetne nekem is pad a mólón, mint ahogy láttam azt számos helyen, nyári estéken egy jó mendozai bort, amolyan 'vino tinto-kortyolni kiülhetnék oda. Ennek a képzelgésnek a realizmusom vetett véget, miszerint félek a víz közelségétől és nem szeretem a bort, még akkor se, ha az Argentína legjobb bortermelő vidékéről származik is. Hajósétánk után az evezős klubban tettünk egy látogatást, a sétálóutcán pedig gyönyörködtünk a kócsagok sokaságában, ők láthatóan magukénak érezték a helyet, nem zavarta őket az ember közelsége sem. Elszürcsöltünk a padon ülve egy matét, ami egy jellegzetes tea, főként Dél-Amerikában fogyasztják. Uruguayban némiképp nagyobb népszerűségnek örvend a sétáló-mate, míg az argentinok elsősorban otthon fogyasztják. Ez nem azt jelenti, hogy nem találkozhatunk vele az utcán, buszon, parkban, de lényegesen kevesebbszer, mint Uruguayban. A mate tea a mate cserjének a leveléből és néha a szárából készült teafű, amit hagyományosan egy bőrborítással védett kivájt tökből fogyasztanak fém szívószállal (bombilla, spanyolul ejtve: bombijja, dél-amerikai tájszólásban: bombisa), aminek egy szűrű található az alján. Újabban már van kerámiából, porcelánból, üvegből és műanyagból is 'mate-bögre', de előnyben részesül a hagyományos verzió. Az argentinok híresek lehetnek arról a nyugodt, mañana (ejtsd: mánnyáná, jelentése: holnap) életérzésről, ami áthatja az életüket. Csak semmi kapkodás, mindennek megvan az ideje, a késés pedig elfogadott (már-már udvarias gesztus). Ezt a tanult leckét alkalmaztuk, amikor a féltizenegyes

1.sz..pmd 51 2020. 03. 20., 15:20

1.sz..pmd 52 2020. 03. 20., 15:20

találkozóra féltizenkettőre érkeztünk – természetesen utolsóként. Retiro városrész pályaudvara hatalmas oszlopcsarnokkal és világos belső szabadtéri udvarral pihentető látvány. A váróterem belmagassága bőven 5 méter felett van. Szemben található az *Angolok tornya* (Torre Monumentál), mely kimagaslik a park fái felett, és itt találtunk rá a minket váró társaságra. A májusi forradalom századik évfordulója alkalmából a Buenos Airesben élő angolok kezdeményezték az építését, ajándékul az argentinoknak.

Az 1956-os forradalomnak a Magyarok terén található emlékmű, ami nem meglepő, ha eszünkbe jut, hogyan is kerültek az óceánon is túlra magyarok. Felemelő érzés volt a helyi megemlékezésen táncolni a Regős Néptáncegyüttessel együtt, és végignézni azokon az idős hálás arcokon, akik eljöttek. Még a rendőrök is megálltak megnézni az előadást.

Argentína híres a futballszeretetéről és focistáiról. Nem maradhatott ki a La Boca negyedben található Bombonera stadion látogatása. Az ide vezető út a színpompás Camino utca, ahol a házak foltokban legalább 3-4 féle erőteljes színt viselnek. A történet szerint a megmaradt hajófestékekkel kenték ki a házakat, ezért nem lettek egyszínűek. Óriás szobrok integetnek felénk minden épület előtt és a piaci csomópontnál lévő erkélyes emeletről a pápa szobra szórja ránk az áldást. Eleinte bohém és vidító volt a látvány, majd a vásártérre érve inkább a latin amerikai giccs fogalmazódott meg bennem. Éttermek szegélyezik a túlzsúfolt sátrakat, rikkancsok csalogatnak menüs lapokkal reklámozva a napi ajánlatot, a felbérelt zenészek szüntelenül pengetik az argentin tangó dallamokat, és szinte minden étterem előtt estélyibe öltözött táncosok járják büszkén a táncot. A turista tömeg ritmusra hömpölyög utcáról utcára, a nap erőteljesen tűz, szinte vakít, mikor az integető pápaszobron merengve észreveszek egy fotóoszlopot. Nem volnék nagy foci szurkoló, inkább a jégkorong meccsek vonzanak, így segítségre szorultam, hogy megértsem miért ül az a férfi mezben az oszlop mellett és miért készült egy rakás híres emberrel közös képe. Ha nem csalt a szemünk (vagy nem füllentett ő maga nagyot), akkor személyesen Diego Maradona várta a fényképezkedni vágyókat. A Boca Juniorsban töltötte utolsó éveit, ami Argentína legnépszerűbb labdarugóklubja.

Egyik este meglátogattunk egy tangó bárt, ahova bármikor visszamennék. Délután hét óra körül indult az élet, szépen felöltözött emberek szállingóztak be egy étterem pincehelyiségébe. A tánctér hatalmas, étkező asztalok szegélyezik kétoldalt. Megérkeztek az oktatók, akik pillanatok alatt kettéosztották a táncolni vágyókat. Jobbra akik már gyakorlottak, balra pedig a kezdők. A zene megállás nélkül adta az ütemet, mi pedig kíváncsian lestük mi következik. Nem kellett kétszer felszólítani, egy-kettőre a kezdő csoportba álltunk és lelkesen kezdtük elsajátítani az első lépéseket. Folyamatos párcserék, új ismerősök, és hatalmas élmény maradt bennünk az első óra után. Azt hittük ennyi volt, de hirtelen változott a zenei stílus, nyolc energikus fiatal táncos robbant be a tér elejére és felsorakozott mögöttük szinte az egész terem. Indult a rock'n'roll óra. Pörgős, változatos zenék, a legnagyobb slágerekkel, a lelkünket is kitáncoltuk. A helyi szakács tudja a dolgát, remek ételek kerültek az esti asztalhoz. Pár falat múlva, láttuk, hogy párba állnak a tanárok és a vendégek körül veszik őket. Argentin tangó bemutató perceinek lehettünk szem és fültanúi hosszú perceken át. Varázslatos volt az a könnyedség és precizitás, amivel táncoltak. Nézőként azt éreztem, ó, erre bárki képes, olyan egyszerűnek és természetesnek hatnak a mozdulataik. Természetesen a kezdő lépések után bebizonyosodott, hogy sok év rutinra lenne szükségünk, hogy azt a könnyedséget visszaadjuk, de gazdagabbak lettünk egy felejthetetlen estével. Órákon át szólt még a tangó – a mi szóhasználatunkkal élve, táncház volt hajnal négyig – és hajnal egykor is akadtak még új vendégek.

Utolsó városnéző sétánkon az 1884-ben (ekkor egyesítettek két külön álló városrészt) kialakított főtérre (Plaza de Mayo) látogattunk. Központjában a Piramid de Mayo áll, az obeliszk, amit a májusi forradalom első évfordulóján emeltek. Ezzel szemben pedig a Casa Rosada (jelentése:

1.sz..pmd 53 2020. 03. 20., 15:20

rózsaház) magasodik. Kívülről, nevéhez hűen egy habos-babos rózsaszín épületet látunk, ez az elnöki palota. Kovácsoltvas kerítés övezi, ami egyszerre tekintélyt parancsoló és bizalmas, betekintést enged az udvarra, ahol hatalmas szökőkút emeli a külső tér pompáját és az enyhe szellőben is káprázatosan leng az argentin zászló.

A Peru nevet viselő metróállomáson azonban szinte Budapesten éreztünk magunkat. A mozaikkal kirakott falak az M1-es metróvonal arculatát idézték. Utolsó állomásként belátogattunk a Buenos Aires-i székesegyházba, ami jelenleg felújítás alatt van, de pompás látványt nyújtott így is. A folyosó mozaikpadlójába azonnal beleszerettem. Itt van eltemetve San Martin tábornok is, aki több csatát folytatott Dél-Amerikai országok védelmében. Sírhelyét őrzik. Azonban nem csak erről nevezetes az épület, ebben a katedrálisban volt érsek a sorrendben 266-ik, a jelenlegi Ferenc pápa. Szerették a helyiek és miután pápa lett belőle, csak erősödött a kultusza.

Az itt élő magyarok nagyrésze remekül beszéli a nyelvet és fontosnak érzik ennek megőrzését. A legerősebb közeg, ami a megmaradásukat segíti a cserkészet, ami egy több szintes régi épületet tudhat magáénak sportpályával. A cserkészházban található még a néptánccsoportok próbaterme is. Három korosztályos csoportot vezetnek, a Tilinkó gyermekcsoport jelenti a Regős Néptáncegyüttes utánpótlását. A harmadik csoport a nemrégiben alakult Oleander nevet viselő együttes, akik tagjai egykoron (talán az 50-60-as években) a Regős tánckarát alkották. Rengeteget pályáznak és nagy figyelmet fordítanak a gyökerek ápolására, minden lehetőséget megragadnak, hogy magyar közegben legyenek. Többször jártak már Magyarországon és a Felvidéken is. A nemzeti identitásuk kettős, annak ellenére, hogy a hétköznapokban inkább argentinnak érzik magukat, ha megkérdezed milyen nemzetiségű, nagyon határozottan rávágják, hogy magyarok.

Számomra megindító élmény volt látni, ahogy összetartanak és egységben tesznek magyarságuk megmaradásáért több ezer kilométernyi távolságból is.

1.sz..pmd 54 2020. 03. 20., 15:20

Bedi Kata

Petőfi arcai II.

„Itt áll már, örök időkre szóló dicsőségének századokra szóló érczszobra, kellős közepén Magyarország fővárosának, melynek kebelében harsogta el: «Talpra magyar!»-ját” – adta hírül lelkesült hangon a Vasárnapi Újság 1882. október 15-i száma, az Izsó – Huszár Petőfi-szobor nagyszabású avatóünnepségről szóló beszámolójában. A szobor történetének fonalát is ezen a ponton ejtettem el. Ám mielőtt tovább haladnánk, térjünk vissza egy fél mondat erejéig a pesti Duna-partra, a szoboravatáshoz, melyre mondhatni az egész ország kivonult. Az avatás nem csak emiatt emlékeztetes, hanem azért is, mert az egykori forradalmár-barát Jókai mondott emlékbeszédet. Petőfihez kötődő emlékeit és a felemelkedésbe vetett hit szép szavait hintette el. Beszédében a kiegyezés jegyében még azt is mondta: Petőfi *„még egyet láthat. Azt, hogy van még egy népeitől szeretett és népeit szerető király, s az Magyarországé.”* (Beszédét utána sok példányban ki is adták.)

Mindez erősnek hat, annak tudatában, hogy a forradalom után, az első Petőfi-szobor felállítása után fel sem merült további szoborállítás gondolata, hiszen az ország a levert szabadságharc után lábadozott, királyaként azzal a Ferenc Józseffel, akiknek a dolgozószobájában a Pestet rommá lövető Hentzi tábornok képe lógott a falán. A szobor, persze a későbbiekben sok mindent látott (lát ma is): a szocializmus proletár hőst látott benne, 1956-ban újra a szabadság és a szabad sajtó szimbóluma lett a talapzatánál gyülekezők számára. A Kádár-korszakban itt tartották a hivatalos koszorúzási ünnepségeket, de a rendszerváltáskor is fontos szerepe volt az ellenzéki tüntetéseken. A talapzatba vésett felirat azonban a kezdetektől változatlan: „Nemzeti adakozásból 1882”.

Az első, ám korántsem ilyen grandiózus Petőfi-szobrot 1861 - 62-ben emeltek, Kiskőrösön. (Érdekes, hogy előbb lett szobra, minthogy verseinek gyűjteményes kiadása lett volna.). A település honlapja részletes leírást ad a létrejöttéről: az ötlet azt követően merült fel, hogy a településen szolgáló Sárkány János evangélikus lelkész, Petőfi volt iskolatársa közzétette a Jókai szerkesztette Vasárnapi Ujság hasábjain a keresztelési anyakönyv adatait. Ezzel megindult Kiskőrösön a tudatos emlékápolás. A lakosság legfontosabb tette a szülőház megjelölése és a világ első Petőfi-szobrának megrendelése volt.

A szobrot a pesti Gerenday-cég műhelyében készítették 1861-ben, de az avatást jobbnak látták egy évvel későbbre tenni. Az országra szóló ünnepség helyett szolid méretű, ám annál hazafiasabb rendezvény keretében leplezték le az alkotást. Mindezt a Vasárnapi Ujságban megjelent beszámolóból tudjuk, amit Sárkány János – Kiskőrös rendszeres tudósítója – küldött a lapnak. A szobrot eredetileg a település legimpozánsabb helyén, az evangélikus iskola előtt állították fel. A romló állagú homokkő dacolt ugyan az időjárási viszonyokkal, 70 év múltán mégis restaurálni kellett. Ezt a munkát is Gerenday Antal műhelyében végezték, a tulajdonosok hazafiúi elkötelezettségük alapján térítésmentesen vállalták a rendbe hozatalát. A szobor állagát a II. világháború után újra javítani kellett, hogy jobban óvják, a felújítás után a Petőfi iskola

1.sz..pmd 55 2020. 03. 20., 15:20

falában alakítottak ki számára helyet. Az iskola lebontásakor a portré a múzeum kiállításában kapott helyet, ahonnan jelenlegi helyére, a szülőház udvarára a 80-as évek közepén került. 2003-ban újra restauráltatni kellett.

Az 1860-as évek Petőfi-képét tükrözi, hogy Barabás Miklós ekkoriban készült, nagy, A Lánchíd alapkőletétele, 1842. című festményére odafestette Petőfit is, holott tudnia kellett, hogy Petőfi nem vehetett részt az ünnepségen, hisz ez időben még teljesen ismeretlen kezdő volt.

A „Petőfi-kultusz" tehát az 1860-as években kezdett bontakozni, és az évek múlásával csak erősödött. Petőfiről rengeteg irodalmi alkotás is született: a hozzá vagy róla írott versek száma felmérhetetlen, igen sok regény, dráma, sőt: eposz (pl. Kozma Andor: Petőfi, 1927) dolgozta fel életét, számtalan ponyvakiadás és propaganda-anyag is született életéről. Petőfi szimbólummá vált, melyet jól illusztrál az, hogy 1956-ban a Petőfi Kör 12 pontba foglalt jelszavakat adott ki, melyek racionális politikai követeléseket fogalmaztak meg, ám közöttük, utolsó előtti helyen az a nehezen értelmezhető jelszó is helyet kapott: „Éljen Petőfi ifjúsága!"; úgy látszik, Petőfi nevének elkiáltása mintegy garanciát szolgáltathatott a többi követelés jogosságát illetően is.

Petőfit illetően olyan magas az érzelmi azonosulás és elkötelezettség ma is, hogy más író, vagy költő esetében nem találunk ehhez foghatót. Alakja és emléke az elmőlt 150 évben számtalanszor folklorizálódott. Csak néhány példa: tudható, hogy családi fényképalbumokba beillesztették Petőfi arcképét; megfogalmazódott olyan ötlet is, hogy azon falvak, amelyekben olyan fák állnak még, melyeket Petőfi megérinthetett, lépjenek szövetségre; a Petőfi-Hrúz családok leszármazottjai nagy találkozón gyűltek össze 1998 nyarán (Andrásfalvy Bertalan volt kultuszminiszter részvételével); igen sok magán felajánlásról tudunk, amelyek Petőfinek

1.sz..pmd 56 2020. 03. 20., 15:20

1.sz..pmd 57 2020. 03. 20., 15:20

újabb s újabb szobrait kívánják felállítani – s végső soron ily kultikus áldozatkészség vezette a barguzini expedíció igen nagy költségeinek finanszírozását is.

A kultuszhoz természetesen hozzátartozik a Petőfi-sír is, mely a Kerepesi temetőben – természetesen Petőfi teteme nélkül – került felállításra. (1908, a kripta fölött a turulos emlék: 1911). A sírbolton a sas, a koszorú és a lant a költészetre utalnak. A sírban a családtagok nyugszanak.

A Kerepesi temetőbeli sírbolt létrejöttéhez hasonló az 1897-ben a segesvári csatasíkon felállított hatalmas Petőfi-szobor története is. A szobor közadakozásból jött létre. *„A segesvári emlékbizottság elhatározta, hogy a Köllő Miklós által készített Petőfi-szobrot a várban, a vármegyeház előtti téren állítsák fel, honnan gyönyörű kilátás nyílik az 1849-i csatatérre, teljes szépségében még a vasútról és az országútról is látható lesz a szobor. A szobor alapozási munkálatait már a napokban megkezdik. Tekintettel arra, hogy a költségekből még mindig hiányzik néhány száz forint, Köllő Miklós szobrász, a várbeli emlék alkotója ingyen fogja elkészíteni, s a szoborbizottság nagy köszönettel fogadta a művész ajánlását.”* – írta a Vasárnapi Újság, 1896. októberében. A 3,5 méteres szobrot 1897. júl. 31-én, a segesvári csata évfordulóján leplezték le.

A szobrot 1916-ban az I. világháború alatt a román csapatok erdélyi betörésekor egy időre Budapestre menekítették, majd 1922-ben Kiskunfélegyházán állították fel, itt található ma is. Ugyan a román vezetés próbálta visszakövetelni azt. A korabeli sajtóban ez állt: *„Goga Octavian kultuszminiszter érdekes nyilatkozatot tett az erdélyi szobrokról. Elhatároztam – mondotta –, hogy az összes erdélyi szobrot nyilvántartásba vétetem. Mindazokat a szobrokat, amelyek művészi vagy történelmi beccsel bírnak, a helyükön hagyom, s ha ilyen szobrokat illetékes vagy illetéktelen kezek már eddig eltávolították volna a helyükről, intézkedni fogok, hogy mielőbb állítsák azokat vissza. Mikor Románia belépett, beleavatkozott a háborúba, és az osztrák–magyar csapatok Erdély határáról kénytelenek voltak visszavonulni, a magyar kormány a segesvári Petőfi-szobrot Budapestre szállíttatta. Én rövidesen megteszem a diplomáciai lépéseket, hogy Petőfi szobrát a magyar kormány adja vissza. Petőfi művészete nemcsak a magyarságé, hanem kincsévé vált az egész világirodalomnak, a művelt emberiségnek. Nagy ünnepségek keretében akarom Petőfi szobrát újból felállíttatni. Ezen az ünnepségen bizonyára örömmel fognak részt venni nemcsak Erdély és a kapcsolt területek művészei, írói, hanem a román és szász kultúrának legnevesebb képviselői is. Mindent elkövetek, hogy ezt az előttem annyira kedves tervet mielőbb megvalósíthassam, mert szent meggyőződésem, hogy egyedül a kultúrának, művészeteknek elfogulatlan értéke hozhat megértést, harmóniát azok*

1.sz..pmd 58 2020. 03. 20., 15:20

közé, akiket a napi politika hullámai messze sodortak egymástól." (Újság, 1921. VII. 1., 5. old.)

Később pedig így írtak a lapok: *„Románia visszaköveteli a segesvári Petőfi-szobrot. A békeszerződés szerint Magyarország és Románia a nemzeti érzés ápolását szolgáló művészeti szobrait és gyűjteményeiket kicserélhetik egymással. Az erre vonatkozó tárgyalások már meg is indultak a két állam képviselői között. Román részről Petre Coriolan dr., az erdélyi múzeumok főfelügyelője és Teodorescu Demeter egyetemi tanár tárgyalnak a magyar kormány megbízottaival, Gerevich Tibor dr. múzeumi igazgatóőrrel és Lingauer pénzügyi miniszteri tanácsossal. A román kormány visszaköveteli az összes műtárgyakat, amelyeket 1914. június 1. óta Erdélyből eltávolítottak. Ezek között van a segesvári Petőfi-szobor is, amelyet az 1916-i menekülés kor szállítottak Budapestre. A gyönyörű szobrot később nagy ünnepségek között Kiskunfélegyházán állították fel.*" (Ellenzék, 1922. V. 13., 6. old.).

Az eredeti szobor helyére 1959-ben állították fel Romulus Ladea román szobrász alkotását, egy Petőfi-büsztöt. A forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmára pedig Kiskunfélegyháza egy Petőfi-szobrot ajándékozott a fehéregyházi Múzeumnak.

A segesvári csatához kötődik Petőfi vonatkozásában a kenotáfium esetének legérdekesebb példája is: a székelykeresztúri Petőfi-sír története mutatja fel: itt a segesvári csata után meghalt egy ismeretlen honvédtiszt, akit hirtelen el is temettek, s mikor fél évszázad múltán a holttest előkerült, a helyi közösség úgy vélte, hogy a holttest Petőfié – s ünnepélyesen el is temették – s bár azonnal, majd később folyamatosan cáfolták e meggyőződést, a sír ma is látható, rajta a rejtélyes felirattal: „Petőfi 1849 jul. 31. – 1902 okt. 25.", mely sokkal inkább utal a Petőfi-kultuszra, mint magára a költőre. S hogy Petőfi kicsoda?

1.sz..pmd 59 2020. 03. 20., 15:20

Arra talán Ady soraival válaszolhatunk leginkább: *„Hirdetjük s valljuk, hogy Petőfi nem azoké, akik belőle 1849 óta élnek, de a mienk, mindazoké, akik Magyarországon a változás, a megújulás, a forradalom áhítozói és harcosai vagyunk”* – írta róla a költő 1910-ben. Később is számos költő és író szólt hozzá, ahogy azt Margócsy remekül összegyűjtötte[1] 1922-ben Benedek Elek így szónokolt a segesvári síkon, egy nagyszabású centenáriumi megemlékezésen: *„Áldjuk és szüntelen áldjuk, hogy a szabadság költőjének kiomló vére szentföldd ezt a földet avatá. Lássuk meg a Gondviselés kezét abban az isteni jóvátevésben, mely Kőrösi Csoma Sándornak, az őshazát keresőnek, Zágoni Mikes Kelemennek, a hűség eleven szobrának messze idegen földön alvó poraiért ellenértékül Petőfi Sándor porait ajándékozta nekünk. S ha port ver szemünkbe a szél, ne fájjon! hátha Petőfi pora ez? Ha a lebegő égben rejtelmes, csudáshangú suhogást hallunk, dobbanjon meg a szívünk: hátha Petőfi szellemalakjának suhogása ez? Melyik sírban lett porrá és hamuvá: ne keressük. Mindegy. Ő a miénk. Ő a mi halhatatlan halottunk… Amiért áldva áldjátok Istennek szent nevét. Ámen.” A kiváló költő, Kányádi Sándor pedig ily szavakat szólt Székelykeresztúron 1969-ben: „A sírjával is úgy vagyunk, mint a názáretivel, valahol csak meg kell gyújtani a kegyelet gyertyáját, valahová csak le kell tenni a hódolat koszorúját. Ástam én is a nyáron, kerestem a koponyáját, szerencsére nem találtuk meg, pedig ott kellene lennie a fehéregyházi síkon, de a székelykeresztúri temetőben is van sírja és sírköve; a sírt ápoló öreg tanító bácsi egyszer azt mondta, leereszkedvén a szent hantra: hogy itt nyugszik-e, nem tudom, de akkora költő volt, akár minden faluban lehetne sírja; talán nem is a földön, a földben, hanem valahol ott a magasban pihen, s ez rajta a szemfödél: »magasan szállj és hosszan énekelj, haldokló hattyúm, szép emlékezet!«*

Fotók:Wikipédia.hu és mek.oszk.hu

1.sz..pmd 60 2020. 03. 20., 15:20

Görföl Jenő

Térkép – történelem

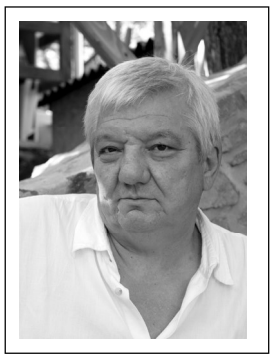

Húsz-huszonöt éve, bizony már nem emlékszem pontosan, az ország egyik legszebb főterén, a bártfain sétálgatva, fényképezgetve a gyönyörű házakat, kis antikváriumot fedeztem fel a tér felső végében. Persze, a rendelkezésre álló idő jelentős részét innét számítva már ott töltöttem. Lapozgattam a kiadványokat, keresgéltem a képes levelezőlapok, nyomtatványok között. És beszélgettem az eladóval, aki nem csak vérbeli üzletes, de a régiségek megszállottja is volt. Ezt árai is tükrözték. Mikor a helytörténeti kiadványokra terelődött a szó, megjegyezte: van itt egy térkép, elég régi. Hideg tűvel készült, tette hozzá. Ez azért lényeges, mert az ilyen eljárással készült lemezről csak kevés számú másolat készülhet. Áremelő hatása van (volt is!). A térkép keményebb alapra ragasztott, kissé szakadozott, de még jónak mondható darab volt. A feliratból ministráns latinommal annyit kibogoztam, hogy Gömör megye 1790-es, Bartolomeides László által újított, gazdagított, 1806-ban kiadott térképét tartom kézben. Alsó részén az Aggteleki barlang rajza volt látható-felismerhető (szakembernek, engem csak a felirat igazított el: Topo et Ichnographia Cavernarum ad Agtelek et Büdöstó). A térkép jobb alsó sarkában szép rajzok a megye nemzetiségeinek viseletéről. Nos, innét már nem volt kérdéses, hogy nekem a térkép kell. Nem is akartam letenni, de nem volt nálam elég készpénz, tehát annyi időre vissza kellett adnom, amíg a banki automatából pénzt vételeztem. Közben az járt a fejemben (ezt az érzést az, akinek valami nagyon kell, biztosan ismeri): csak nem viszi el valaki míg itt téblábolok. De nem vitte.

A térképet időnként elővettem, nézegettem, próbáltam kideríteni születése körülményeit. Először Bartolomeides (Bartholomeidesz) László után kutatgattam. A név ugyan ismerős volt, de valós

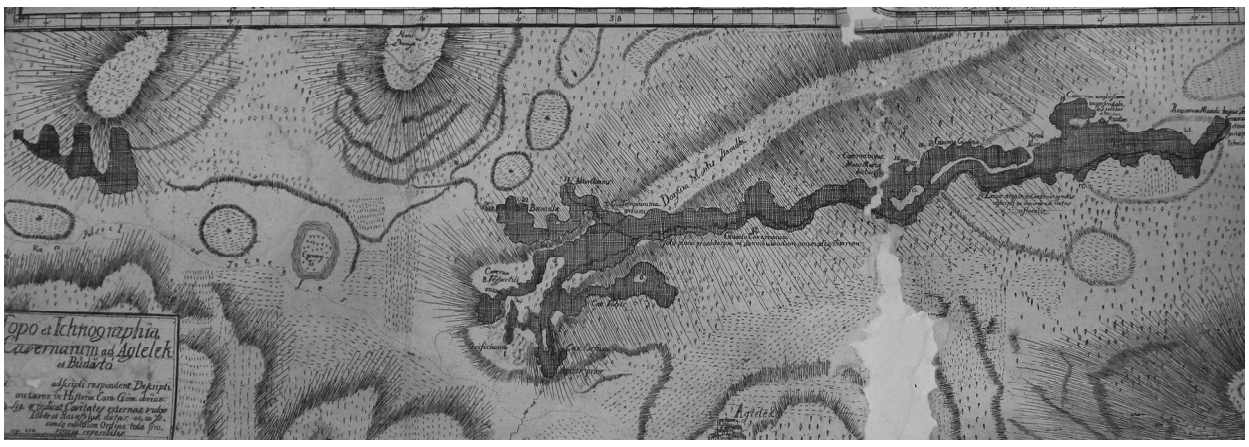

Aggtelek és Büdöstó rajza

1.sz..pmd 61 2020. 03. 20., 15:20

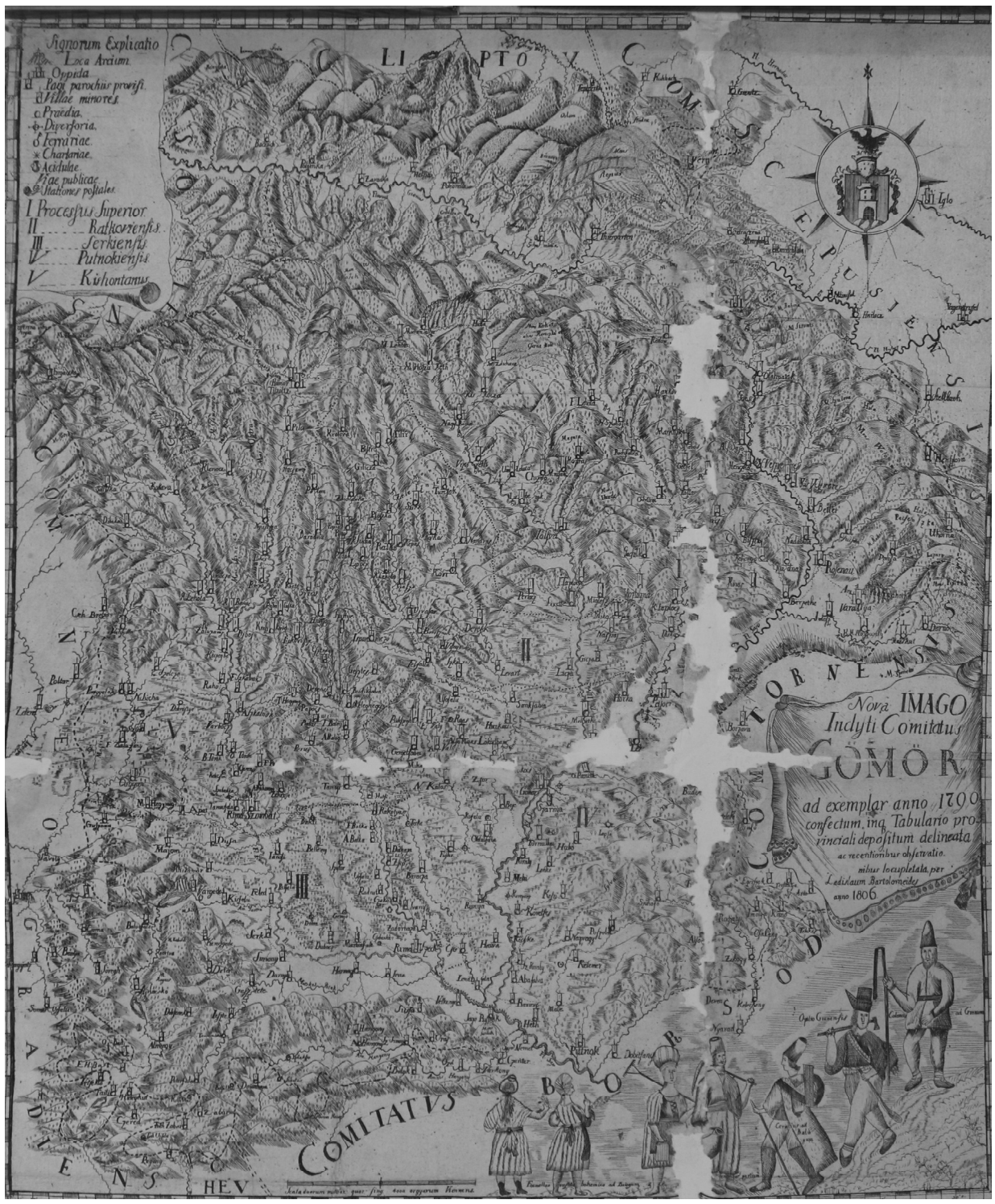

tettekkel nem tudtam társítani. Innét fogva nálam Bartolomleides László volt a legkeresettebb személy. Íme a nyomozás rövid eredménye: Történt, hogy Prónay Gábor bárót, Gömör megye

1.sz..pmd 62 2020. 03. 20., 15:20

főispánját eléggé keserítette, hogy a Bél Mátyás által kiadott megyesorozatban már nem jelenhetett meg (Bél Mátyás életében a sorozat hét része látott napvilágot) Gömör megye, bár Lányi Pál elkészítette azt. Prónay ismerte az ochtinai (Martonháza) evangélikus lelkész, Bartolomeides László munkásságát (addig már több helytörténeti munka szerzőjét), akit váltig biztatott a megyei monográfia megírására. A nyolcszáz oldalas munka 8 év alatt fejeződött be, és 1806-808 között jelent meg Lőcsén. Bartolomeides arra is rávette Prónay bárót, hogy a műhöz elvégezzék a Baradla barlang felmérését, feltérképezését. A főispán Raisz Keresztélyt, a megye főmérnökét bízta meg a munkálatok elvégzésével, a kiadásokat pedig maga állta.

Meg kell jegyezni. hogy Raisz jó barátságban állt Csokonai Vitéz Mihállyal, aki egy terjedelmes levélben értesít a Baradlról (*Azon bámultunk legjobban, hogy a' legterhesebb és félelmesebb részeiben a' barlangnak, Dámák' neveit találtunk felvésve a' köveken, a' mint az itt Megfordulttaknak szokása. Puky Úr az én Nevem is feljegyzette a' magáéval együtt, a' többek között arra a' pompás Kősziklára, a' melly, mintha sok ezer brilliántokkal kivolna rakva, a' leggyönyörűbb ragyogvánnyal játszik.*)

(Ma hallottam: ne élő fába, deszkába véssük kedvesünk nevét. Hát az értékes cseppkőbe illik-e? Nem, de mint látjuk szokás volt talán azóta, amikor az első ember megjelent a barlangban. És itt jut eszembe Petőfi. Aki szintén járt a barlangban, 1845. május 24-én, és szintén felírta a nevét. Gondolhatta – gondolom én - , ha már elődöm, Csokonai, akire oly nagyon felnézek felírta a sajátját, én is odavésem az enyémet. S eléggé neheztelt, amikor egy véletlenül szintén ott téblábolo szeme nem csillant fel olvasva a nevet, és nem kiáltott fel örömében. Lásd: Útirajzok.)

A munkálatok alatt meglátogatta őt másik jó barátja, Bartolomeides László is, aki a feltételezések szerint segédkezett a barlang felmérésében is. Sőt! De erről majd később.

Most előbb fejtsük fel Raisz Keresztély élete szövetének szálait. Toporcon született 1766-ban. Érdekes falu ez a szepes megyei település. Sok jelest adott a magyar történelemnek. Gondoljunk csak a Görgeyekre, Irányira és persze Raisz Keresztélyre. A fiatalember mérnöki tanulmányait Pesten végezte, s lett végül Gömör megye mérnöke, majd főmérnöke. Több vármegyei település

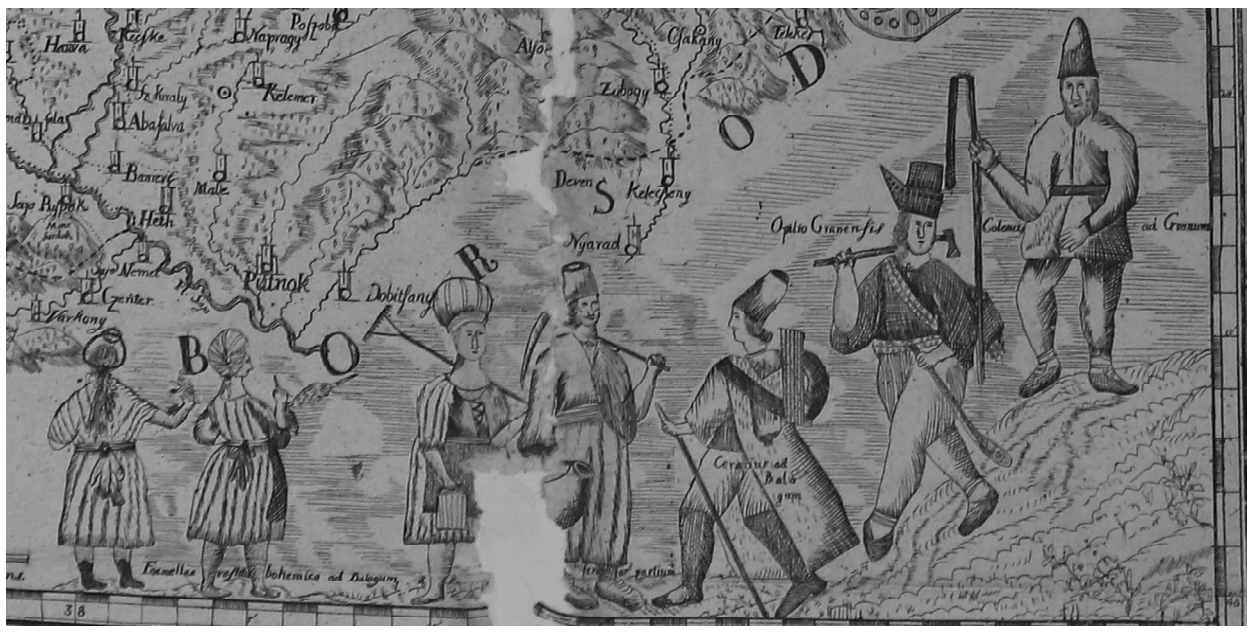

Gömöri népek

1.sz..pmd 63 2020. 03. 20., 15:20

Itt valahol Petőfi neve is megtalálható

térképét készítette el, nem csoda, hogy Prónay főispán hajlott Bartolomeides kérésére, és megbízta őt a Baradla barlang felmérésével. Életének kutatói megjegyzik, hogy Raisz térképei közül nemegy valóságos művészi alkotás. A munkát 1881-82-ben végezte. A munkálatok megkezdése előtti napon látogatta meg őt Csokonai és Ragályi Gedeon, Gömör megye jegyzője. Most szenteljünk egypár sort ismét Bartolomeides Lászlónak, aki szintén meglátogatta Raisz Keresztélyt a mérési munkálatok alatt. Feltételezik, hogy segédkezett is a felmérésnél, mivel Gömör megye monográfiájában csaknem 20 oldalt szentelt Baradlának. Munkájában közli is a barlangnak Raisz mérései alapján készített (ahogy életrajzírói mondják, nem éppen tökéletes) térképét. Javára írandó viszont, hogy közölte a Büdöstó térképét is.

Raisz 1801 szeptemberében fejezte be a mérési munkálatokat, a neves térképész, Görög Demeter Magyarország Atlaszában 1802-ben meg is jelent. A térképet nagyon sokáig, Sartory József térképének (vagy vázlatának) 1962-ben történt megtalálásáig, a világ első barlang- térképének tartották.

Szerencsére ma már egyre többen tudják azt is, hogy Raisz Keresztély a Szoroskőn átvezető műút tervezője és építője volt. A hatalmas munka jelentősen megkönnyítette a Rozsnyó és a Tornavölgye közti utazást. A műút megépítésével Esterházy gróf bízta meg, munkásokat külföldről és a környező falvakból toborzott Raisz.

A valószínűleg szepesi német családból származó Raisz mindvégig magyar neveltetést kapott, magát mindig magyarnak vallotta. (Unokája, Raisz Gedeon így ír erről: *Vannak még sokan az élők között, akik visszaemlékeznek a mindig derült kedélyű, szellemes, sokszor élces társalgású öregúrra, ki tősgyökeres magyar voltát nemcsak soha le nem vetett nemzeti viselettel, hanem hazáján s ennek élte alkonyán végveszélybe jutott nemzeti ügyén aggódva csüggő érdeklődéssel bizonyította be.”*)

1.sz..pmd 64 2020. 03. 20., 15:20

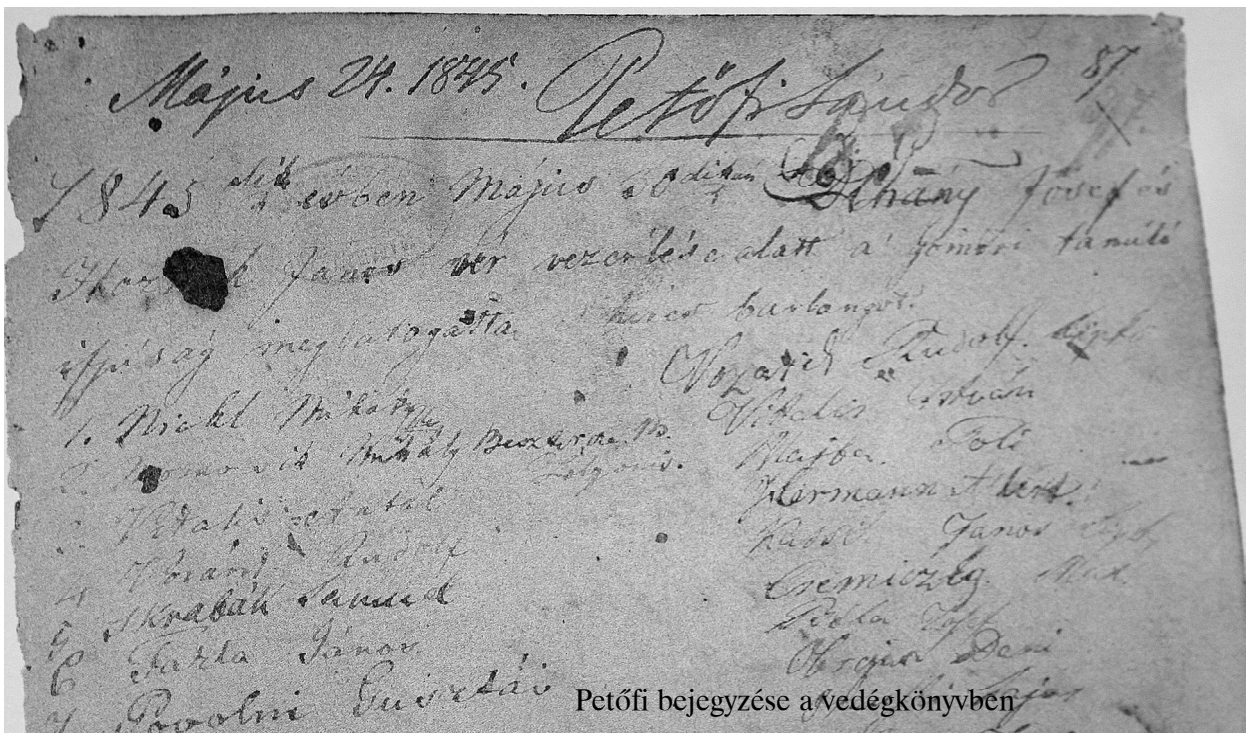
Petőfi bejegyzése a vendégkönyvben

1.sz..pmd 65 2020. 03. 20., 15:20

A szabadságharc idején hajlott kora ellenére nemzetőrnek állott (volt ilyenre példa más is, emlékezzünk csak Pathó Pál úrra). Ekkor már régebben a Szoroskő alatti Körtvélyesen, az uradalmi kastélyban élt, s a faluban lett eltemetve is. A világosi fegyverletétel napján, 1949. augusztus 13-án halt meg.

A múlt század nyolcvanas éveinek elején-közepén az Apró Szőttes meg csemadokos gyerektáborokkal számtalanszor tisztítottuk meg a gaztól és bokroktól sírját, írtuk át a sírfelirat lekopó betűit. Szerencsére a falu elején található régi temető – ma inkább gyümölcsös– Raisz Keresztélyt és rokonait rejtő sírja védettséget élvez, gyönyörűen felújították, időnként megemlékezések színhelye.

A vaskerítéssel övezett emlék felirata:

„Itt alusszák örök álmukat
Raisz Keresztély
mérnök a Szoroskő műút építője
sz.1766. mh 1849.
és neje Szontagh Krisztina lánya
Rokfalusyné sz. Raisz Vilmával.
Raisz Sándorné,
Raisz Hermina Nathália
utóbb Lükő Gézáné
1816.nov.10.mh 1868.febr.17.
leányaival
Raisz Vilma,Raisz Irma
és Lükő Mariskával.
Lükő Géza
sz. 1822. júl. 24 mh 1893.jan. 6.
Béke lengjen nyugvó helyük felett.“

Mint említettem, Raisz Keresztély élete végén nemzetőrnek állott. Veje, Lükő Géza honvéd hadnagyként szolgált és harcolt a szabadságharc hadseregében.

1.sz..pmd 66 2020. 03. 20., 15:20

Mert a múltat nem szabad feledni!

Rendhagyó könyvbemutató Nagyfödémesen

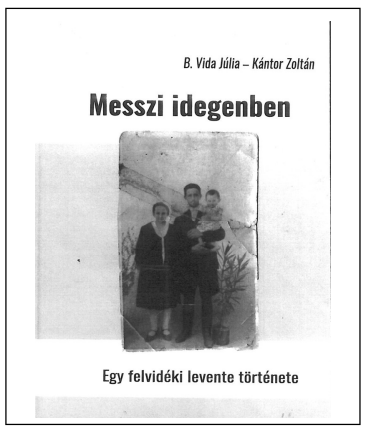

A Csemadok Nagyfödémesi Alapszervezete és az Aranyeső Nyugdíjasklub közösen rendezte meg azt a rendhagyó könyvbemutatót, amelyre 2020. január 12-én a nagyfödémesi nyugdíjasklubban került sor.

Rendhagyónak azért nevezném ezt a találkozót, mert ritkán fordul elő, hogy egy-egy bemutatott könyv főszereplője maga is jelen legyen az eseményen. Január második vasárnapján a nyugdíjasklubban köszönthettük az idén immár 90 éves vásárúti Kántor Zoli bácsit, akit szinte gyermekfejjel hurcoltak el Németországba a második világháború idején. Kilenc hónapot töltött a messzi távolban leventeként, ahol bőven volt része nélkülözésben és kilátástalanságban. Ezt az időszakot, és mélyen eltemetett fájó emlékeket idéz fel a „Messzi idegenben” című a könyv, melyek örök mementóul szolgálnak a ma embere számára.

És fájó emlékeket idézett fel a találkozó és a könyvbemutató is, melyen a kötet két szerzője B. Vida Júlia újságíró és Kántor Zoltán, az egykori levente is jelen volt. Zoli bácsi szép kora ellenére szinte percnyi pontossággal idézte fel a több, mint 75 évvel

1.sz..pmd 67 2020. 03. 20., 15:20

ezelőtti eseményeket, amelyeket fiatal fiúként átélt. Bizony a felidézett emlékek hatása alatt hangja itt-ott elcsuklott, s a hallgatóság szemében is könny csillant meg.

Nem csoda, hiszen a résztvevők között többen is voltak olyanok, akik családjában szintén voltak leventék. A könyv írója B. Vida Júlia, Zoli bácsi életének jó ismerője, ilyenkor további adatokkal is szolgált és a könyv egy-egy részletét is felolvasta, hogy a jelenlevők még jobban megismerjék történelmünk egy újabb gyászos időszakát. A könyvbemutató hatására számos könyv talált új gazdára, amelyet a két szerző készségesen dedikált. A kötet hitelességét bizonyítja az is, hogy lektora Babucs Zoltán, hadtörténész volt, aki a könyv előszavát is írta.

Szeretném minden történelmet és irodalmat kedvelő szíves figyelmébe ajánlani ezt a könyvet, „mert a múltat nem szabad feledni!”. A könyvbemutatóra a Nemzeti Összetartozás Éve első rendezvényeként került sor a Mátyusföldi településen.

Száraz Erzsébet
Foto: Prágai Erzsébet

Haza a magasban

Az Országgyűlés az alaptörvényben rögzített felelősségviselés jegyében az idei esztendőt a nemzeti összetartozás évének nyilvánította, a történelmi Magyarország területét szétdaraboló és a magyar nemzet harmadát idegen államok fennhatósága alá szorító, 1920. június 4-én aláírt békediktátum 100. évfordulója mementójaként. Az emlékév ünnepélyes megnyitójának a mosonmagyaróvári piarista iskola adott otthont január 7-én. Az eseményen részt vett Nagy István agrárminiszter, Rétvári Bence, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára, megyei, városi, egyházi elöljárók is.

„Mindnyájunk közös felelőssége a határon túli magyarokért kiállni!” - mondta az intézmény kápolnájában tartott beszédében az államtitkár, s kiemelte: a trianoni diktátumot nem a béketeremtés, hanem a bosszúvágy vezérelte. Újabb konfliktusokat szült, s azon túl, hogy megalázta a vesztes feleket, determinálta politikájukat. Két elhibázott eszme – a nácizmus és a kommunizmus – mellett egy nemzedéken belül egy újabb világégést eredményezett. „Mindezek ellenére hősies helytállással magyarok maradtunk” – fűzte hozzá Rétvári Bence.

„Emlékezni, soha nem felejteni, támogató segítséget nyújtani a határon túl élő magyar ajkú lakosságnak emberi, állampolgári kötelességünk” – vélekedett Árvay István mosonmagyaróvári polgármester, aki száz évvel a huszadik századi Magyarország legszomorúbb történelmi eseménye után arra ösztönözte az iskola fiataljait, hogy építsenek kapcsolatokat a határainkon túli magyarokkal.

Ilyen együttműködés jött létre a vendéglátó intézmény és a Szenczi Molnár Albert Alapiskola között. Így Zsódi Viktor piarista intézményvezető mellett felszólalt Matus Mónika, a Szenczi-iskola igazgatója is. Reményét fejezte ki, hogy együtt új értékeket tudnak létrehozni.

Az emlékév megnyitóján táblát avattak az épület falán, amelynek szövege méltatta a piaristák történelmi erőfeszítését a nemzet egységének összetartásában. Dr. Nagy István agrárminiszter táblaavató beszédében az alábiakat mondta:

Illyés Gyula 1977-ben írta, hogy a magyarság számokkal mérhető meggyengülésénél, megfogyatkozásánál szinte katasztrofálisabb lett, ami Trianon után a nemzeti tudatot érte. **Szellemi összetartó erő – a köz-érzés kohéziója – nélkül ugyanis nincs nemzet – teszi hozzá.**

1.sz..pmd 68 2020. 03. 20., 15:20

S ezt az összetartó erőt, az összetartozás élményét 2010-ig számtalan eszközzel gyengítették, rombolták, de a mai nap is bizonyíték rá, hogy elpusztítani nem tudták. Felejtésre ösztönzött minden, pedig a Kárpát-medencében több mint egy évezrede őshonos magyarság – Európában egyedülálló módon! – ma nyolc államba szétszórva, szétszakítottan él. S nem mondhatjuk azt ma sem, hogy a szorongatottság, a diszkrimináció mindenütt megszűnt volna. A kisebbségi jogok, úgy tűnik, nem részei az alapvető emberi jogoknak, lehet nyelve, származása miatt ma is még retorzió részese az, aki vállalja magyarságát. E tekintetben a legnagyobb csalódás talán az Európai Unió.

Az összetartozás évének a legfontosabb üzenete az, hogy szellemiekben összeépült, visszaépült haza úgy erősít bennünket, hogy senki ellen nem irányul. Sőt, példát mutat, s bizonyítja, hogy csak a múltját ismerő, biztos jövőképpel bíró nemzetek lehetnek egyenrangú partnerei egymásnak. S hogy a múlt sérelmein úgy lehet túllépni, úgy lehet azt fölélni, hogy feldolgozzuk, s kibeszéljük azt. S hogy a szomszédos országokkal való együttműködésnek nincs alternatívája.

A nemzeti összetartozás éve azonban nem csak a határokon belüli magyarságnak jelent sokat. Elszakított nemzettársainknak is üzenet, hogy nincsenek egyedül. Hogy egyek vagyunk. Hogy sorsközösségben élünk, s véget értek az egyedüllét évtizedei, s hogy a meg-és kitagadás korát végképp magunk mögött hagytuk.

Itt, a hajdani Mosonvármegye központjában, fővárosában talán még gyógyítóbban hat az emlékév nemes gondolata. Hiszen a trianoni „háborús béke” a vármegye kétharmad részét csatolta két országhoz, szakított el családokat, barátokat, tépte szét a valaha egységes régiót, szegényítette el azt.

„Ím a példa, hogy ki szépen kimondja a rettenet, azzal föl is oldja.” – írja Illyés Bartók című versében, s a kibeszélés/megbeszélés „sebezve gyógyulást hozó” hite bennünk is teremtő erővé válik.

1.sz..pmd 69 2020. 03. 20., 15:20

Itt állunk egy táblácska előtt, aminek szövege az emlékezés jogára figyelmeztet, s arra, hogy ez nem korlátozza másokét. S fölhívja figyelmünket, hogy együtt vagyunk csak képesek csak újraépíteni közös hazánkat Európát, s benne Kárpát-medencét. „Magyarország készen áll arra, hogy szomszédaival, felépítsen egy új Közép-Európát" – mondta Orbán Viktor Miniszterelnök Úr Temesvárott nemrégiben, s e gondolatban a közösen szón van a hangsúly, az együttműködésen.

A piaristák ebben az együttműködésben is partnerek kívánnak lenni. Az elmúlt évtizedekben újbóli városi jelenlétük gazdagította Mosonmagyaróvárt, szellemi kisugárzásuk meghatározó. Ezért is nagyszerű dolog az, hogy az összetartozásának évében, annak első napjaiban táblát helyeznek el az iskola falára figyelmeztetésül. A legjobb helyre, hogy lássák a nebulók, a fölnövekvő újabb nemzedék, hogy „előttünk egy nemzetnek sorsa áll" ma is. Hogy mindenkinek feladata van ebben az újjáépítésben.

Köszönet az iskolának, hogy a nemes ember-és nemzetépítő hagyományoknak nem fordít hátat, s hogy a kapcsolatépítésben ezután is példát akar mutatni és előljárni.

„Jöhet idő, hogy emlékezni / bátrabb dolog lesz, mint tervezni – / bátrabb új hont a mult időkben / fürkészni, mint a jövendőben –? // Mi gondom! – áll az én hazám már, / védőbben minden magasságnál. / Csak nézelődöm, járok, élek, / fegyvert szereztem, bűv-igéket."– írja ugyancsak Illyés Gyula 1936-ban a Haza a magasban című versének kezdő soraiban. Ezt a magasban lévő hazát szeretnék az ő szellemében is építeni együtt Mosonmagyaróváron is.

Gazdag évet értékelt a Csemadok Nagyfödémesen

A felnőtt irodalmi színpad tagjainak – Bózsing Katalin, Kovács Katalin és Lencsés Zoltán- valamint a Borsos Mihály Alapiskola tanulóinak – Csiba Márió, Kerek Anna, Kerek Lilla és Szabó Réka – fellépésével vette kezdetét 2020. február 1-én a Csemadok Nagyfödémesi Alapszervezetének évzáró taggyűlése. A szervezet, amely a más mint 700 tag tag kulturális és társadalmi életének szervezését tartja szem előtt, valóban gazdag tevékenységről adhatott számot.

Az 1848/49-es magyar szabadságharc és forradalom 171. évfordulójáról a hagyományos koszorúzási emlékünnepség mellett egy emlékműsorral is megemlékeztek, amelyet a Borsos Mihály Alapiskola irodalmi színpada adott elő „Magyarnak lenni szív és emlékezés" címmel. Áprilisban koszorúzási ünnepséget tartottak a kitelepítés 72. évfordulója alkalmából, júniusban pedig ismét az iskolával közösen emlékeztek meg a nemzeti összetartozás napjáról.

A tagok körében nagy sikernek örvend a bérletes színházlátogatás a Győri Nemzeti Színházba, amelyet a mostani színházi évadban már 17. alkalommal szerveztek meg, s melynek 46 állandó résztvevője van. Helyben két alkalommal látták vendégül a Komáromi Teátrum Színházi Társulást, akik a Virágeső és a Cigánytábor az égbe megy című műsort mutatták be. A helyben zajló egyéb előadásokra pedig rendszeresen kedvezményes belépőjegyeket biztosítanak tagjaik számára, ezzel segítve azokat is, akik már nehezebben jutnak el más helyszínekre.

Hagyományosan Nagyfödémes ad otthont a színjátszó- és esztrádcsoportok területi seregszemléjének, amelyre már a 20. alkalommal került sor. Az új kenyér és Szent István ünnepére az elmúlt évben ismét a tájház udvarán emlékeztek. Negyedik alkalommal szervezték meg a Nagyfödémesi Tökfesztivált.

Aktívan együttműködnek a testvér- (Csabrendek és Jánossomorja) és azon települések civil szervezeteivel, ahová nagyfödémesieket telepítettek ki. Ennek bizonyítéka például az Ákody Zsuzsa

1.sz..pmd 70 2020. 03. 20., 15:20

csabrendeki írónő könyvének bemutatója, vagy a helyi felnőtt irodalmi színpad lánycsóki vendégszereplése.

A legnagyobb rendezvényük minden bizonnyal a 14. alkalommal megrendezett Mátyusföldi Fesztivál volt, amely négy napon át biztosított gazdag kulturális programot az ide látogatóknak. A programot kiállítások, könyvbemutató, mesedélután, koncertek, népművészeti csoportok fellépései töltötték meg. A fesztivál alkalmával nagyszabású emlékünnepségre is sor került a CSEMADOK megalakulásának 70. évfordulója alakalmából. Az emlékünnepség keretén belül a község főterén új kopjafával gyarapodott a kopjafaerdő.

A szervezet munkaterve a 2020-as évre is tartalmas, amellyel szeretnék minden korosztály igényét kielégíteni és megpróbálják a fiatalok számára is vonzóvá tenni a Csemadok munkáját. A jelenleg magválasztott vezetőségbe új, többségében fiatal tagokat is választottak. Nem feledkeznek meg az idősebb tagokról sem, és erre az évre is előfizetik minden 70 évnél idősebb tag számára a TERRA hírújságot.

Az évzáró taggyűlés alkalmával már hagyományosan tagjaik sorába fogadták a magyar iskola 9. osztályos tanulóit.

Szárazné Manczal Erzsébet
Fotók: **Németh Tibor**

1.sz..pmd 71 2020. 03. 20., 15:20

Színházajánló - Poppea megkoronázása

A klasszikus zene kedvelői bizonyára megegyeznek abban, hogy Monteverdi utolsó operájának, a Poppea megkoronázásának záró duettje (Pur ti miro) a szerelemtől átitatott művek talán egyik legszebbike. Talán. Az internet népszerű zenemegosztó felületei sok száz feldolgozását ismerik e tételnek.

Ez a tény is vonzott a budapesti Katona József Színházba, ahol 2020. március 7-én Székely Kriszta rendezésében egy prózai színház mutatta be a velencei opera és az egész operairodalom egyik ragyogó alkotását. Persze az elmúlt években több olyan előadást láthattunk a Katonában, ahol szerepet kapott a zene (pl. Ascher Tamás Háromszéken), de itt mégis egy barokk opera került a színpadra. Az előadás súlypontja a zenei rész és a prózai alkotás között egyensúlyoz, ahogyan a műfaji meghatározás is jelzi ezt, hiszen egy „prozoperát" láthattunk. Az énekelt szövegek lefordítása és megalkotása során Závada Péter remek munkát végzett.

Érthető, szórakoztató és hatásos üzenetekkel találkoztunk, amelyek zenei megformálása Dinyés Dánielnek köszönhetően jól alkalmazkodott a színház és a nézők igényeihez a lehető legtöbbet megőrizve Monteverdi alkotásából. Székely Kriszta rendezése találékony és lényeglátónak bizonyult, hiszen semmiféle hiányérzet nem keletkezhetett a nézőkben annak ellenére sem, hogy gyakorlatilag költségvetés nélkül került színpadra a darab. Jól sikerült ábrázolni a szereplők sokszor erkölcstelen szándékait, hatalomvágyát, bujaságait, féltékenykedését és ezek kusza összefonódásait. Ámor, a szerelem istene ismét és ismét megjelenik, hogy emlékezetünkbe idézze a szerelem vakká tehet gazdagot és szegényt, ravasz és naiv embert egyaránt. A vágyainkra és érzeleminkre hivatkozva oly könnyen menti fel magát az ember és ez így volt Néró és Monteverdi korában is, ahogyan most is. A hatalom pedig mindezen vegyületeknek olyan katalizátora, amely robbanásig vezeti e reakciót. Az előadás kapcsán többször előkerült az Oscar Wildenak tulajdonított gondolat: *„A világon minden a szexről szól, kivéve a szexet. A szex a hatalomról szól."* Tanárként sokszor mutattam meg Poppea és Néró záró duettjét, a „Pur ti miro" tételt diákjaimnak. Figyeltem és hallgattam miről is szól nekik e zene, akartam, hogy megérintse őket az ének emocionális mélysége, s amikor már mindent elmondtak, akkor árultam el azt a történelmi tényt, hogy Néró egy féltékenységi rohamában úgy hasba rúgta a várandós Poppaeát, hogy magzatával együtt elhunyt. Megdöbbenés, felkavaró iszony, undor a tekintetekben – ilyen reakciókat vált ki a világ kegyetlensége.

Ezt tudta Monteverdi is, miközben e zenét komponálta. A világunk is sokszor így, elnéző romanticizmussal tekint – az észszerűségen, moralitáson és jogon átgázoló – vágyait megélni és kiélni akaró társaira. A rendezés és az előadás ezt be is akarja és be is tudja mutatni. Valós, a saját életünket és világunkat érintő kérdésekkel távoztunk az előadásról, ezért ajánlom végzős középiskolásoknak és tanáraiknak különösen is a darabot.

Zsódi Viktor

Poppea megkoronázása Írta: Claudio Monteverdi – Dinyés Dániel – Závada Péter – Szabó-Székely Ármin (Lax Éva fordításának felhasználásával)
Bemutató: 2020. március 7. Rendező: Székely Kriszta
Katona József Színház (Budapest)

1.sz..pmd 72 2020. 03. 20., 15:20

Ismét Alsóbodokon

Olvasótábor felvidéki és óvári piarista diákokkal

A Csemadok Szenci területi Választmánya már évtizedek óta meghirdeti és megszervezi hagyományos tavaszi olvasótáborát. Ennek kezdetben Szenc adott otthont, de az idén már tizennyolcadik éve Alsóbodok (Dolné Obdokovce) a Paulisz rancs a helyszín.

A jó kapcsolat bizonyítéka, hogy Mosonmagyaróvár és környéke diákjai is részesültek e programban, immár 30 éve. Kezdetben a Flesch Károly kulturális Központ segítségével magyaróvári diákok utaztak Szlovákiába, majd Bezenyei és Darnózseli iskolásai. S az utóbbi két évben a mosonmagyaróvári Piarista-iskola diákjai is megismerkedhettek a Felvidék e pici szeletével.

A program mindig elbűvölte a táborba érkezőket. Farsangi ifjúsági táncház fogadta őket a Piros Ó hetes zenekar élő muzsikájával és jelmezversennyel. Éjszakára nem terveztünk semmit, a táborlakó diákok viszont kutyás jelenettel színesítették az alvásra szánt időt.

Rendszeres vendégünk Viki új közös elfoglaltsággal bírta kézimunkára a gyerekeket. Emléktárgyakat készítettek drótból, gyöngyökből, fonalból.

A környék megismerése sem maradhatott el. Ahán Jókai Mária néprajzossal megtekinthettük a tájházat, Nyitrán a vár és története már kötelező program. Felemelő érzés volt a felújított Zsinagóga meglátogatása, az “orgonakoncert”, a közös éneklés is.

1.sz..pmd 73 2020. 03. 20., 15:20

A nyelv, a magyar nyelv fontossága Böröndi Lajos költő-tanár szájából játékosan, a gyerekeket bevonva tudatosult bennünk.

Zsódi Viktor, a mosonmagyaróvári Piarista-iskola igazgatója meglátogatta a táborlakókat, s elismerően szólt a programokról.

A búcsú mindig fáj, de ezt a fájdalmat enyhítette az emlékezés Zsapka Attila koncertjére, a közös éneklésre, a társasjátékokra, a Petőfi programban résztvevő programszervezők (Pap Boglárka, Krupa Luca) áldozatos munkájára, Flóra gitározására, hangszerbemutatójára, Galambos Erzsébet gyógyító tevékenységére.

Végül, de nem utolsó sorban köszönjük Fekete Márta titkárnak, aki kitartó munkájával mindezt biztosította nekünk.

Böröndi Lajosné (Fotó: Zsódi)

Isten, áldd meg a magyart!

A GYAK ünnepi irodalmi estje a magyar kultúra napja tiszteletére

A Győri Antológia Irodalmi és Művészeti Alkotó Közösség (GYAK) 2020. január 24-én, pénteken Isten, áldd meg a magyart! címmel ünnepi zenés irodalmi estet tartott Győrben a Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér Herman Ottó utcai klubhelyiségében.

Mindenekelőtt Kölcsey Ferenc, a Himnusz szerzője előtt tisztelegtek, de a száz éve halott Ady Endréről is megemlékeztek. A műsorban helyet kaptak a magyar és világirodalom nagyjainak, valamint a GYAK tagjainak saját művei is. Könyörgések, imák hangoztak el, vallomások a hazaszeretetről, méltóak a magyar kultúra napja szellemiségéhez. A GYAK logóját, valamint a közreműködők nevét és a felolvasandó alkotások címét kivetítették.

A rendezvény a Himnusz elszavalásával kezdődött. Mindegyik versszakot a közösség egy-egy tagja (Csáky Anna, Cseke J. Szabolcs, Vehofsics Erzsébet, Molnár György, Kozák Ágnes, Gősi Ferenc, Gősi Vali, Szigeti Endre) mondott el.

Rácz Katalin Kölcsey Ferencet méltatta röviden, beszélt a Himnuszról, megszületésének körülményeiről, a magyar kultúra napjával való kapcsolatáról:

Kölcsey Ferenc költeményében benne van a magyar nép múltja, mindenkori jelene és jövője is. Általa a költő zseniális beleérző, valamint képzelő ereje nemcsak a saját korra érvényes mondanivalót tolmácsolja, hanem örök érvényű igazságokat is mond nekünk, az utókor képviselőinek. E csodálatosan tehetséges, alkotó kedvű, de a történelem során oly sokszor megtépázott kis nemzet fia magyarnak született, génjeiben hordozva az elődöktől örökölt, lelkét égető jajkiáltásokat, örömöket, a nemes büszkeség érzését és a mélyből Istenhez fohászkodó segélykérést. A Himnuszban hangot adott annak az életérzésnek, mely a magyarságot azóta is áthatja. A vers minden sorában a hazáját szerető, annak sorsáért aggódó, régi dicsőségét zengő, bukásait sirató költő szólal meg.

Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én írta le a végleges szöveget, Erkel Ferenc pedig jó húsz esztendővel később, 1844-ben zenésítette meg. Az ő zenéjével vált nemzeti énekünkké.

A Himnusz megszületésének napján, január 22-én ünnepeljük minden évben a magyar kultúra napját is.

Csáky Anna vendégeket köszöntő beszéde után Szigeti Endre Ady Kétkedő magyar lelkem című versét adta elő gitáron saját megzenésítésben.

A műsor első részében az antológiaközösség tagjai által választott költők (Kölcsey Ferenc, Petőfi Sándor , Csáky Anna, Ady Endre, Kányádi Sándor, Bella István, Porubszky Ildikó, Tóth Árpád)

1.sz..pmd 74 2020. 03. 20., 15:20

versei hangoztak el Cseke J. Szabolcs Vehofsics Erzsébet, Gősi Ferenc, GősiVali, Szigeti Endre, Kozák Ágnes tolmácsolásában , majd az első rész lezárásaképpen Szigeti Endre Ady Lenni kell, lenni című költeményét adta elő gitáron saját megzenésítésben.

A második részben a GYAK tagjai saját versekkel tisztelegtek az ünnep előtt.

Elhangzott: Vehofsics Erzsébet Cím nélkül, Kecskés Rózsa Húszt romjain, Gősi Vali félek, valamint Az öröklét negatívja, Cseke J. Szabolcs A „Toronyból," Egy költőtárs emlékére, Csáky Anna Hazám, otthonom, valamint Ima Megváltás után című verse.

A műsort Ady Endre Nekünk Mohács kell című költeménye zárta Szigeti Endre megzenésítésében és gitáron történt előadásában.

A vendégek még sokáig ott maradtak, az elhangzottakkal kapcsolatos élményeiket tolmácsolva a GYAK tagjainak.

Molnár György

Két gyönyörű képeskönyv Felvidék középkori csodáiból

Sok gyönyörűség található a történelmi Magyarországon, s egy élet is kevés lenne magunkba szívni a felvidéki bányavárosok középkori templomait, kastélyait, várait, romjait. Árva vármegyét, Gömört, Nógrádot. Mindenütt múltunk kövein botladozunk, tudatlanul. Nem is tudjuk sokszor, hogy hozzánk tartozik múltunk, hogy gyökértelenül élni nem is élet, csak növényi szint.

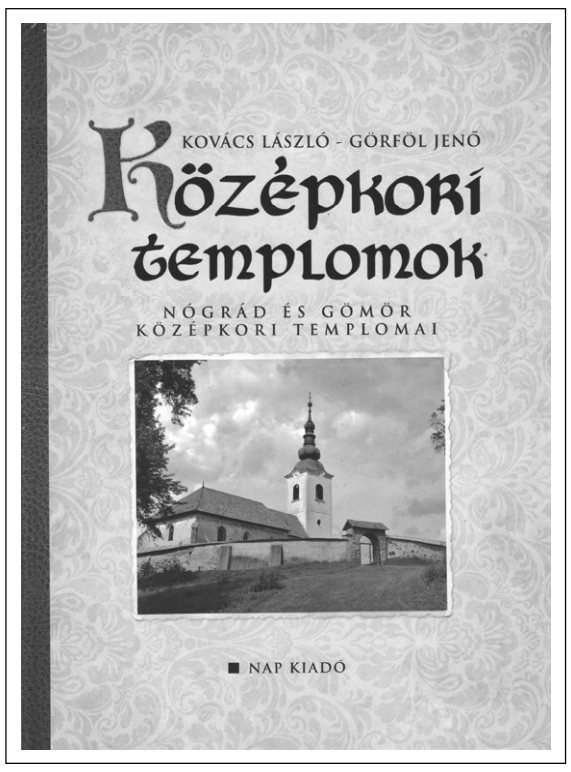

A Nap Kiadó Dunaszerdahelyen az elmúlt időszakban két csodálatos fotóalbummal ajándékozott meg bennünket, hogy ne tudatlanul induljunk el fölkeresni ezeket a csodákat. Hogy már akkor megismerkedhessünk velük, mielőtt valóságban is megtapinthatjuk a falakat, beszívhatjuk a templomok levegőjét, őseink keze nyomát felfedeznénk.

2018-ban jelent meg Kovács László és Görföl Jenő szerzőpáros A felvidéki bányavárosok középkori templomai című albuma elsőként, amely tíz bányavárosba kalauzol el bennünket.

Kovács László nyugalmazott középiskolai tanár rövid írásai, igazi tudós (s nem tudóskodó) egyszerűséggel, jó töténelem tanári előadásban ismerteti a városkák történetét, amelyhez képeslapokként illeszkednek Görföl Jenő színes fotográfiái.

Két oldalas bevezető tanulmánya a bányavárosok kialakulásáról példája annak, hogyan lehet a történelmet izgató valójában e városokban tetten érni. Megtudhatjuk, hogy a szabad királyi városok és a mezővárosok mellett a harmadik várostípus a bányaváros, s hogy Gömörben, a Garam völgyében, s

1.sz..pmd 75 2020. 03. 20., 15:20

Rákos temploma

a Szepességben már az első Árpádok idején létesültek bányatelepek. Hogy szabad királyi bányavárossá vált Selmecbánya, Besztercebánya, Körmöcbánya, Bakabánya, Újbánya, Libetbánya, és a később Selmecbányából kivált Bélabánya. Úgynevezett szabadalmazott királyi bányaváros lett Nagy Lajos idején Igló, Mátyás idejében Gölnicbánya és Szomolnok. S hogy mindvégig földesúri függésben maradt bányaváros lett Rozsnyó és Csetnek.

S tavaly év végén újabb album jelent meg Dunaszerdahelyen Középkori templomok címmel, s alcímként Nógrád és Gömör középkori templomait olvashatjuk. Természetesen szegényesebb az anyag Nógrád vármegyéből, hiszen a 10. században létrejött vármegyét Trianon kettétépte, az Ipolytól északra eső része Csehszlovákiához került, bár ezen a részen maradt meg több középkori templom.

„Gömör és Kishont vármegye korábbi két megye egyesítéséből alakult, A gömöri rész a nagyobb és jelentősebb, Műemlékekben, elsősorban középkori emlékekben azonban mindkét terület rendkívül gazdag.” – jegyzi föl Kovács László a kötet előszavában.

A könyv – híven címéhez – szűkszavú, pontos leírást közöl a település templomairól, a falu történetébe is ezen keresztül nyerünk bepillantást, de a cél nem is ez. A szövegek csupán „illusztrálják” a fotográfiákat, amelyek szerencsére nagyságukban, elkapottságukban impozánsak.

Görföl Jenő olyan részletekre is ráviláűgít, amit az egyszerű templomlátogató nem is vesz észre. Egy freskórészlet, egy boltív, egy csupasz falba karcolt jel közelebb hozza az olvasóhoz/nézőhöz múltunk e csodálatos emlékeit.

1.sz..pmd 76 2020. 03. 20., 15:20

Szent István a zsípi templom diadalívén

A könyv a települések nevét magyar elnevezésén közli, hisz elsősorban magyar olvasók részére készült, s hasznos kalauza azoknak lehet, akik ennek segítségével szeretnének emlékezni, bejárni a történelmi emlékekben rendkívül gazdag Felvidéket. De található benne magyar-szlovák helynévjegyzék, s szlovák nyelvű összefoglaló is.

E jegyzetet író gyakran lehetett szemtanúja Görföl fotózási technikájának, s egy ízben a szerzőpárossal együtt látogathatott el néhány középkori templomba. Látta a fotóst hanyatt feküdve a templom kövén, s azt, hogy a becsukott templomot hogyan sikerült kinyittatni.

Görföl a Csemadok munkatársaként keresztül-kasul bejárta a Felvidéket, s a valamikori A Hét című hetilap hátoldalát birtorolta fotósorozataival. A várromok, várak szerelmese, rajongója, nincs olyan település amelyik templomában ne járt volna. Nála jobban nem sokan ismerik a Felvidék magyar emlékeit.

Kovács László neve is jól ismert lapunk olvasói előtt, valamikor a somorjai gimnázium igazgatója, tanára volt, s nyugdíjasként is élénk érdeklődéssel tanulmányozza épített örökségeinket.

A Nap Kiadó missziója kettőjük feltalálásával teljesedik ki. A könyv hátlapján olvasható hitvallás mindnyájunké is lehet: „Egy-egy tájegység múltját az ott található emlékekből olvashatja ki, ismerheti meg a látogató.”

(E számunk borító fotográfiáit a könyvből válogatta Görföl Jenő.)

Böröndi Lajos

1.sz..pmd 77 2020. 03. 20., 15:20

A magyar kultúráért Alószeliben

Egy dalkörről szóló könyv kiadása nem mindennapi dolog. Alsószeliben az óév végén látott napvilágot az 50 éves Alsószeli Magyar Dalkörről az esztétikailag szép külsejű és tartalmilag is igényes kiadvány a fenti címmel. Szerzője a dalkör vezetője, Szabados László nyugalmazott pedagógus.

A kötet betekintést nyújt a fél évszázada működő dalkör életébe, évtizedek szerint foglalja össze az éneklőcsoport működését a megalakulástól napjainkig. Az Előszót Kovács Lajos polgármester írta, kinek pozitív hozzáállása és segítsége nélkül nem jöhetett volna létre e kötet.

Külön fejezet szól a 70 éves Csemadok Alsószeli Alapszervezetének munkájáról, a faluban működő, kulturát szolgáló csoportosulásokról, így a Haraszti Mária által vezetett Pejkó gyermek színjátszó csoportról (Pukkai Judit összefoglalása), a Varsás Néptáncegyüttesről, melynek vezetője Szabados Katalin, a Zele törzs által létrehozott Jurtanapok kulturális fesztiválról az ALSZIK-kal a háttérben. (Szabados Zsolt áttekintése) Érdemes megemlíteni, hogy a Galántai járásban Alsószeliben az elsők között alakult meg a Csemadok.

Az éneklőcsoport ötlete először az Alsószeliben 1969-ben megalakult Barátnők klubjában vetődött fel, melyet Mészáros Gizella alapított. Az Alsószeli Magyar Dalkör tehát mint a fent nevezett klub éneklőcsoportja alakul meg. Megkezdődött a népdalok gyűjtése.Az első fellépésen Pettyes

A kezdetek

1.sz..pmd 78 2020. 03. 20., 15:20

éneklőcsoportnak nevezték magukat. 1970-ben már ez a női csoport részt vesz a „Tavaszi szél” énekversenyen. A férfi csoport 1974-től szerepel e versenyen, innen számítódik a vegyes felállás. Szabados László 1970-től vezeti a dalkört, nem sokkal a megalakulása óta. Mindig szívvel-lélekkel vezette és vezeti ma is a csoportot. Aktív tevékenységéért 2013-ban Csemadok-életműdíjat kapott, a SZMPSZ pályadíjat adományozott számára, Alsószeli község pedig „Pro Urbe” kitüntetéssel ismerte el tevékenységét.

A dalkör aktivitását jól mutatja, hogy 1995-től kezdődően évente vannak a faluban hagyományos nótestek. Az első 1971-ben volt, majd 1982-ben, 1984-ben, utána pedig az említett 1995-től napjainkig minden évben volt nótest. A népdalok mellett műdalok, csárdások, mulatók is a repertoárba kerültek. A nótesteket évről évre egyre tematikusabbak lettek. Sokféle témakörben szólt a nóta, pl. szerelem, halászat, virágok, hazaszeretet stb. A nótaestek sajátos korreográfiáját Morovics Ibolya állította össze.

A boros nótacsokrokkal a közelmúltban a faluban a borversenyeket, jurtanapos borudvarokat, bálokat színesítették. A dalkör gyümölcsözően együttműködik a Bendő zenekarral, a Varsás táncegyüttessel a Zele törzzsel és a Bicskás zenekarral. A Zele törzs által 2004-től rendezett Alsószeli Jurtanapokon minden évben fellép a dalkör. 2006-ban a „Pro Urbe – A faluért” díjban részesült a dalkör. Többször részt vettek a Bíborpiros Szép Rózsa versenyen. 2007-ben a dalkör férfi csoportja már a verseny országos döntőjében szerepelt. 2009-ben nívódíjat, 2011-ben ezüstsávos, 2013-ban pedig aranysávos minősítést kapott a dalkör. A versenyen általában katonadalokkal, bakanótákkal szerepeltek. A nívódíjat követően a férfiak katonadalai szerepeltek a Csemadok által kiadott „Szülőföldünk” CD-n is.

Az egyházakkal való aktív együttműködésük a rendszerváltás utáni években kezdődött. Gyakorivá, s most már tradícióvá váltak a karácsonyi fellépések mindkét felekezet(katolikus és evangélikus)templomában.

1.sz..pmd 79 2020. 03. 20., 15:20

A kötetben az elmúlt ötven évről Szabados László és Pukkai Ilona írtak. Haraszti Mészáros Erzsébet az egykori Barátnők klubjáról jegyezte le gondolatait. A kötetben fellelhető az Alsószeli Magyar Dalkör eddigi tagjainak névsora. Takács Mátyás, a Csátaljai Székely Népdalkör vezetője a sok évtizedes barátságról s mindarról emlékezik meg, ami a két dalkört összeköti.

A kiadvány történeti összefoglaló jellegét árnyalja a „Személyes kötődések, emlékek” fejezet, melyben Vígh György, Zsalkovics Ildikó, Seres Lajos és jómagam(J.M.) írásai szerpelnek.

A kötetet Kelemen Katalin lektorálta, a nyomdai előkészítést Kelemen András végezte. A fotókat Szabados László, Kollár Árpád, Karasz Anikó, Kovács István készítette, illetve Alsószeli Község archívumából és magángyűjteményekből valók. A gazdag képanyag hitelesen illusztrálja a jól megszerkesztett kötetet.

A falu lakossága és a régió olvasói jó érzéssel vehetik kezükbe e könyvet, mely a helybeli értékekre és az összefogásra, egymás megbecsülésére, magyarságunk és népdalkincsünk megőrzésére, s nem utolsó sorban a közösségi élet szépségére irányítja figyelmünket.

Kiadta: Alsószeli Község, az Alsószeli Csemadok Alapszervezet, az Alsószeli Magyar Dalkör.

Jakubecz Márta

Emlékek ereje – Czirok Ferenc verseiről

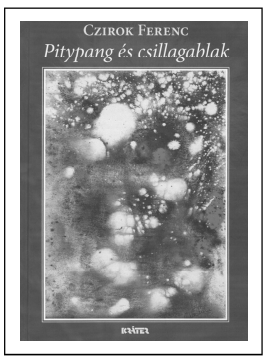

A versteremtő emlékezésről

Íróember számára az egyik legfontosabb matéria az emlék, amiből alkotás közben gyakran merít, amiből sűrűn építkezik. Czirok Ferenc számára biztosan ez a legfőbb ihletforrás, hiszen *Pitypang és csillagablak* című verses kötete maga a lírai alakot öltő emlékezés, mégpedig annak is a legizgalmasabb válfaja, múlt és jelen szembesítése. Egészen pontosan: a hajdani és a mai költőalkat együttes, párhuzamos önkifejezéséről van szó. Persze ismerünk olyan vélekedést is, miszerint nem sok értelme van az emlékek megidézésének, hiszen a mában élő ember képtelen pontosan fölelevéníteni az emlékeit, ugyanis az akkori és a mostani idők közötti évek, évtizedek más emberré formálták, olyanná, aki szükségképpen a mát vetíti vissza a múltba.

1.sz..pmd 80 2020. 03. 20., 15:20

Ebben is lehet némi igazság, és erre megint Czirok Ferenc kötete szolgáltathat példát, mert párverseinek sora nem csupán primer emlékidézést ad össze, hanem a mából visszatekintő ember költői időrekonstrukcióját mutatja. Arról van szó, hogy a szerző egy kötetbe fogta össze az 1970-es években, húszegynéhány esztendősen írott zsengéit és az ezredforduló után keletkezett, a régi versekre reflektáló munkáit – így állt össze a verspárokat tartalmazó, esszébetétekkel és önéletrajzi vallomásokkal tűzdelt könyv.

A szerzőt 1972 januárjában fiatal házasként és újdonsült apaként hívták be sorkatonai szolgálatra. A civil életből, a frissen alapított családból és a komoly élettervekből kiszakított fiatalember keserves helyzetében megfogalmazott gondolatait és kivált a lelkéből föltoluló érzéseit versekké formálta. Majd bő három évtized múltán, térben és időben messzire jutva ifjúkorától, újrafogalmazta akkor témáit. Pontosabban a mai, hetven felé közelítő Czirok Ferenc az egykori fiatalember lírai formában megjelenített habitusát éli újra, vagy újraélve átértelmezi. Vagyis a kötet párba állított versei a költői működés két etapját, a kezdetét és a zenitjét tárják elénk. A kezdet darabjai a föltörő gondolatok és érzelmek formába öntésének ösztönös kísérleteit mutatják; az utóbbi idők versei, a jelenhez közeli korszak munkái a világot széles perspektívában szemlélő és a tapasztalatait bátran elvonatkoztató alkotó művei.

Az 1970-es években írott darabok az önkifejezés minőségéért küzdő fiatalember vallomásainak sorozata, a primer versteremtő erő megnyilatkozása, maga a megkönnyebbülést hozó kibeszélés, a vágyak és álmok megfogalmazása. Panasz és elszántság, pillanatnyi impresszió és elvágyódás, letörtség és „csak azért is” ellenállás megfogalmazásai váltogatják egymást; e korszak versei összességében a helyzeti hátrányt erővé transzformáló akarat poétikus megnyilatkozásai. Az ezredforduló után keletkezett versek az önmagát, a lírai alanyt a lét széles dimenziójában értelmező ember visszatekintése, a világtávlatban és időperspektívában gondolkodó, leginkább szemlélődő lírikus, immár hiteles és igényes kifejezőeszközöket alkalmazó szerző esztétikailag érvényes munkái. Czirok Ferenc első alkotói periódusában az ösztönös indítékú, induktív versalkotásra mutat példát: a lírai alany önmaga helyzetéből kiindulva keresi a helyét, feladatát a világban; a mához közeli korszak munkáiban deduktív módon, az érett ember tudatos világszemlélete vagy valóságérzékelése felől közelít hajdani önmagához.

A verspárokról

A mondottak szemléltetésére álljon itt egy verspáros, mégpedig két olyan darab, amelyben a megélt élmény, a megfogalmazott tapasztalat kihatással volt az ifjú szerző egész további életére, gondolkodására, így lírájára is.

Ifjú apaként, de anyátlanul

Álmomban anyám láttam!
Homlokán játszott a napsugár,
bronzszín haján csillant a fény.
A ragyogás tovalibbent,
helyében keserű emlék maradt.
Anyám kihűlt helyén
gyermekkorom sírt.
Nehezen tanultam meg nélküle élni,
elhagyottan is valamivé lenni.

1.sz..pmd 81 2020. 03. 20., 15:20

Rossz álmom lassan véget ért.
Az élet egy szél, jó társként elkísér.
(Pétfürdő, 1972. február 20.)

Születésemről

Együtt a hárs alatt, hol csend rakott falat
bódító illatárban.
Fölöttem dalod szólt, hű angyalom unszolt,
hogy éljek a világban
veled. Így képzelem, miként születhettem
sírva, véres magányban
(Zell am See, 2016. május)

Az 1972-ben keletkezett vers első pillantásra József Attila „mamasiratóinak" egyikére emlékeztet. Csakhogy Czirok Ferenc nem a halottat siratja, hanem a hűtlenül elhagyott kisgyermeket, önmagát. Az Amerikába kivándorolt anya ugyanolyan űrt hagyott maga után fia lelkében, mintha meghalt volna: visszavonhatatlanul és örökre eltávozott. Az elhagyás, vagyis a képletes halál elfogadhatatlan gondolatán túllépve a lírai alany erőfeszítésére kell fölfigyelnünk: *„Nehezen tanultam meg nélküle élni, / elhagyottan is valamivé lenni"*. Támogatás, gyámolítás nélkül kell élnie, hogy azután mégis váljék valamivé, valakivé. A keserűség és a dacos erőfeszítés ellenére a vers zárása mégis előremutató: *„Rossz álmom lassan véget ért. / Az élet egy szél, jó társként elkísér"*. Anyja helyett a szél kíséri; a meghitt, bensőséges szülő-gyermek kapcsolat helyett a természet lesz kísérője, társa. A 2016-os párvers nyilvánvalóan nem egyszerűen az előzmény újragondolása, hanem eredeti mondandójú alkotás. A nyitó kép szinte idilli: a költő a hársfa alatt üldögél, és hallgatja a feléje szűrődő dalt, és ebbe a bukolikába robban bele a születés drámája, a csecsemő véres magánya. Vagyis a vers hatalmas ellentétre épül: az élet szépségének derűs élvezete, illetve a születés kínja. Az ellentéten túl másféle logikai viszony is van a kettő között: a születés fájdalma, véres magánya nélkül elképzelhetetlen az idill felnőttkori élvezete. A vértől csatakos újszülött léte ugyanis maga a nagybetűs Lehetőség, hiszen a már ekkor magányra predesztinált kis emberből még bárki lehet egyszer, mindenképp előtte áll a „valamivé lenni" esélye. A születés keserves pillanatában csak a magányra kárhoztatottság dőlt el, de még fönnáll a szépségekkel tartalmas élet esélye.

Nézzünk egy másik verspárt, a *Fasírtos dal*t, illetve az *Életkép* címűeket. Az 1975 szeptemberében írott helyzetdalban a profanitás és az emelkedettség lép párba. Az éhes fiatalember kettőhatvanért fasírtot és harminc fillérért kenyeret vásárol, hogy ne éhesen érkezzék szerelmes párjához. A gyors étkezés valamiképp az odaadás gesztusa, hogy szerelmes vágya beteljesülésének semmilyen triviális akadálya ne legyen. E versében is önmagából indul ki a lírai alany: testi és érzelmi éhsége mozgatja, a vágy löki előre a testi-lelki jóllakottság elérése felé. A vers egy pillanatot ír le, az evés, a jóllakás percét, és a vágyakozását, az öröm várásának idejét, és azt az újra profanitásba forduló gesztust, hogy szerelmének is vásárol fasírtot és kenyeret. Párdarabja, a 2016 májusában, az itáliai Gradóban keletkezett vers impresszionista alkotás, egy tengerparti terecske, egy vízparti kocsma jelzésszerű leírása, amely megint csak idilli helyszín, és amely – valódi vershelyzet módjára – magában hordozza az élet és az élet élvezetének érzelmi töltetét. A sós tengeri szél lengedezése, a bor üde zamata, a pici kocsmai asztal a békesség, a szemlélődő magány megtestesülése, a létezés apró örömének valami olyan élvezete, amelyet az előbb emlegetett versben a hársillat és a távoli muzsika jelzett.

1.sz..pmd 82 2020. 03. 20., 15:20

Czirok Ferenc verseiben meghatározó szerepe van az itt és most helyzetnek, a pillanat mélyen átélt hangulatának, az életélvezet derűjének, amely – lírai telítettsége révén – a létértelmezés funkciója felé mutat, a bölcs életélvezet tágas gondolat- és érzéskörét is magában hordva. Csakhogy míg a korai darabok a pillanatot ragadják meg, annak érzelmi és gondolati telítettségét is tükrözve, addig a 2000 után írottak a szélesebb valóságperspektíva mentén az absztrakció irányában nyitottak.

Szinte iskolapéldája a szembesülő párversek kettősségének az 1972-ben írt *Egy esős novemberi hajnalon*, valamint a 2006-os keltezésű *Emlékkereső*. Az előbbi a laktanya vaságyán szerelméről ábrándozó katona érzelmi megnyilvánulása, az utóbbi a már tapasztalt férfi rajza magáról az emlékezés folyamatáról, mondván: *„és pályára állítom / életünk köddé vált álmait, messze vágyó / régi erőket”*. Az első vers az ösztönös megnyilvánulás, a föltoluló érzelem, a második a tudatosság műve. Az előbbiben a lírai alany mintha alulról fölfelé, az égre nézne; az utóbbiban az élet zenitjére ért ember tekint vissza tudatosan, megfontoltan, szemével befogva tér és idő perspektíváját.

Hajdani és mai versvilágának különbözőségét jól mutatja az alábbi két idézet is. Az első a pillanat bűvöletéről szól: „Rebbenésnyi álomban, / villanásnyi szemhunyásban / rabul ejt a lét varázsa” (*Lélekerősítő*, 1972). Az utóbb keletkezett darab soraiban a létkifejezés tudatos alakítása, az emlékekkel való intellektuális bánásmód aktusa figyelhető meg: „Estére álmaim szorgosan / összeterelem, / fájó bánatom valahogy elvermelem” (*Az áldozat befejezése*, 2016).

Összevetések

Érdemes megfigyelni, hogy a verspárok alapvető különbségei a költői látás perspektívájának szélesedéséből és a poétikai ismeretek, az alkotói készségek gyarapodásából származnak. Az első alkotói periódus darabjait az élet súlya alatt roskadozó, ám önmagát dacosan megerősítő – és mindezt megkönnyebbülést hozóan kibeszélő – fiatalember bánata és elszántsága jellemzi. Azé a férfivá érő emberé, aki mostoha sorsban élte gyermekkorát, és aki épp kialakítaná a maga meghitt családi körét, amikor a behívóparancs kiragadja ebből. A valóság és a vágyak ellentmondását jórészt ösztönös érzelmeinek rögzítése útján formálja verssé. Az ezredforduló után és többségében Ausztriában keletkezett költeményekben széles idő- és világperspektíva érvényesül, és az e horizonton megjelenített világ képe precízen kimunkált poézist mutat. Ráadásul e verseken érződik az időközben fölgyűjtött világirodalmi műveltség hatása is. Vagyis Czirok Ferenc a helyzeti hátrányokat a maga javára tudta fordítani, abban az értelemben mindenképp, hogy inspirációvá, alkotó erővé transzformálta. Ilyenként egyszerre tanult és alkotott; egy időben járta az élet egyetemét és foglalta irodalmi alkotásokba tapasztalatait; egyszerre rakott alapot és emelt tornyot. Ezért lehetett őt örök tanulónak és teremtő költőnek nevezni (lásd: Mezey László Miklós: *Jegyzetek az örök tanuló, teremtő költőről.* Esztergom és Vidéke, 2016. 3. sz. 14-16. p.). Tanulmányainak, elért eredményeinek művészi hitelű dokumentációja ez a verses kötet. Itt egyáltalán nem stílustalan a „dokumentáció” kifejezés használata, hiszen a versek elé tűzött *Bevezető*, illetve a versek közé illesztett önéletrajzi jegyzetek, emlékező miniesszék csakugyan dokumentálják az életiskola tapasztalatszerző folyamatát. Ez pedig nem jelent kevesebbet, mint hogy a maga illusztrálta *Pitypang és csillagablak* a leghitelesebb lírai önéletrajz, ritka őszinteségű életvallomás, a húszéves és a hetven felé közelítő lírai szubjektum szembesítése.

Múlt és ma, emlékkép és emlékidézés folyamata – újra és újra fölmerülő fogalmak, amelyekhez kérdés is kapcsolódik: csakugyan létezhet-e abszolút hiteles múltidézés, vagy csupán reprodukció-kísérleteknek lehetünk tanúi? Czirok Ferenc így vall erről *„Emlékek közt bolyongani olyan, mintha egy elvirágzott pitypang tovalibbenő ernyőcskéjébe kapaszkodna az álmodozó”*. A lírai formájú

1.sz..pmd 83 2020. 03. 20., 15:20

emlékezés még ennél is bonyolultabb, áttételesebb, hiszen a poézis sajátosan csiszolt eszközeivel idéződnek meg a hajdani benyomások, képek, arcok, hangulatok, helyzetek, gondolattöredékek és érzelmi villanások. Ugyanakkor a lírai alany elszánt ragaszkodása önnön múltjához adja meg a fölidézés hitelét. És ez a bensőséges viszony jellemzi a kötet versanyagának karakterét, lényegét, egyben ez alkotja Czirok Ferenc versvilága legrokonszenvesebb vonását.

(Czirok Ferenc: Pitypang és csillagablak. Versek, prózák 1972-2019. Pomáz, 2019. Kráter, 208 p.)

Szerzőink

Bedi Kata múzeológus (Szentendre) • **Böröndi Lajos** költő (Feketeerdő) • **Czirok Ferenc** költő, író (Zell am See) • **Csáky Anna** költő (Győr) • **Gál Sándor** költő (Buzita/Buzica) • **Görföl Jenő** helytörténész (Bratislava/Pozsony) • **Jakubecz Márta** író, költő (Felsőszeli/Horne Saliby) • **Kovács László** helytörténész (Egyházgelle/Holice)• **Mezey László Miklós** író (Budapest) • **Molnár György** fotográfus (Győr) • **Olasz Valéria** költő (Győr) • **Oros László** helytörténész (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Pap Boglárka** Petőfi ösztöndíjas (Pozsony/Bratislava) • **Sárándi József** költő (Leányvár) • **Száraz Pál** író (Nagyfödémes/Velke Úlany) • **Szárazné Manczal Erzsébet** művelődésszervező (Nagyfödémes/Velke Úlany) • **Tuba László** helytörténész (Mosonmagyaróvár) • **Zsódi Viktor** piarista igazgató (Mosonmagyaróvár)

1.sz..pmd 84 2020. 03. 20., 15:20